

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Ievos Mikučiauskaitės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

**Magistro darbas
Arbitruotinų ginčų apibrėžimo problematika Lietuvoje**

Vadovas: lekt. dr. Eglė Zemlytė
Recenzentas: lekt. dr. Tadas Varapnickas

Vilnius
2019

TURINYS

1. (NE)ARBITRUOTINUMO INSTITUTO SAMPRATA IR RŪŠYS LIETUVOJE IR PASAULYJE	7
2. LIETUVOJE ĮTVIRTINTO BŪDO NUSTATYTI ARBITRUOTINUMĄ PROBLEMATIKA	16
2.1. Lietuvoje pasirinktas ginčų arbitruotinumо kriterijus	16
2.2. KAI 12 str. numatyto nearbitruotinų ginčų sąrašо, kaip kriterijaus identifikuoti ginčo arbitruotinumą, privalumai	19
2.3. Komercinio arbitražо įstatymo 12 str. numatyto nearbitruotinų ginčų sąrašо, kaip kriterijaus spręsti ginčų arbitruotinumą, trūkumai	21
2.3.1. Pirmasis trūkumas – netinkamas KAI 12 str. aiškinimas ir iš to kylantis netinkamas jo įgyvendinimas praktikoje	21
2.3.2. Antrasis trūkumas – neteisingas KAI 12 str. 2 d. įtvirtintų nearbitruotinų ginčų kvalifikavimas.....	32
2.3.3. Kiti trūkumai, susiję su KAI 12 str. numatytu būdu nustatyti ginčo arbitruotinumą	34
3. GERIAUSIO KRITERIJAUС ARBITRUOTINUMUI NUSTATYTI PAIEŠKA	38
3.1. Galimybė sudaryti taikos sutartį kaip kriterijus nustatyti ginčo arbitruotinumą.....	40
3.1.1. Bendra kriterijaus analizė	42
3.1.2. Kriterijaus pritaikymas Lietuvoje	45
3.2. Turtinio ginčo egzistavimas kaip kriterijus ginčo arbitruotinumui nustatyti	50
3.2.1 Bendra kriterijaus analizė	50
3.2.2. Kriterijaus pritaikymas Lietuvoje	53
IŠVADOS	57
LITERATŪROS SĄRAŠAS	58
SANTRAUKA	64
SUMMARY	65

IVADAS

Temos aktualumas. K. Youssef teigimu, nepaisant to, kad arbitruotinumų koncepcija yra viena svarbiausių komercinio arbitražo teorijoje, tačiau pastaraisiais metais ši koncepcija tapo tokia nereikšminga, kad faktiškai keliama nuomonė apie šio instituto „mirtį“ arbitražo praktikoje¹. Tuo pačiu pažymima, kad arbitruotinumų institutas neturėtų būti perdėtai sureikšminamas, kadangi dauguma komercinių ginčų atskirose pasaulio valstybėse paprastai yra arbitruotini. Todėl natūraliai kyla klausimas, ar Lietuva yra ta valstybė, kurioje galima šnekėti apie arbitruotinumų „mirtį“? Atsakymą į šį klausimą puikiai iliustruoja nenutylantis diskursas Lietuvos teisininkų bendruomenėje. Vien 2018 m. rudens – 2019 m. pavasario laikotarpiu buvo publikuoti trys straipsniai vienais ar kitais aspektais paliečiantys arbitruotinumų institutą: (i) 2018 m. rugsėjo 24 d. E. Zemlytė analizavo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – **LAT** arba **Kasacinis teismas**) 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-330-969/2019 ir akcentavo tebeegzistuojančią problemą dėl būtinumo teismų praktikoje suformuluoti aiškius kriterijus papildančius Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo (toliau – **KAI**) numatytą 12 str. nearbitruotinių ginčų sąrašą²; (ii) 2018 m. lapkričio 26 d. publikuotame straipsnyje A. Šekštelo vertino arbitruotinių ginčų aiškinimą LAT praktikoje valdžių padalijimo principo kontekste³; (iii) 2019 m. kovo 13 d. A. Šekštelo kritikavo LAT 2018 m. lapkričio 29 d. nutartį priimtą civilinėje byloje Nr. e3K-3-278-313/2018, kurio buvo keliamas klausimas dėl notaro vykdomojo įrašo arbitruotinumų⁴.

Neblėstantį arbitruotinumų instituto aktualumą Lietuvoje patvirtina ir nenuosekli aukščiausios instancijos teismo – Kasacinio teismo, formuluojama praktika. Nors nuo pirmųjų LAT nutarčių⁵, kuriose buvo sprendžiamas arbitruotinumų klausimas, praėjo ne vieneri metai, tačiau Kasacinį teismą vis dar pasiekia bylos, kuriose yra keliamas

¹ YOUSSEF, K. The Death of Inarbitrability. *Arbitrability: International and Comparative Perspectives*. Edited by Loukas Mistelis and Stavros Brekoulakis. The Hague: Kluwer Law International, 2009, p.47.

² ZEMLYTĖ, E. 7 mėnesiai ir 6 dienos platesnio nearbitruotinių ginčų sąrašo. *TeisėPro*, 2018 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.pro/index.php/2018/09/24/e-zemlyte-7-menesiai-ir-6-dienos-platesnio-nearbitruotinu-gincu-saraso/>>.

³ ŠEKŠTELO, A. Ar konstitucinis valdžių padalijimo principas yra toks neliečiamas arba pilkasis Lietuvos arbitražo teisės puslapis. *TeisėPro*, 2018 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.pro/index.php/2018/11/26/a-sekstelo-ar-konstitucinis-valdziu-padalijimo-principas-yra-toks-nelieciamas-arba-pilkasis-lietuvos-arbitrazo-teises-puslapis/>>.

⁴ ŠEKŠTELO, A. Ginčai dėl notaro vykdomųjų įrašų – nearbitruotini? *TeisėPro*, 2019 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.pro/index.php/2019/03/13/a-sekstelo-gincai-del-notaro-vykdomuju-irasu-nearbitruotini/>>.

⁵ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis *Baltarusijos Respublikos valstybinės gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“ v. Britų Virginijos salų įmonė Westintorg Corp. civilinėje byloje Nr. 3K-3-562/2008*, 2008 kat. 130.3.2.

konkreto ginčo arbitruotinum klausimas⁶. Paskutinį kartą Kasacinis teismas priėmė nutartį, kurioje nagrinėjamas ginčo arbitruotinum klausimas, visai neseniai - 2018 m. pabaigoje⁷. Nuolatinis arbitruotinum klausimo sprendimas Lietuvos aukščiausios instancijos teisme iliustruoja, kad nepaisant to, jog šis klausimas praktikoje yra keliamas seniai ir yra nemažai nagrinėtas tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmeniu, tačiau savo aktualumo nepraranda ir šiandien.

Galiausiai, nepaisant to, kad arbitruotinum tematika Lietuvoje yra parašytas ne vienas mokslinis darbas⁸, vis dėlto šios temos aktualumą, pagrindžia mokslinių darbų stygius, kuriuose būtų vertinamas išskirtinai tik nearbitruotinum ginčų sąrašas kaip būdas nustatyti konkretaus ginčo arbitruotinumą, neanalizuojant, ar tam tikro pobūdžio ginčas, įrašytas į minėtą sąrašą yra pagrįstas ar ne. Būtent į šį doktrinoje beveik neištirtą klausimą, baigiamojo darbo autorė ir siekia atsakyti.

Darbo tikslas. Baigiamojo darbo tikslas yra atsižvelgiant į objektinio arbitruotinum teisinį reguliavimą ir LAT praktiką Lietuvoje, išanalizuoti Lietuvoje pasirinkto arbitruotinum nustatymo būdo⁹ problematiką bei įvertinti jo tinkamumą.

Darbo uždaviniai. Magistro baigiamojo darbo uždaviniai buvo išsikelti, atsižvelgus į darbo tikslą:

1. Išanalizuoti arbitruotinum instituto sampratą, į kurią atsižvelgus, buvo įvertinami arbitruotinum koncepcijos probleminiai aspektai;
2. Įvertinti Lietuvoje pasirinktą būdą arbitruotinumui nustatyti, jo privalumus ir trūkumus;
3. Identifikavus, kad pasirinktas arbitruotinumui nustatyti būdas nėra tinkamas, iširti atskirų valstybių jurisdikcijose įtvirtintus arbitruotinum kriterijus ir įvertinti jų galimą pritaikymą Lietuvoje.

Objektas. Baigiamojo darbo objektas, o taip pat ir pats baigiamasis darbas yra suskirstytas į tris dalis, kurios atspindi išsikeltus uždavinius. Pirmoje dalyje, tiriama arbitruotinum instituto samprata, rūšys, išskiriami pagrindiniai arbitruotinum bruožai,

⁶ Pažymėtina, jog kalbėdama apie bylas, kuriose keliamas ginčo arbitruotinum klausimas, darbo autorė turi omenyje išskirtinai tik objektinio arbitruotinum kategoriją, bet ne ir subjekcinį arbitruotinumą.

⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Arvi“ ir ko v. „Dreymoor Fertilizers Overseas PTE LTD“, Nr. e3K-3-278-313/2018, kat. 3.2.9.9; 3.4.5.12.

⁸ Pavyzdžiui, JARUSEVIČIUS, J. Civilinių ginčų, susijusių su viešuoju interesu, arbitruotinumai. *Teisė*, 2014, t. 91, KOZUBOVSKA, B. Ginčų, kylančių iš šeimos teisinių santykių, arbitruotinum galimybės. *Teisė*, 2011, t. 80, SOLOVEIČIKAS, D. Viešųjų pirkimų ginčų arbitruotinum problematika. *Teisė*, 2010, t. 75.

⁹ Šiame darbe sąvokos „būdas“ ir „kriterijus“ yra naudojamos kaip sinonimai.

atsižvelgiant į 1958 m. Niujorko konvenciją dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo (toliau – **Niujorko konvencija**), UNCITRAL¹⁰ pavyzdinį įstatymą dėl tarptautinio komercinio arbitražo (toliau – **UNCITRAL pavyzdinis įstatymas**), užsienio ir Lietuvos komercinio arbitražo doktriną. Be kita ko, pažymimos priežastys kodėl yra svarbu kalbėti apie arbitruotinumo institutą. Antroje darbo dalyje susikoncentruojama išskirtinai į arbitruotinumo instituto reguliavimą Lietuvoje, tirama, ar KAĮ numatytas būdas arbitruotinumui nustatyti yra tinkamas, vertinami šio būdo privalumai ir trūkumai. Pabrėžtina, kad šioje dalyje, o taip pat visame darbe, dėmesys skiriamas išskirtinai tik objektiniam arbitruotinumui, o subjektinis arbitruotinumas paliečiamas tik tiek, kiek aktualu pirmojoje dalyje analizuojant arbitruotinumo instituto sampratą ir jo kompleksiskumą. Galiausiai, trečioje darbo dalyje atliekama glausta analizė apie kitose jurisdikcijose įtvirtintus arbitruotinumo kriterijus ir vertinamas potencialus šių kriterijų pritaikymas Lietuvos teisinėje sistemoje.

Tyrimo metodai. Baigiamajame darbe autorė taikė šiuos tyrimo metodus:

1. *Sisteminis* – pasitelkiant šį metodą analizuojama KAĮ teisės normų, reglamentuojančių ginčo arbitruotinumą, vieta teisinėje sistemoje. Vertinant minėtas normas, atsižvelgiama, į KAĮ kaip *lex specialis* įstatymą kitų įstatymų atžvilgiu. Šis metodas darbe buvo svarbus pagrindžiant, kad iš principo visus su arbitruotinumu susijusius klausimus gali reglamentuoti tik KAĮ;
2. *Lingvistinis* – naudojamas aiškinant tam tikrų teisės normų reikšmę, jų prasmę. Pavyzdžiui, šiuo metodu buvo remiamasi analizuojant 1996 m. redakcijos KAĮ 11 str. ir šiuo metu aktualios redakcijos KAĮ 12 str. 1 ir 2 d. normų prasmę. Šia analize siekiama pagrįsti, kad KAĮ teisės normos numato baigtinį nearbitruotinių ginčų sąrašą, kuris negalimas aiškinti plečiamai. Be to, šis metodas padėjo paaiškinti kaip pasikeitė nearbitruotinių ginčų apimtis lyginant su ankstesne KAĮ redakcija;
3. *Lyginamasis* – šio metodo pagalba aiškinamasi, kokie kriterijai yra naudojami užsienio valstybėse arbitruotiniams ginčams nustatyti. Ši analizė būtina siekiant nustatyti potencialias šių kriterijų pritaikymo galimybes Lietuvoje;
4. *Loginis* – pasitelkiant šį metodą vertinamos, užsienio valstybių jurisdikcijose naudojamų arbitruotinumo kriterijų, pritaikymo galimybės Lietuvoje;

Darbo originalumas. Nors atskirų darbų vienaip ar kitaip paliečiančių arbitruotinumo tematiką yra parašyta, vis dėlto Lietuvoje mokslinių darbų koncentruotų į

¹⁰ Jungtinių tautų tarptautinės prekybos teisės komisija.

Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinktą būdą nustatyti ginčų arbitruotinumą, praktiškai nėra. Dr. B. Kozubovska savo 2014 m. disertacijoje¹¹ detalai išnagrinėjo užsienio valstybių taikomus arbitruotinumą kriterijus, o taip pat atliko Lietuvoje numatytų nearbitruotinių ginčų rūšių analizę, sprendė dėl tokių ginčų priskyrimo nearbitruotiniams pagrįstumo, tačiau faktiškai nenagrinėjo, kaip vertintinas pats būdas nustatyti nearbitruotiną ginčą Lietuvoje, t.y. nevertino nearbitruotinių ginčų sąrašo įtvirtinimo pagrįstumo, tokio būdo privalumų ir trūkumų. Taip pat yra parašytas ne vienas mokslinis straipsnis susijęs su arbitruotinumu, tačiau paprastai šiuose moksliniuose straipsniuose vertinamas atskirų ginčo rūšių (pavyzdžiui, civilinių ginčų, susijusių su viešuoju interesu¹², šeimos ginčų¹³, viešųjų pirkimų¹⁴ ir kt. arbitruotinumą) arbitruotinumą klausimas, bet vėlgi ne pats sąrašo principas, kaip būdas nustatyti ginčų arbitruotinumą.

Šaltiniai. Šiame magistro baigiamajame darbe remiamasi įvairiais šaltiniais: nacionaliniais teisės aktais (ypač KAI), Lietuvos ir užsienio komercinio arbitražo doktrinos atstovų darbais (pavyzdžiui, G. Born, L. Mistelis ir pan.) bei *travaux préparatoires*. Vis dėlto, neabejotinai vienas iš svarbiausių šaltinių rengiant šį darbą – Lietuvos teismų praktika, kurią pasitelkiant, buvo atskleista pagrindinė Lietuvoje pasirinkto arbitruotinių ginčų nustatymo būdo problematika, analizuojamos teismų daromos klaidos ir kt. Vertinant kitus arbitruotinumą kriterijus, jų esmę reikšmingi buvo šaltiniai, numatantys tiriamų valstybių teisinį reguliavimą (pavyzdžiui, Vokietijos civilinio proceso kodeksas).

¹¹ KOZUBOVSKA, B. *Ginčų arbitruotinumą problematika ir tendencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014.

¹² JARUSEVIČIUS, J. Civilinių ginčų, susijusių su viešuoju interesu, arbitruotinumą. *Teisė*, 2014, t. 91.

¹³ KOZUBOVSKA, B. Ginčų, kylančių iš šeimos teisinių santykių, arbitruotinumą galimybės. *Teisė*, 2011, t. 80.

¹⁴ SOLOVEIČIKAS, D. Viešųjų pirkimų ginčų arbitruotinumą problematika. *Teisė*, 2010, t. 75.

1. (NE)ARBITRUOTINUMO INSTITUTO SAMPRATA IR RŪŠYS LIETUVOJE IR PASAULYJE

Šalių valios autonomija – tai arbitražo teisės pagrindas ir kertinis akmuo¹⁵. Šalių valia yra ne tik vienas iš pagrindinių principų, kuriuo yra grindžiamas arbitražas, bet taip pat tai yra ir vienas iš esminių skirtumų, leidžiančių atriboti arbitražo procesą nuo proceso nacionaliniuose teismuose. Pagaliau būtent šalių valia nulemia, ar konfliktas bus patikėtas spręsti arbitražo teismui, t. y. be šalių susitarimo ginčą spręsti arbitražu sėkmingas arbitražo procesas yra neįmanomas¹⁶. Be kita ko, šalių autonomijos principas suteikia šalims galimybę pačioms nutarti, kokiomis sąlygomis bus sprendžiamas jų ginčas, atsižvelgiant į šalių poreikius ir bylos ypatumus¹⁷, t. y. arbitražo procesas leidžia šalims pasirinkti kalbą, kuriomis bus vykdomas visas procesas, arbitražo vietą, taikytiną teisę, o taip pat ir galimybę pačioms šalims paskirti arbitrą (arbitrus), kuriam bus patikėta išspręsti tarp šalių kilusį konfliktą ir pan. Todėl šio magistro darbo autorė nesuklys teigdama, kad arbitražo šalių valia daro įtaką visam arbitražo procesui.

Viena iš svarbiausių šalių autonomijos principo išraiškos formų arbitraže – šalių susitarimas perduoti ginčą arbitražo teismo jurisdikcijai. Juo šalys sąmoningai sutinka, kad kilęs konfliktas būtų sprendžiamas arbitražu, ir įsipareigoja laikytis reikiamų procedūrų bei pripažinti ir vykdyti arbitrų priimtą sprendimą¹⁸. Sudarydamos arbitražinį susitarimą ar įtraukdamos į sutartį arbitražinę išlygą šalys išreiškia savo valią tam tikrus klausimus nagrinėti ne teismuose, kurie įprastai spręstų atsiradusį konfliktą, bet šalių pasirinktame arbitraže. Šalims išreiškus tokį apsisprendimą dėl esamų ar potencialių ginčų sprendimo arbitražu, nacionalinis teismas yra nekompetentingas spręsti kilusį konfliktą, t. y. šalių sudarytu susitarimu ginčas išimamas iš nacionalinio teismo jurisdikcijos ir yra perduodamas arbitražo jurisdikcijai^{19, 20}

Pripažįstant šalių valią kaip esminę vertybę ir arbitražo proceso pagrindą, nekyla abejonių, jog toks šalių apsisprendimas turėtų būti gerbiamas. Tačiau vertėtų pažymėti, kad

¹⁵ ANSARI, J. Party Autonomy in Arbitration: A Critical Analysis [interaktyvus]. *Researcher*, 2014; t. 6(6), p. 47 [žiūrėta 2019 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.sciencepub.net/researcher/research0606/010_25323research060614_47_53.pdf>.

¹⁶ REDFERN, A. *International Arbitration (Sixth Edition)*. Kluwer Law International, 2015, para. 1.38.

¹⁷ DAUJOTAS, R. *Tarptautinė investicijų teisė ir arbitražas*. Vilnius: Eugrimas, 2015, p. 127.

¹⁸ DOMINAS, G., MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 17.

¹⁹ *Ibid* p. 167.

²⁰ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – **CPK**) 137 str. numato, kad teismas atsisako priimti ieškinį jeigu yra įsiteisėjęs arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu klausimu (137 str. 2 d. 4 p.) arba šalys yra sudariusios susitarimą perduoti tą ginčą spręsti arbitražui (137 str. 2 d. 6.). CPK 296 str. 1 d. 9 p. yra numatyta, kad teismas pareiškimą palieka nenagrinėtą jeigu šalys yra sudariusios sutartį perduoti ginčą spręsti arbitražui.

nors kartais ir yra teigiama, kad arbitražo egzistavimas priklauso išimtinai tik nuo šalių valios, tačiau tokia nuomonė yra tik iš dalies teisinga²¹. Sutiktina, kad šalių sutikimas yra būtinas, kad ginčas būtų sprendžiamas arbitražu, tačiau galutinis arbitražinio susitarimo veiksmingas vykdymas didžiąja dalimi priklauso nuo jo galiojimo ir vykdymo nacionaliniuose teismuose: tik jeigu nacionaliniai teismai yra pasiruošę pripažinti ir įgyvendinti arbitražinį susitarimą pagal nacionalinę ir tarptautinę teisę, šalių valia bus efektyvi²². Taigi nepaisant to, kad šalių valios autonomijos principas yra visuotinai pripažįstamas viso pasaulio komercinio arbitražo doktrinoje, vis dėlto, šis principas turi ribas dėl kurių yra dažnai nesutariama²³.

Vienas iš keliamų klausimų, susijęs su šalių autonomijos principo ribomis arbitraže – ar šalys yra laisvos susitarti pavesti spręsti bet kokius konfliktus arbitraže? Šis klausimas yra tiesiogiai susijęs su (ne)arbitruotinumo sąvoka, kuri sudaro prielaidas teigti, jog, nepaisant to, kad arbitražinis susitarimas atitinka jam keliamus reikalavimus, šalių valios perduoti ginčą nagrinėti arbitražo teismo jurisdikcijai ne visada yra paisoma. Todėl šiame kontekste aktualu išanalizuoti arbitruotinumo koncepcijos sampratą, kuri yra kartinė, sprendžiant dėl kokių ginčų sprendimo nagrinėjimo arbitraže šalys gali susitarti bei atsakant į klausimą, ar vėliau arbitražo teismo sprendimas, kuriuo buvo išspręstas konfliktas, bus pripažintas ir vykdomas, t. y. ar šalių išreikšta valia bus įgyvendinta.

Analizuojant arbitruotinumo institutą, pabrėžtina, kad nei nacionalinė ar tarptautinė teisė, nei teisės doktrina nepateikia universalios ir vienodos arbitruotinumo sampratos²⁴. Tarptautiniuose teisės aktuose – konvencijose, apie arbitruotinumą esmę galima spręsti tik iš pavienių nuostatų. Pavyzdžiui, Niujorko konvencija pateikia tik lakoniškas nuostatas apie arbitruotinumą. Niujorko konvencijos II str. 1 d. nurodo, kad kiekviena susitariančioji valstybė pripažįsta rašytinį susitarimą, pagal kurį pusės pasižada perduoti arbitražui visus ar tam tikrus ginčus, kilusius arba galinčius kilti tarp jų dėl kurių nors konkrečių sutartinių ar kitokių teisinių santykių, *galinčių būti arbitražo nagrinėjimo dalyku*, o V str. 2 d. a p. pateikiama nuostata, kad arbitražo sprendimą pripažinti ir vykdyti gali būti atsisakoma *jei ginčo objektas pagal šios negali būti arbitražo nagrinėjimo dalykas*²⁵, iš esmės yra susijusi

²¹ BORN, G. B. *International Commercial Arbitration*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, p. 201-202.

²² *Ibid.*

²³ FAGBENI, A. *The Doctrine of Party Autonomy in International Commercial Arbitration: Myth or Reality?* p. 225.

²⁴ SOLOVEIČIKAS, D. Viešųjų pirkimų ginčų arbitruotinumo problematika. *Teisė*, 2010, t. 75, p. 36.

²⁵ 1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 37-913.

su arbitruotinumu tik iš vykdymo perspektyvos²⁶. Nors Niujorko konvencija ir pateikia nuostatų apie arbitruotinumą („galėjimas būti arbitražo nagrinėjimo dalyku“), tačiau neįtvirtina jokio konkretaus apibrėžimo, o taip pat ir sąrašo ginčų ar kriterijų, kurių pagrindu būtų sprendžiama ar ginčai laikomi ne(arbitruotiniais). Visgi, pažymėtina, kad šios Niujorko konvencijos nuostatos leidžia pasinaudoti nearbitruotinumo koncepcija kaip gynybos priemone, kad kitu atžvilgiu galiojantys ir įpareigojantys (angl. *binding*) tarptautiniai arbitražiniai susitarimai ir arbitražo teismų sprendimai, vadovaujantis konvencija būtų atsisakomi pripažinti ir vykdyti²⁷.

UNCITRAL pavyzdinis įstatymas dėl tarptautinio komercinio arbitražo taip pat nereguliuoja klausimų susijusių su arbitruotinumu. Šiame pavyzdiniame įstatyme, kuriuo remiantis buvo priimtas ir KAI, nėra nei vienos nuostatos, numatančios tam tikrą kategoriją ginčų kaip nearbitruotiną²⁸. Arbitražo teisės specialisto G. B. Born nuomone, tokių nuostatų nebuvimas UNCITRAL pavyzdiniame įstatyme iš vienos pusės atspindi pripažinimą, jog iš principo, beveik visi ginčai gali būti sprendžiami arbitraže, iš kitos – kol kas nėra jokio universalaus principo, kuris aiškiai įtvirtintų, kad konkretus ginčas yra nearbitruotinas²⁹. UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 1 str. 5 d. tik užsimenama apie ne(arbitruotinumą): „Šis įstatymas neliečia bet kurio kito šios valstybės įstatymo, pagal kurį tam tikri ginčai negali būti perduodami spręsti arbitražu arba gali būti perduodami spręsti arbitražu tik vadovaujantis kitomis, nei šio įstatymo, nuostatomis“³⁰. Sutiktina, kad tokia UNCITRAL pavyzdinio įstatymo nuostata leidžia teigti, kad šis įstatymas pripažįsta galimybę valstybėms pačioms pagal jų nacionalinę teisę išskirti atskiras ginčų kategorijas kaip nearbitruotinas³¹. Taigi tiek UNCITRAL pavyzdinio įstatymo, tiek Niujorko konvencijos nuostatos, darančios nuorodą į ginčų „galėjimą būti perduotiems spręsti arbitražu“ reiškia, kad kiekvienos valstybės įstatymų leidėjai yra laisvi reguliuoti arbitruotinumą, tiek įtvirtinant tose jurisdikcijose nuostatas, reguliuojančias ginčų (ne)arbitruotinumo klausimus³², tiek jų neįtvirtinant apskritai.

²⁶ LEW, J. D. M., MISTELIS, L. A., KRÖLL, S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 189.

²⁷ BORN, G. B. *International Commercial Arbitration*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, p. 773.

²⁸ *Ibid*, p. 776.

²⁹ *Ibid*.

³⁰ UNCITRAL Pavyzdinis tarptautinio komercinio arbitražo įstatymas 1985. Su 2006 m. pakeitimais. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-01-04]. Prieiga per internetą: <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf>.

³¹ BORN, G. B. *International Commercial Arbitration*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, p. 777.

³² *Ibid* p. 776.

Žvelgiant į arbitruotinumo sampratą nacionaliniame kontekste aktualu nagrinėti KAI, kuris yra paremtas UNCITRAL pavyzdiniu įstatymu. KAI, reglamentuojantis svarbiausius su arbitražu susijusius klausimus, taip pat numato atvejus, kuomet į šalių valią patikėti ginčą spręsti arbitražui gali būti neatsižvelgiama. KAI 50 str. 3 d. 5 p. įtvirtina, kad Lietuvos apeliacinis teismas gali panaikinti arbitražo teismo sprendimą, *kai ginčas pagal Lietuvos Respublikos įstatymus negali būti perduotas arbitražui*³³. Ši nuostata iš esmės yra tapati jau aptartai Niujorko konvencijos V str. 2 d. a p. taisyklei, tik pastaroji įtvirtina nuorodą į valstybės, kurioje siekiama arbitražo sprendimo pripažinimo, teisę³⁴. Teismas vertina, ar egzistuoja šis pagrindas (nearbitruotinumas) *ex officio*, nepriklausomai nuo to, ar kuri nors šalis tuo remiasi arbitražo teismo sprendimo panaikinimo byloje³⁵. Atsižvelgiant į šią KAI nuostatą, o taip ir į anksčiau pateiktą Niujorko konvencijos nustatytą teisinį reguliavimą, galima daryti išvadą, kad net jeigu ir šalys tinkama forma sudaro arbitražinį susitarimą, užsienio šalies arbitražo sprendimą gali būti atsisakoma pripažinti arba toks arbitražo teismo (nacionalinio ir užsienio) priimtas sprendimas gali būti panaikintas. Tai reiškia, kad šalių valią gali būti atsisakoma vykdyti įvertinus, ar ginčas gali būti arbitražo nagrinėjimo dalyku, t. y. ar ginčas yra (ne)arbitruotinas. Vertinant arbitruotinumą Lietuvos kontekste taip pat aktualus yra KAI 12 str., kurio 1 d. įtvirtina taisyklę, jog *visi ginčai gali būti sprendžiami arbitraže, išskyrus šiame straipsnyje numatytas išimtis*³⁶, o 2 d. išdėstytos konkrečios ginčų kategorijos dėl kurių sprendimo arbitraže negali būti susitarta. Plačiau šio magistro darbo dalyje autorė neanalizuos pastarųjų KAI nuostatų, kadangi išsamus tyrimas yra atliktas kitoje darbo dalyje.

Neapsiribojant vien tik tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais, aktualu įvertinti egzistuojančias pozicijas dėl arbitruotinumo koncepcijos tarp komercinio arbitražo teisės doktrinos atstovų. Užsienio komercinio arbitražo doktrinoje galima užtikti kur kas įvairesnių ir daugiau bei išsamiau formuluojamų arbitruotinumo apibūdinimų nei, kad anksčiau pateikiamuose komercinio arbitražo teisės šaltiniuose.

³³ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr.76-3932.

³⁴ Niujorko konvencija įtvirtina reguliavimą pagal kurį galima atsisakyti pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, jei valstybės, kurioje siekiama pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, kompetentinga valdžios institucija nustato, kad nesutarimo dalyko negalima pavesti spręsti arbitražui pagal tos valstybės įstatymus. Išsamiau žr.: MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V., ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016, p. 180. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Niujorko konvencija nenustato taikytinos teisės tuo atveju, kai ginčo arbitruotinumo klausimas kyla dar nesant priimtam arbitražo teismo sprendimui. Išsamiau žr.: LEW, J. D. M., MISTELIS, L. A., KRÖLL, S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 189-190.

³⁵ MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V., ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016, p. 174.

³⁶ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 76-3932.

Pavyzdžiui, A. Brekoulakis pateikia tokį arbitruotinumą apibūdinimą: „arbitruotinumumas yra <...> specifinė sąlyga susijusi su arbitražinių susitarimų jurisdikcijos aspektu <...> sąlyga tribunolui priiimti jurisdikciją dėl konkretaus ginčo (jurisdikcijos reikalavimas³⁷), o ne arbitražinio susitarimo galiojimo sąlyga (sutartinis reikalavimas³⁸)“³⁹. Doktrinoje taip pat pabrėžiama, kad arbitruotinumumas dažnai yra laikomas kaip vienas iš reikalavimų arbitražinio susitarimo galiojimui, tačiau, visų pirma, tai yra jurisdikcijos klausimas⁴⁰. T. E. Carbonneau teigimu arbitruotinumumas yra esminė skiriamoji linija tarp viešojo ir privataus teisingumo⁴¹. Tokią savo nuomonę apie arbitruotinumą institutą T. E. Carbonneau dar kartą išreiškė kartu su F. Janson pareikšdami, kad arbitruotinumumas „nustato ribą kurioje sutartinių teisių įgyvendinimas baigiasi ir visuomeninė misija priimti sprendimus prasideda“⁴². Galima išskirti ir L. Mistelis poziciją, kuris arbitruotinumą apibūdina kaip vieną iš klausimų, kuomet kaktomuša susiduria sutartinė ir jurisdikcinė tarptautinio komercinio arbitražo prigimtis⁴³.

Taigi vien iš keleto pateikiamų arbitruotinumų apibūdinimų, galima pastebėti, kad iš esmės doktrina stokoja vieningo ir aiškaus arbitruotinumą apibrėžimo. Iš principo yra sutariama, kad arbitruotinumumas nusako, kurie ginčai apskritai gali būti nagrinėjami arbitraže, tačiau įvairūs autoriai neretai pabrėžia skirtingus arbitruotinumą aspektus: vieni doktrinos atstovai apibrėždami šį institutą linkę išryškinti arbitruotinumą funkcijas⁴⁴, kiti pateikdami arbitruotinumą sampratą pasirenka akcentuoti arbitražo sutartinę prigimtį⁴⁵, tretį – atkreipia dėmesį į arbitruotinumą dvylipumą, t. y. viena vertus šalys yra laisvos

³⁷ Angl. *jurisdictional requirement*.

³⁸ Angl. *contractual requirement*.

³⁹ Tokią savo pateiktą arbitruotinumą sampratą autorius paaiškina, kad nors arbitražinio susitarimo galiojimas ir arbitražo tribunolo jurisdikcija yra glaudžiai susiję, tačiau tribunolo jurisdikcija apima platesnę taikymo sritį. Ar tribunolas turi jurisdikciją dėl konkretaus ginčo paprastai priklauso nuo kur kas daugiau aplinkybių nei, kad sprendžiant arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą. Pavyzdžiui, arbitražinis susitarimas gali būti galiojantis, tačiau arbitražo teismas vis tiek neturės jurisdikcijos nagrinėti ginčą, kadangi ginčas nepatenka į arbitražinio susitarimo taikymo sritį. Todėl taip pat ir arbitruotinumumas priklauso šiai papildomai aplinkybių grupei susijusiai su jurisdikcija, kuri neapsiriboja tik arbitražinio susitarimo galiojimo klausimu. Išsamiau žr.: BREKOULAKIS, S. On Arbitrability – Persisting Misconceptions & New Areas of Concern. *Arbitrability – International & Comparative Perspectives*. The Hague: Kluwer Law International, 2009, p. 39.

⁴⁰ LEW, J. D. M., MISTELIS, L. A., KRÖLL, S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 193.

⁴¹ CARBONNEAU, E. T. Liberal Rules of Arbitrability and the Autonomy of Labor Arbitration in the United States. *Arbitrability: International and Comparative Perspectives*, The Hague: Kluwer Law International, 2009, p. 143.

⁴² CARBONNEAU, E. T., JANSON, F. Cartesian Logic and Frontier Politics: French and American Concepts of Arbitrability. *Tulane Journal of International & Comparative Law*, Vol. 2, 1994, p. 194.

⁴³ MISTELIS, L. Arbitrability – International and Comparative Perspectives. Is arbitrability a National or an International Law Issue? *Arbitrability: International and Comparative Perspectives*. The Hague: Kluwer Law International, 2009, p. 3.

⁴⁴ MISTELIS, L. Arbitrability – International and Comparative Perspectives. Is arbitrability a National or an International Law Issue? *Arbitrability: International and Comparative Perspectives*. The Hague: Kluwer Law International, 2009, p.5.

⁴⁵ *Ibid.*

susitarti ir patikėti konkrečius ginčus spręsti arbitražu, kita vertus – valstybės turi interesą dėl tam tikrų priežasčių palikti ginčus išimtinai teismų jurisdikcijai. Įvertinus šias pažiūras, magistro darbo autorės nuomone nepaisant egzistuojančių įvairiausių skirtingų arbitruotinumų apibrėžimo variacijų, vis dėlto, mokslinėje literatūroje dėl arbitruotinumų esmės yra nesiginčijama – arbitruotinumą sprendžia klausimą, kokie šalių ginčai gali būti perduodami spręsti arbitražo teismo jurisdikcijai.

Vertėtų pažymėti, kad arbitražo teisės teoretikai neretai išskiria arbitruotinumą *siaurąja* ir *plačiąja prasme*. Štai Jungtinėse Amerikos Valstijose egzistuoja platesnis arbitruotinumų koncepcijos suvokimas nei, kad pavyzdžiui Niujorko konvencijoje pateikiamas „*galėjimas būti arbitražo nagrinėjimo dalyku*“. Jungtinėse Amerikos Valstijose arbitruotinumų sąvoka gali būti vartojama labai plačiai, tarytum apimtų kiekvieną sąlygą ir reikalavimą, kurio turi būti laikomasi, kad arbitražo procedūra „judėtų į priekį“ (angl. *to go forward*)⁴⁶. Tokiu atveju arbitruotinumą apima platų ir įvairų spektrą klausimų, įskaitant (bet neapsiribojant): arbitražinio susitarimo egzistavimą, arbitražinio susitarimo galiojimą, ar arbitražinis susitarimas apima konkretų ginčą, ar abi šalys yra pasirašiusios arbitražinį susitarimą, ar jis yra dėl kitų priežasčių privalomas ir pan.⁴⁷ Taigi arbitruotinumą aiškinamas kaip apimantis visus klausimus susijusius su arbitražo teismo jurisdikcija⁴⁸. Vis dėlto, mokslininkų darbuose arbitruotinumų institutas dažnai yra nagrinėjamas kur kas siauresne prasme, kaip apimantis klausimą: ar pagal galiojančius teisės aktus konkretus ginčas yra leidžiamas spręsti arbitražu, ar priešingai - įstatymų leidėjas šių ginčų nagrinėjimą rezervavo išimtinai teismų jurisdikcijai? Siauriau apibrėžiamas arbitruotinumą yra paprasčiausiai kaip vienas iš daugelio prieštaravimų arbitražo jurisdikcijai, t. y. ar ginčas, atsižvelgiant į taikytiną teisę, gali būti pateiktas spręsti arbitražo teismo jurisdikcijai. Tokia siauresnė arbitruotinumų samprata (patikrinimas, ar pagal taikomą teisę ginčas gali būti nagrinėtas arbitraže)⁴⁹ vyrauja Europoje. Pažymėtina, kad Lietuvoje, kaip ir kitose Europos valstybėse, ginčų arbitruotinumą suprantamas siauriau ir yra siejamas su galimybe ginčo dalyką nagrinėti arbitraže. Pavyzdžiui, G.

⁴⁶ BERMANN, GEORGE A. The “Gateway” Problem in International Commercial Arbitration. *The Yale Journal of International Law*, 2012, Vol. 37, Iss. 1, p. 10.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ MISTELIS, L. Arbitrability – International and Comparative Perspectives. Is Arbitrability a National or an International Law Issue? *Arbitrability: International and Comparative Perspectives*. The Hague: Kluwer Law International, 2009, p. 5.

⁴⁹ REDFERN, A., HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration (Second edition)*. London: Sweet & Maxwell, 1991, p. 138.

Domino ir V. Mikelėno nuomone, arbitruotinumai – ginčo santykio savybių, kurioms esant įstatymai nedraudžia ginčo spręsti arbitražu, visuma⁵⁰.

Analizuojant arbitruotinumų klausimą taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad arbitruotinumai Lietuvos ir užsienio komercinio arbitražo doktrinoje gali būti apibrėžiamas dvejopai: viena vertus – kaip subjektinis arbitruotinumai (arbitruotinumai *ratione personae*) – apribojimai, susiję su arbitražinių susitarimų sudarančiu asmeniu⁵¹, kita vertus – kaip objektinis arbitruotinumai (arbitruotinumai *ratione materiae*), kuris yra susijęs su ginčo dalyku⁵². Toks skirstymas atsispindi ir LAT praktikoje: „*Arbitruotinumų teisinė kategorija yra susijusi su klausimu, kokių subjektų ir kokie ginčai pagal atitinkamos valstybės teisės aktus gali arba negali būti perduodami nagrinėti arbitraže. Pagal tai išskirtinos dvi sąvokos – subjektinis arbitruotinumai (arba arbitruotinumai ratione personae) ir objektinis arbitruotinumai (arba arbitruotinumai ratione materiae)*“⁵³. Kasacinis teismas pateikdamas subjektinio arbitruotinumų sąvoką išaiškino, kad: „*Subjektinis arbitruotinumai reiškia tam tikrų subjektų galimybę sudaryti arbitražinius susitarimus ir spręsti ginčus arbitraže. Subjektinio arbitruotinumų ribojimai paprastai yra siejami su asmenų, kuriems jie taikomi, statusu ir (arba) atliekamomis funkcijomis – daugelyje šalių pati valstybė arba valstybės ar savivaldybės kontroliuojami subjektai neretai neturi teisės sudaryti arbitražinių susitarimų arba jiems sudaryti privalo gauti atitinkamą leidimą.*“⁵⁴

Atitinkamai objektinio arbitruotinumų esmė, anot LAT yra ta, kad tam tikrų kategorijų ginčai negali būti nagrinėjami arbitraže dėl paties nagrinėtinų klausimų pobūdžio⁵⁵. Siekiant geriau perteikti išskiriamos arbitruotinumų sąvokos dvilypumą, vertėtų pažymėti, kaip šios arbitruotinumų rūšys atsispindi teisės aktuose.

Visų pirma, Niujorko konvencijos V str. 2 d. a p. kalbantis apie „*galėjimą būti arbitražo nagrinėjimo dalyku*“ būtent ir išreiškia objektinį arbitruotinumą, o tuo tarpu subjektinis arbitruotinumai yra iliustruojamas Niujorko konvencijos V str. 1 d. a p. KAĮ taip pat įžvelgiamas arbitruotinumų skirstymas į objektinį ir subjektinį. Šio įstatymo 12

⁵⁰ DOMINAS, G., MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 129.

⁵¹ Baigiamojo darbo autorė sąmoningai vartoja išsireiškiamą „apribojimai, susiję su arbitražinių susitarimų sudarančiu asmeniu“, kadangi ne visose valstybėse veiksnio kategorija yra vienodai suprantama.

⁵² JARUSEVIČIUS, J. Civilinių ginčų, susijusių su viešoju interesu, arbitruotinumai. *Teisė*, 2014, t. 91, p. 173.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje „East China Automobile Association Ltd“, Nr. e3K-3-365-969/2016, kat. 2.53.8; 4.2.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Pasvalio vandenys“ v. Danijos įmonės „Per Aarsleff A/S“ filialas, Nr. 3K-3-450-469/2015, kat. 27.1; 118.1; 132.

str. 2 d. numatanti tam tikro pobūdžio ginčus, kurių negalima spręsti arbitražu, atspindi arbitruotinumą *ratione materiae*. O štai (i) 12 str. 3 d. nurodanti, kad arbitražui negali būti perduoti ginčai, jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, taip pat valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, jeigu dėl arbitražinio susitarimo nebuvo gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas; bei (ii) 12 str. 4 d. įtvirtinanti, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota valstybės institucija bendra tvarka gali sudaryti arbitražinį susitarimą dėl ginčų, susijusių su Vyriausybės ar jos įgalios valstybės institucijos sudarytomis komercinėmis sutartimis⁵⁶, atspindi subjekcinį arbitruotinumą. KAI komentaras taip pat pateikia objekcinio arbitruotinumą sąvoką, t. y. jame arbitruotinumą suprantamas kaip ginčo pobūdis, dėl kurio jis gali būti sprendžiamas ne tik valstybės teisme, bet ir arbitražu⁵⁷.

Svarbu nepamiršti, kad arbitruotinumą samprata „nestovi vietoje“ ir evoliucionuoja. Konfliktų, dėl kurių pagal vienu valstybių teisės aktus anksčiau negalėjo būti susitarta perduoti spręsti arbitražui, dabar jau tokia galimybė yra suteikiama, t. y. dėl tokių ginčų nagrinėjimo ne tik teisme, bet ir arbitraže yra leidžiama susitarti. Tai patvirtinančių pavyzdžių nereikia ieškoti kitų valstybių jurisdikcijose, užtenka pasižiūrėti į anksčiau galiojusią KAI redakciją, o konkrečiai į 11 str. 1 d., kuri numatė, jog arbitražui negali būti perduoti ginčai, kylantys iš konstitucinių, darbo, šeimos, administracinių teisinių santykių, taip pat ginčai, susiję su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, bankrotu, bei ginčai, kylantys iš vartojimo sutarčių⁵⁸. Tuo tarpu pasižiūrėjus į aktualią KAI 12 str. redakciją, matysime, kad šalia nearbitruotinių ginčų neliko ginčų susijusių su konkurencija, bankrotu, taip pat ginčų, susijusių su pramoninės nuosavybės teise nearbitruotinumą apimtis susiaurėjo. Be kita ko, atsirado galimybė susitarti dėl ginčų kilusių iš vartojimo ir darbo santykių, sprendimo arbitraže, jeigu arbitražinis susitarimas sudarytas po to kai kilo ginčas⁵⁹.

Įvertinus anksčiau išdėstytas pozicijas, galima pažymėti kelis svarbiausius bruožus atspindinčius arbitruotinumą esmę ir kompleksiskumą. Visų pirma, arbitruotinumą samprata realybėje toli gražu nėra tokia paprasta kaip, kad pateikiama Niujorko konvencijoje. Antra, galimybė vieną ar kitą ginčą spręsti arbitražu, visada yra susijusi su

⁵⁶ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 76-3932.

⁵⁷ MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V., ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016, p. 53.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 39-961 (netekęs galios).

⁵⁹ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 76-3932.

konkrečia teisės sistema (nacionalinis požymis)⁶⁰, t. y. kadangi nėra vieningo, universalaus arbitruotinum apibrėžimo ar kriterijaus, tai lemia, kad ginčai, kurie gali būti arbitražo nagrinėjimo dalyku kiekvienos valstybės teisės sistemoje skiriasi. Trečia, arbitruotinų ginčų aprėptis priklauso išimtinai nuo nacionalinių sistemų įstatymų leidėjų pasitikėjimo arbitražu. Ketvirta, arbitruotinum yra evoliucionuojanti, su laiku besikeičianti koncepcija. Galiausiai svarbu nepamiršti, kad apie arbitruotinum sampratą yra svarbu kalbėti, nes arbitruotinum yra viena iš pagrindinių arbitražo teisės koncepcijų. Kas yra arbitruotina ir kas ne – praktikoje nuolatos keliamas klausimas, su kuriuo susiduria įstatymų leidėjai, sutarčių rengėjai, teisėjai ir arbitrai⁶¹. Dėl šios priežasties arbitruotinum koncepcijai vis dar reikia diskurso tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmeniu.

⁶⁰ MIKELĖNAS, V. Korporatyviniai ginčai ir arbitražas. *Arbitražas: teorija ir praktika 2017*, Vilnius: Justitia, 2017, t. III, p. 8.

⁶¹ MISTELIS, L. Arbitrability – International and Comparative Perspectives. Is arbitrability a National or an International Law Issue? *Arbitrability: International and Comparative Perspectives*. The Hague: Kluwer Law International, 2009, p. 48.

2. LIETUVOJE ĮTVIRTINTO BŪDO NUSTATYTI ARBITRUOTINUMĄ PROBLEMATIKA

Toliau šioje dalyje magistro darbo autorė, visų pirma, išanalizuos, Lietuvos įstatymų leidėjo įtvirtintą arbitruotinumą nustatymo būdą – KAĮ 12 str., ir šio būdo genezę. Autorė vertins, ar Lietuvoje pasirinktas arbitruotinumą nustatymo būdas, t. y. nearbitruotinių ginčų išvardijimas, yra pakankamas kriterijus tinkamai nustatyti ginčo arbitruotinumą, o galbūt šį kriterijų reikia pakeisti kitu. Tokį sprendimą darbo autorė priims, išnagrinėjusi Lietuvoje pasirinkto arbitruotinumą nustatymo kriterijaus privalumas bei trūkumus.

2.1. Lietuvoje pasirinktas ginčų arbitruotinumą kriterijus

G. Born yra pažymėjęs, jog „<...> kol kas nėra jokios vienos ar pavyzdinės tarptautinės taisyklės, kuri aiškiai nustatytų konkrečius ginčus kaip nearbitruotinus“⁶². Nors rengiant pirminį⁶³ UNCITRAL Pavyzdinį įstatymą darbo grupė svarstė, ar verta įtvirtinti nearbitruotinių ginčų sąrašą, tačiau toks sąrašas nebuvo nustatytas, kadangi jo įtvirtinimas laikytinas pačių valstybių įstatymų leidėjo prerogatyva, o nebaigtinis sąrašas dėl nuostatų, leidžiančių kiekvienai valstybei jį papildyti, paneigtų visą UNCITRAL Pavyzdinio įstatymo harmonizavimo tikslą⁶⁴. Dėl to, kad nėra jokio tarptautinio standarto, kuris padėtų konstatuoti ar konkretus ginčas yra arbitruotinas, egzistuoja kitoks mechanizmas nustatyti ar konkretus ginčas atskiroje valstybėje gali būti nagrinėjamas arbitraže, ar vis dėlto priklauso išimtinai teismų jurisdikcijai. Toks sprendimo būdas – UNCITRAL Pavyzdiniame įstatyme numatytas teisinis reglamentavimas, išimtinai paliekantis atskirų valstybių įstatymų leidėjams nusimatyti atskirų kategorijų ginčų arbitruotinumą apribojimus. Todėl, esant tokiam teisiniui reglamentavimui, natūralu, kad dėl nevieningo šio klausimo reglamentavimo atskirų valstybių jurisdikcijose, arbitruotinumą apribojimais kiekvienoje valstybėje taip pat skiriasi.

Lietuvos įstatymų leidėjas jau nuo pat KAĮ priėmimo 1996 m. pasirinko tiesiogiai išvardinti ginčus, kurių nagrinėjimas arbitraže yra negalimas, o būtent 11 str. 1 d. buvo įtvirtinta nuostata, jog: „Arbitražui negali būti perduoti ginčai, kylantis iš konstitucinių, darbo,

⁶² BORN, G. B. *International Commercial Arbitration*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, p. 776.

⁶³ 1985 m. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas.

⁶⁴ KOZUBOVSKA, B. *Ginčų arbitruotinumą problematika ir tendencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 43.

šeimos, administracinių teisinių santykių, taip pat ginčai, susiję su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, bankrotu, bei ginčai, kylantys iš vartojimo sutarčių“⁶⁵.

Toks pats metodas įtvirtinti arbitruotinumą apribojimus yra nustatytas ir dabar aktualioje KAI redakcijos 12 str. 2 d., kuriame sąrašo principu yra išdėstyti ginčai draudžiami spręsti arbitražu: „Arbitražas negali spręsti ginčų, nagrinėtinų administracinių bylų teisena, ir nagrinėti bylų, kurių nagrinėjimas priskirtas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo kompetencijai. Arbitražui negali būti perduoti ginčai, kylantys iš šeimos teisinių santykių, ir ginčai dėl patentų, prekių ženklų ir dizaino registracijos. Arbitražui negali būti perduoti ginčai, kylantys iš darbo ir vartojimo sutarčių, išskyrus atvejus, kai arbitražinis susitarimas buvo sudarytas po to, kai kilo ginčas.“⁶⁶

Taigi tiek anksčiau galiojusioje 1996 m. KAI 11 str., tiek dabar aktualioje KAI 12 str. redakcijoje, įstatymų leidėjas pasirinko tiesiogiai išvardinti ginčų kategorijas, kurios negali būti perduotos nagrinėti arbitražo teismo jurisdikcijai. Tiesa, lyginant 1996 m. redakciją su 2012 m. akivaizdu, kad nearbitruotinų ginčų apimtis susiaurėjo, kadangi: (i) tarp nearbitruotinų ginčų neliko ginčų susijusių su konkurencija, bankrotu⁶⁷; (ii) ne visi ginčai susiję su patentais, prekių ir paslaugų ženklais neleidžiami spręsti arbitražu, o tik ginčai dėl prekių ženklų, patentų ir dizaino registracijos; ir (iii) panaikintas absoliutus draudimas perduoti nagrinėti arbitražui ginčus kylančius iš vartojimo ir darbo sutarčių (toks ginčų sprendimas leidžiamas jei arbitražinis susitarimas sudarytas po to kai kilo ginčas)⁶⁸. Nors nėra aišku, kodėl įstatymų leidėjas pasirinko būtent tokį būdą identifikuoti arbitruotinus ginčus, tačiau arbitruotinų ginčų išplėtimas įstatyminiame lygmenyje buvo aiškinamas tuo,

⁶⁵ 1996 m. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 39-961 (netekęs galios).

⁶⁶ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 76-3932.

⁶⁷ Bankroto teisės pobūdžio ginčų neįtraukimas į aktualios redakcijos KAI 12 str. 2 d. bei kitos įstatymo nuostatos įtvirtina galimybę nagrinėti arbitražu „negrynuosius“ bankroto teisės klausimus. Pvz., KAI 49 str. 7 d. numato, jog: „Bankroto bylos iškelimas arbitražinio susitarimo šaliai ar kitos bankroto procedūros arbitražinio susitarimo šaliai taikymas nedaro įtakos arbitražo procesui, arbitražinio susitarimo galiojimui ir taikymui, galimybei ginčą spręsti arbitraže ir arbitražo teismo kompetencijai spręsti ginčą, išskyrus šio straipsnio 8 ir 9 dalyse nurodytas išimtis.“ Išsamiau žr.: Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 76-3932.

⁶⁸ Pažymėtina, kad buvo siūlymų apskritai atsisakyti tokio draudimo (t.y. išbraukti tokio pobūdžio ginčus iš nearbitruotinų ginčų sąrašo). Pavyzdžiui, Vilniaus komercinio arbitražo teismas siūlė įtraukti nuostatą, jog ginčai kylantys iš vartojimo sutarčių gali būti sprendžiami arbitražu ne tik tokiu atveju, kai arbitražinė išlyga yra sudaroma po to kai kilo ginčas, bet ir jeigu arbitražinė išlyga yra įtvirtinta tiesiogiai vartojimo sutartyje, tačiau į tokį pasiūlymą buvo neatsižvelgta. Išsamiau žr.: Pažyma apie Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo bei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 23, 137, 148, 163, 296, 340, 810, 811, 812, 813, 814, 815 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 812¹ straipsniu įstatymo projektų derinimą, 2010, Nr. 10-807-02 [interaktyvus: žiūrėta 2019-03-16]. Prieiga per internetą:

<<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAPIS.29338?positionInSearchResults=47&searchModelUUID=b20883d9-f4b7-47c8-866c-23e8388bb1ee>> .

jog nearbitruotinių ginčų sąrašas, įtvirtintas 1996 m. KAĮ redakcijoje, buvo pernelyg platus ir neatitiko šiuolaikinio komercinio arbitražo tendencijų⁶⁹.

Analizuojant KAĮ 12 str. reguliavimą kartu su senesnės redakcijos 11 str., galima pastebėti jog ne tik buvo susiaurintas nearbitruotinių ginčų sąrašas, bet taip pat pasikeitė pačio reguliavimo konstrukcija – įstatymų leidėjas įrašė naują nuostatą, kurios iki tol galiojusiam 1996 m. KAĮ 11 str. redakcijoje nebuvo. Šiuo metu aktualioje KAĮ 12 str. 1 d. redakcijoje nurodyta, kad *visi* ginčai gali būti sprendžiami arbitraže, išskyrus šiame straipsnyje nurodytas išimtis⁷⁰. Tokia nauja teisinio reguliavimo konstrukcija iš esmės turėjo užkirsti kelią bet kokiam kvestionavimui, susijusiam su nearbitruotinių ginčų sąrašo baigtinumu, todėl šio darbo autorės vertinta teigiamai. Lingvistiškai aiškinant šią KAĮ formulotę, galima daryti išvadą, kad visos kitos ginčų kategorijos, nenurodytos 12 str., yra arbitruotinos be jokių išimčių, t. y. „*arbitruotina viskas, kas nėra tiesiogiai draudžiama įstatymo*“⁷¹. Lyginant su 1996 m. redakcijos KAĮ 11 str., kuriame buvo įtvirtinti ginčai, kurie negali būti sprendžiami arbitražu, pastebima, kad tokios formulotės, kuri yra aktualios redakcijos 12 str. 1 d., įstatymų leidėjas nebuvo įtvirtinęs, t. y. įstatyme nebuvo aiškios ir nedviprasmiškos nuostatos, kuri leistų daryti vienareikšmę išvadą, kad tuometinis KAĮ numatė baigtinį nearbitruotinių ginčų sąrašą⁷². Todėl tam tikros interpretacijos dėl sąrašo baigtinumo galėjo būti pateisinamos ir galbūt tuometinė teismų praktikos tendencija plėsti nearbitruotinių ginčų sąrašą galėtų būti vertintina kaip iš dalies pagrįsta⁷³. Vis dėlto, kaip toliau šioje darbo dalyje autorė apžvelgs, nepaisant minėtos nuostatos įtvirtinimo 12 str. 1 d., netgi aukščiausios instancijos teismai Lietuvoje šį reglamentavimą traktuoja ydingai.

Be abejonės, toks KAĮ pakeitimas, įtvirtinantis aiškią taisyklę, jog visi ginčai yra arbitruotini, išskyrus įstatyme nurodytas išimtis, darbo autorės yra vertinamas teigiamai.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 23, 137, 148, 163, 296, 340, 810, 811, 812, 813, 814, 815 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 812¹ straipsniu įstatymo projektų aiškinamasis raštas.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 76-3932.

⁷¹ MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V., ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016, p. 54.

⁷² Ankstesnėje KAĮ 11 str. 1 d. redakcijoje buvo įtvirtinta nuostata: „*Arbitražui negali būti perduoti ginčai, kylantis iš konstitucinių, darbo, šeimos, administracinių teisinių santykių, taip pat ginčai, susiję su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, bankrotu, bei ginčai, kylantys iš vartojimo sutarčių.*“ Pažodžiui aiškinant šią teisės normą galėtų būti teigiama, kad įstatymų leidėjas nenumatė baigtinio nearbitruotinių ginčų sąrašo (todėl spekuliacijos dėl sąrašo baigtinumo buvo galimos).

⁷³ Nepaisant tokios nuostatos nebuvimo 1996 m. KAĮ redakcijoje, nearbitruotinių ginčų sąrašas vis tiek negali būti aiškinamas plečiamai, nes KAĮ yra *lex specialis* kitų įstatymų atžvilgiu. Išsamiau žr.: MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V., ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016, p. 54.

Teigiamai vertintinas ir anksčiau aptartas KAI pakeitimas, praplečiantis arbitruotinių ginčų sąrašą, tačiau šiuo klausimu įstatymas gali būti dar labiau tobulinamas, pripažįstant tam tikrus ginčus kaip galimus perduoti spręsti arbitražui. Visgi, šio magistro darbo autorė siekia ne kritikuoti tam tikrų ginčų priskyrimą nearbitruotiniams ginčams (nors dėl kai kurių ginčų įtraukimo į nearbitruotinių ginčų sąrašą žvelgia kritiškai), bet išanalizuoti ir įvertinti patį Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinkto būdo pagrįstumą, kuriuo remiantis yra identifikuojami konkretūs ginčai, negalintys būti arbitražinio nagrinėjimo dalyku. Analizuojant šį klausimą gali būti išskiriamos trys nuomonės: (i) nearbitruotinių ginčų sąrašo pasirinkimas kaip būdas nustatyti ginčų galėjimą būti arbitražo dalyku vertinamas teigiamai ir nekelia daugiau problemų nei kiti arbitruotinumą kriterijai; (ii) nearbitruotinių ginčų sąrašas yra vertinamas neigiamai ir turėtų būti pakeistas kitu kriterijumi; (iii) nearbitruotinių ginčų sąrašas turėtų būti derinamas su kitais papildomais kriterijais. Kiekvienos iš šių galimų opcijų vertinimą bei pagrindimą autorė toliau pateiks, aptardama nearbitruotinių ginčų sąrašo privalumus ir trūkumus, įvertinus doktriną ir Lietuvos teismų praktiką.

2.2. KAI 12 str. numatyto nearbitruotinių ginčų sąrašo, kaip kriterijaus identifikuoti ginčo arbitruotinumą, privalumai

Jau minėta, kad Lietuvoje konkreto ginčo galėjimas būti arbitražo nagrinėjimo dalyku yra identifikuojamas įvertinus (ar bent jau turėtų būti taip nustatomas), ar to pobūdžio ginčas yra įtvirtintas KAI 12 str. 2 d. kaip nearbitruotinas. Jeigu aktualus ginčas, kurio arbitruotinumą klausimas konkrečiu atveju iškyla, nėra įtvirtintas tarp nearbitruotinių ginčų, tuomet ateityje neturėtų kilti problemų šalims siekiant efektyviai įgyvendinti savo valią ir vykdyti arbitražo teismo sprendimą. Priešingu atveju, arbitražo teismas gali atsisakyti nagrinėti ginčą arba šalis, kurios atžvilgiu priimtas arbitražo teismo sprendimas, gali siekti jį panaikinti vadovaujantis KAI 50 str. 3 d. 5 p.⁷⁴ arba užsienio arbitražo teismo sprendimą nacionalinis teismas gali atsisakyti pripažinti ir vykdyti vadovaujantis Niujorko konvencijos V str. 2 d. a p. Susiklosčius tokiai situacijai, iš principo teisingai išspręstas konfliktas ir jo pagrindu priimtas arbitražo teismo sprendimas, o taip pat ir kiekvienos iš šalių finansiniai bei laiko išteklių sudėti, siekiant išspręsti ginčą arbitražu, gali tapti beprasniais. Kad tokios pasekmės šalims nekiltų, akivaizdu, kad labiausiai šalių interesus atitiktų aiškaus kriterijaus, leidžiančio nesunkiai diferencijuoti arbitruotinus ir nearbitruotinus ginčus, įtvirtinimas.

⁷⁴ Ginčas pagal Lietuvos Respublikos įstatymus negali būti perduotas arbitražui.

Tam, kad šalims būtų lengva priimti sprendimą, ar verta konkretų potencialų (arba jau kilusį) ginčą (ginčus) perduoti spręsti arbitražu, turėtų būti nustatyta aiški ir paprasta taisyklė, kuria remiantis nustatomi arbitruotinum apribojimai. Autorės nuomone, būtent Lietuvoje KAI 12 str. įtvirtina taisyklė kaip tokia (nevertinant Lietuvos teismų praktikos šią taisyklę aiškinant) galėtų būti laikoma šalims pakankamai lengvai suprantamu kriterijumi vertinant ginčo arbitruotinumą nei, kad, pavyzdžiui, lyginant su koku nors kitu vertinamuoju kriterijumi, kuris reikalautų papildomo interpretavimo. Tokį pasirinktą arbitruotinum apribojimo būdą lengviausiai galima pagrįsti konkrečiais pavyzdžiais.

Įsivaizduokime galimą situaciją, kuomet šalys sutartyje įtraukia arbitražinę išlygą, kuria nusimato, jog visi ginčai kylantys iš rangos sutarties (vykdymo, apmokėjimo, sutarties nutraukimo ir pan.) bus sprendžiami arbitražu. Galiojant KAI 12 str., šalims tereikia, pirmiausia, pasižiūrėti į šio įstatymo 12 str. 1 d., kuri numato, jog visi ginčai gali būti sprendžiami arbitraže, išskyrus šiame straipsnyje nustatytas išimtis⁷⁵. Tokia konstrukcija suponuoja tai, jog toliau šiame straipsnyje nurodytas nearbitruotinių ginčų sąrašas yra baigtinis. Galutinis atsakymas šalims dėl ginčo galėjimo būti arbitražo nagrinėjimo dalyku yra pateikiamas KAI 12 str. 2 d., kurioje numatytas baigtinis nearbitruotinių ginčų sąrašas nenumato šioje hipotetinėje situacijoje tarp šalių susiklosčiusių santykių nearbitruotinum. Vadinasi, pasižiūrėjus į KAI 12 str. 2 d. nurodytą sąrašą, šalys gali nesunkiai nuspėti ar apskritai joms verta susitarti dėl ginčo sprendimo šiuo alternatyviu ginčų nagrinėjimo būdu, o galbūt tai bus tik nereikalingas laiko ir finansinių išteklių švaistymas. Remiantis šiuo arbitruotinum apribojimo nustatymo būdu šalys prieš sudarydamos arbitražinę susitarimą santykinai lengvai gali įvertinti kelis svarbius aspektus, turinčius esminės reikšmės jų tolimesniam norui patikėti ginčą spręsti arbitražu: pavyzdžiui, ar arbitražo teismas vadovaudamasis KAI 19 str., pats pasisakydamas dėl savo kompetencijos nagrinėti ginčą priims sprendimą dėl jurisdikcijos, jeigu jis neturi kompetencijos⁷⁶. Taigi, autorės nuomone, toks arbitruotinum apribojimų įtvirtinimo būdas kaip KAI 12 str., yra pakankamai aiškus, kad leistų šalims nuspėti potencialią riziką iš esmės susijusią su jų valios nepaisymu.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 76-3932.

⁷⁶ KAI 19 str. 1 d. numato, kad arbitražo teismas turi teisę pats priimti sprendimą dėl savo kompetencijos nagrinėti ginčą, įskaitant atvejus, kai kyla abejonių dėl arbitražinio susitarimo buvimo arba jo galiojimo. Atitinkamai KAI 19 str. 2 d. numato, kad šalis dėl to pareiškia pareiškimą, kad arbitražo teismas yra nekompetentingas spręsti ginčą ir dėl to, vadovaujantis 3 d. arbitražo teismas gali priimti dalinį sprendimą arba išspręsti šį klausimą galutiniu arbitražo teismo sprendimu.

2.3. Komerčio arbitražo įstatymo 12 str. numatyto nearbitruotinių ginčų sąrašo, kaip kriterijaus spręsti ginčų arbitruotinumą, trūkumai

Nepaisant to, kad Lietuvoje įtvirtintas būdas nustatyti ribas tarp arbitruotinių ir nearbitruotinių ginčų yra iš pirmo žvilgsnio yra sąlyginai aiškus ir leidžia šalims nuspėti galimas rizikas susitarus dėl konkrečių ginčų arbitruotinumo, vis dėlto, KAI 12 str. ir ypač jo aiškinimas Lietuvos teismų praktikoje yra problematiškas, todėl toliau šioje dalyje autorė aptars šio arbitruotinumo nustatymo būdo trūkumus.

2.3.1. Pirmasis trūkumas – netinkamas KAI 12 str. aiškinimas ir iš to kylantis netinkamas jo įgyvendinimas praktikoje

Kaip matyti iš šios struktūrinės dalies pavadinimo, pirmasis ir kartu ryškiausias KAI 12 str. trūkumas yra susijęs su netinkamu jo interpretavimu Lietuvos teismų praktikoje. KAI 12 str. 1 d. įtvirtina principą, jog visi ginčai gali būti sprendžiami arbitražu, išskyrus šiame straipsnyje numatytas išimtis, o 12 str. 2 d. pateikia konkretų nearbitruotinių ginčų sąrašą: ginčai nagrinėtini administracinių bylų teisenai, ir tie, kurių nagrinėjimas priskirtas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo kompetencijai, ginčai, kylantys iš šeimos teisinių santykių, ir ginčai dėl patentų, prekių ženklų ir dizaino registracijos, taip pat, ginčai, kylantys iš darbo ir vartojimo sutarčių, išskyrus atvejus, kai arbitražinis susitarimas buvo sudarytas po to, kai kilo ginčas⁷⁷. Ankstesnėje dalyje minėta, kad tokia įstatymo konstrukcija vertintina teigiamai, kaip užtikrinanti baigtinį nearbitruotinių ginčų sąrašą ir tokiu būdu suteikianti tam tikrą teisinį aiškumą. LAT yra išaiškinęs, kad KAI nuostatos, kuriose įtvirtinti nearbitruotini ginčai, yra imperatyviosios⁷⁸. Be to, nearbitruotinių ginčų baigtinio sąrašo minčiai pritariama ir komercinio arbitražo doktrinoje: „*Tokia [KAI 12 str. 1 d. – aut. pastaba] liberali norma turi būti aiškinama liberaliai, neplečiant nearbitruotinių ginčų sąrašo*“⁷⁹. Be to, tokiam aiškinimui įtakos turi ir tai, kad KAI yra specialusis įstatymas, todėl esant bendrosios ir specialios normų konkurencijai, yra taikoma specialioji norma (lot. *lex specialis derogat lex generalis*)⁸⁰.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 76-3932.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB AK „Aviabaltika“ v. Flight Test Aerospace Inc., Nr. 3K-3-431/2013, kat. 83.7.

⁷⁹ MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V., ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016, p. 54.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2000 m. spalio 18 d. nutarimas „Dėl akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo“.

Vadinasi, sprendžiant bet kokį KAI reglamentuotą klausimą, jis turi pirmenybę prieš kitus įstatymus, o tai atitinkamai reiškia, kad teisėkūros procedūrų požiūriu jei konkretų klausimą reglamentuoja KAI, kituose įstatymuose neturėtų būti randama taisyklių, skirtų tam pačiam klausimui reguliuoti⁸¹. Remiantis tuo galima daryti aiškia ir klausimų nekeliančią išvadą – arbitruotinumą apribojimai gali būti įtvirtinti tik KAI.

Iš pirmo žvilgsnio žiūrint į Lietuvos teismų praktikoje nagrinėtus atvejus, kuriuose buvo aiškinamas KAI 12 str. (ankstesnės KAI redakcijos 11 str.) galima rasti pritariančią poziciją šiuo klausimu. Štai vienoje iš labiausiai aptariamų bylų tarp ieškovų „WTE Wassertechnik GmbH“ bei AB „Požeminiai darbai“ ir atsakovų Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūros bei UAB „Kauno vandenys“, kurioje buvo keliamas viešojo pirkimo sutarties kainos pakeitimo arbitruotinumą klausimas, LAT nurodė, jog: „<...> *KAI nustatytas nearbitruotinių ginčų sąrašas yra baigtinis, o nearbitruotinių ginčų teisinių santykių sritys negali būti aiškinamos plečiamai.*“⁸². Tačiau paskaičius kitą aptariamą Kasacinio teismo nutarties sakinį, aptinkama kvestionuotina nearbitruotinių ginčų aiškinimo interpretacija: „<...> *toks KAI 11 straipsnio 1 dalies aiškinimas per se nereiškia, kad ginčai, kurie negali būti arbitražo ginčo dalykas, turi būti įtvirtinti viename teisės akte*“⁸³. Ši Kasacinio teismo pozicija buvo patvirtina ir vėliau nagrinėjamosiose bylose, kuriose buvo keliamas ginčo arbitruotinumą klausimas. LAT pasiremdamas šiuo išaiškinimu praplėtė nearbitruotinių ginčų apimtį ir ginčais, kurie priskiriami nagrinėti išimtinai tik teismams pripažino ginčus dėl viešojo pirkimo sutarties kainos keitimo⁸⁴ ir ginčus dėl juridinio asmens veiklos tyrimo pradėjimo⁸⁵. Iš to galima spręsti, kad problema slypi ne netinkamoje įstatymo formuluotėje, bet tos formuluotės kontraversiškuose teismų interpretavimuose. Autorės nuomone, teismas taip vertindamas nearbitruotinių ginčų sąrašą, viena vertus – pripažįsta, kad nearbitruotinių ginčų sritis negali būti aiškinama plečiamai, kita vertus – ignoruoja, o gal teisingiau teigti, netgi paneigia, visais kitais atvejais galiojančią *lex specialis derogat legi generali* taisyklę, kuri šiuo atveju reiškia, jog KAI sprendžiant bet kokį jame

⁸¹ MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V., ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016, p. 7.

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“ v. LR aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra ir UAB „Kauno vandenys“, Nr. 3K-7-304/2011, kat. 45.4; 69; 132.

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“ v. LR aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra ir UAB „Kauno vandenys“, Nr. 3K-7-304/2011, kat. 45.4; 69; 132.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje N. v. K., I. v. K., R. W. A. v. K. v. bendra Lietuvos ir Vokietijos UAB „Luksora“, Nr. 3K-3-353/2012, kat. 27.11; 119.9; 132.

sureglamentuotą klausimą turi prioritetą prieš kitus įstatymus. Atsižvelgiant į tai, negalima pritarti LAT suformuotai taisyklei, kad ginčų, kurie negali būti sprendžiami arbitražu, sąrašą gali nustatyti ir kiti įstatymai⁸⁶. Juo labiau, kad jokie kiti įstatymai tokių taisyklių neįtvirtina.

Esant tokiai teismų praktikos KAI 12 str. 1 ir 2 d. aiškinimo taisyklei, tas teisinis aiškumas ir nuspėjamumas, kurį turėtų suteikti KAI 12 str. tarytum pranyksta, todėl kyla abejonės jo tinkamumu mūsų teisinėje sistemoje, atribojant kokie ginčai yra rezervuojami išimtinai teismų jurisdikcijai, o kokie gali būti sprendžiami arbitražu. Autorės nuomone, problema kyla ne tik dėl to, kad teismams interpretavus, jog KAI nėra vienintelis teisės aktas, numatantis ginčus, kurie negali būti sprendžiami arbitražu, yra nepagrįstai praplečiamas nearbitruotinių ginčų sąrašas, bet ir dėl pačių teismų prieštaringos praktikos jiems sprendžiant kokie ginčai yra arbitruotini, o kokie gali būti palikti spręsti tik teismams. Susiklosčius tokiai teismų praktikai, tarytum paneigiamas įstatymų leidėjo deklaruojamas arbitražo lygiavertiškumas valstybės teismams: „*Visuotinai pripažįstama efektyvi galimybė spręsti verslo ginčus arbitraže yra būtina verslo plėtros ir pilietinės visuomenės funkcionavimo sąlyga. Arbitražas yra lygiavertė alternatyva valstybiniam teismams, sudaranti galimybę didžiąją dalį verslo ginčų spręsti ne valstybės paskirtiems teisėjams, bet nepriklausomiems, autoritetingiems ir pasitikėjimą pelnusiems privatiems asmenims*“⁸⁷. Tam, kad tinkamai iliustruotų šias problemas darbo autorė toliau aptaria teismų praktikos atvejus, kurie aktualiausi ar keliantys daugiausiai klausimų.

Pirmoji byla, kuri sukėlė daugiausiai sumaišties ir kritikos, nustatant ribą tarp arbitruotinių ir nearbitruotinių ginčų, yra susijusi su ginčo dėl viešojo pirkimo kainos pakeitimo arbitruotinumu. Iki šios bylos KAI 11 str. (dabar 12 str.) nustatytas ir praktikoje taikytas nearbitruotinių ginčų sąrašas (tuometinis KAI 11 str.) praktikoje nekėlė problemų. Tačiau, kartu su šia byla teismai padėjo pamatą plėsti nearbitruotinių ginčų sąrašo ribas, nepaisant to, kad ginčai, kurie negali būti arbitražinio nagrinėjimo dalyku, yra aiškiai išdėstyti baigtinio sąrašo principu KAI.

Šioje byloje UAB „Kauno vandenys“ kvestionavo ginčo arbitruotinumą, kadangi anot atsakovo ginčai, kilę iš viešųjų pirkimų, patenka į nearbitruotinių ginčų sąrašą kaip ginčai, susiję su viešojo intereso apsauga. Be to, Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimo

⁸⁶ MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V., ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016, p. 7-8.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 23, 137, 148, 163, 296, 340, 810, 811, 812, 813, 814, 815 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 812¹ straipsniu įstatymo projektų aiškinamasis raštas.

įstatymo 102 str. 2 d. imperatyviai nustatyta tokių ginčų sprendimo teisme taisyklė – tiekėjas, nesutikdamas su perkančiosios organizacijos veiksmais, turi teisę pateikti ieškinį teismui ir nepateikęs pretenzijos perkančiajai organizacijai. Nepaisant to, kad iš tikrųjų šios kategorijos ginčų nebuvo numatyta tarp nearbitruotinių ginčų sąrašo, Kasacinis teismas palaikė tokią UAB „Kauno vandenys“ poziciją, ir tokiu būdu sukūrė precedento neturinčią taisyklę – galima sakyti, jog teismas perėmė įstatymų leidėjo rolę.

LAT tokio ginčo negalėjimą spręsti arbitražu, grindė keliais argumentais: (i) užtikrinant viešąjį interesų viešųjų pirkimų ginčiuose reikia plačių įgaliojimų veikti, kuriuos turi išimtinai tik teismas, o ne arbitražas (pavyzdžiui, teismai gali skirti alternatyviasias sankcijas, kreiptis į kompetentinga Europos Sąjungos instituciją); (ii) pagal teisės aktus nėra numatyta galimybė teismui panaikinti arbitražo sprendimo apeliacijos forma; (iii) ginčas dėl viešojo pirkimo sutarties pakeitimo vertinamas kaip ginčas, kuriam Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas nustato privalomąją teismo jurisdikciją.

Remdamasis šiais argumentais Kasacinis teismas padarė išvadą, jog šalių ginčas dėl viešojo pirkimo sutarties kainos keitimo yra ginčas, kuris negali būti sprendžiamas arbitražu ir todėl priklauso išskirtinai tik teismo kompetencijai⁸⁸. Tokia LAT pozicija, įvertinus teismo pasitelktus motyvus, yra kritikuotina. Galima tik pritarti J. Jarusevičiaus nuomonei, kad vien tik platesni teismo įgaliojimai nei arbitražo, kaip pavyzdžiui, konkrečios kategorijos ginčiuose iškilusi būtinybė kreiptis į Europos Sąjungos teisingumo teismą dėl preliminarus sprendimo priėmimo, negali būti laikoma kaip pagrindas *per se* riboti tos kategorijos ginčų arbitruotinumą⁸⁹. Todėl, remiantis tokiais LAT argumentais, iš arbitražo teismo kompetencijos neturėtų būti atimta teisė nagrinėti konkretų ginčą, kuris netgi nėra įtvirtintas tarp imperatyvios KAI nuostatos, numatančios baigtinį nearbitruotinių ginčų sąrašą. Teisingiau būtų surasti kitą mechanizmą užtikrinantį galimybę arbitražo teismui išspręsti patikėtą ginčą teisingai⁹⁰.

Pavyzdžiui, J. Jarusevičius straipsnyje „Civilinių ginčų, susijusių su viešuoju interesu, arbitruotinumumas“ siūlo įtvirtinti arbitražo teismo teisę kreiptis į valstybės teismą dėl Europos Sąjungos teisės aktų turinio išaiškinimo, kuris sudarytų galimybes jau ginčo

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“ v. LR aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra ir UAB „Kauno vandenys“, Nr. 3K-7-304/2011, kat. 45.4; 69; 132.

⁸⁹ JARUSEVIČIUS, J. Civilinių ginčų, susijusių su viešuoju interesu, arbitruotinumumas. *Teisė*, 2014, t. 91, p. 184.

⁹⁰ Jau dabar egzistuoja KAI ir CPK įtvirtinti mechanizmai, kurių pagalba arbitražo teismas ir valstybės teismai bendradarbiauja. Pavyzdžiui, KAI 27 str. 1 d. įtvirtina šalių galimybę kreiptis į Vilniaus apygardos teismą ir prašyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones arba užtikrinti įrodymus.

nagrinėjimo metu žinoti taikytinų Europos Sąjungos teisės aktų turinį, užtikrintų tinkamą Europos Sąjungos teisės įgyvendinimą jau proceso arbitraže metu⁹¹.

Analizuojant naujesnę LAT praktiką, (taikant tiek KAI galiojusį iki 2012 m. birželio 16 d., tiek KAI įsigaliojusį po šios datos) susijusią su VPĮ nuostatų taikymu, pastebime, kad teismas keliose bylose visiškai kitaip išsprendė kilusio ginčo arbitruotinumą klausimą.

Nors plečiamojo nerabituotinių ginčų sąrašo aiškinimo, teismas šiose bylose neatsisakė, tačiau patį ginčą kvalifikavo kaip galimą spręsti arbitražu. Pirmojoje byloje vienas iš nagrinėtų aspektų – rangos sutarties sudarytos viešųjų pirkimų būdu neįvykdymo ir rangovo civilinės atsakomybės (ne)arbitruotinumai. Kasatorė Švenčionių miesto savivaldybės administracija pasirėmė ankstesnėje LAT byloje (kuri darbo autorės yra aptarta aukščiau) pateiktais išaiškinimais ir tvirtino, jog kilęs ginčas turėtų būti laikomas nearbitruotinu, kadangi atsakovui nutraukus rangos sutartį, tokiu būdu jis pakeitė iš viešojo pirkimo kilusius santykius, o jo pareikšti reikalavimai yra tiesiogiai susiję su viešojo pirkimo procedūromis⁹². Tačiau Kasacinis teismas nepritarė kasaciniame skunde išsakytiems argumentams dėl šio ginčo priskyrimo išimtinai teismų kompetencijai ir nurodė, kad: „Šalims nesutariant dėl ginčo, kilusio iš viešojo pirkimo sutarties vykdymo, priskirtinumo, būtina įvertinti, ar šis ginčas kilo dėl pirmiau nurodytus požymius atitinkančių sutarties sąlygų pakeitimų ir ar juos reglamentuoja VPĮ. Tik tuomet galima spręsti, ar ginčo sutarties pakeitimas yra esminis ir tiesiogiai susijęs su viešojo pirkimo procedūromis ir ar toks ginčas priskirtinas teismams. Jei ginčas kilo ne dėl nurodyto pobūdžio ir reikšmės viešojo pirkimo sutarties vykdymo klausimų, nenustačius kitų įstatyme nurodytų kliūčių ginčą nagrinėti arbitraže, šalys, sudariusios arbitražinį susitarimą, nukreiptinos į arbitražą <...> Vien formalus nurodymas, kad ginčas patenka į VPĮ reguliavimo sritį, nėra pakankamas pagrindas pripažinti ginčą nearbitruotinu <...> Viešųjų pirkimų įstatyme nereguliuojami perkančiųjų organizacijų veiksmai joms ginant savo interesus ir teises viešojo pirkimo sutarties pažeidimo atveju, todėl šalių ginčas gali būti sprendžiamas arbitraže“⁹³.

Antroje byloje tarp ieškovo UAB „Pasvalio vandenys“ ir atsakovo Danijos įmonės „Per Aarsleff A/S“, kurioje buvo keliamas arbitruotinumą dėl sutarties, sudarytos viešųjų pirkimų būdu, kilusio ginčo dėl civilinės atsakomybės taikymo klausimas, LAT konstatavo,

⁹¹ JARUSEVIČIUS, J. Civilinių ginčų, susijusių su viešuoju interesu, arbitruotinumai. *Teisė*, 2014, t. 91, p. 182.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Švenčionių miesto savivaldybės administracija v. UAB „Kašgarija“ ir UAB „Visagino tiekimas ir statyba“, Nr. 3K-3-510/2014, kat. 132.

⁹³ *Ibid.*

kad: „Kasacinio teismo praktikoje laikomasi pozicijos, kad nearbitruotini ginčai, susiję su viešųjų pirkimų sutartiniais teisiniais santykiais, kurie patenka į Viešųjų pirkimų įstatymo reguliavimo sritį <...> Tuo tarpu ginčai dėl viešojo pirkimo sutarties vykdymo santykiu, kuriems Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos netaikytinos, inter alia, dėl atsakomybės už sutartinių prievolių nevykdymą, nekvalifikuotini kaip sutarties keitimas, todėl arbitruotini“⁹⁴. Atsižvelgiant į tokią praktiką, teismas sprendė, jog, kadangi ginčas kilo dėl rangovo atsakomybės už netinkamą sutarties, sudarytos viešųjų pirkimų pagrindu, vykdymą, todėl šis ginčas nepatenka į nearbitruotinių ginčų kategoriją. Nors tokie Kasacinio teismo motyvai nelaikyti pagrįstais, kadangi nėra atsisakoma viešojo intereso egzistavimo kaip pagrindo pripažinti ginčą nearbitruotiniu, tačiau iš esmės toks teismo sprendimas, kuriuo nėra susiaurinamas ginčų, galimų nagrinėti arbitraže sąrašas, vertintinas palankiai. Vis dėlto, visos šios trys (2011 m., 2014 m. ir 2015 m.) bylos atspindi prieštaringas teismų pozicijas, o taip pat išryškina kitą trūkumą, susijusį su tokiu ydingu plečiamuoju nearbitruotinių ginčų sąrašo aiškinimu, – kaip šalims sudarant arbitražinę išlygą pavyks identifikuoti ginčo pobūdį – ar ginčas, kuriam taikomos VPI normos, bus arbitruotinas, o gal jų atveju bus rezervuojamas išimtinai teismų jurisdikcijai?

Ginčų, susijusių su viešaisiais pirkimais, priskyrimas nearbitruotiniams ginčams, deja, nebuvo vienintelis atvejis, kuomet teismai praplėtė KAI įtvirtintą baigtinį sąrašą ginčų, kurie negali būti sprendžiami arbitražu ir priklauso išimtinai teismų jurisdikcijai. LAT 2012 m. byloje⁹⁵ dėl juridinio asmens bendros Lietuvos ir Vokietijos UAB „Luksora“ veiklos tyrimo procedūros pradėjimo, pripažino jog būtent tokie ginčai nėra priskiriami arbitražo teismo kompetencijai⁹⁶.

Analizuojamoje byloje šalys sudarė arbitražinį susitarimą dėl tarpusavio ginčų sprendimo arbitražo tvarka, kuriuo išreikšta šalių valia spręsti tarpusavio akcininkų, taip pat akcininkų ir bendrovės ginčus arbitraže. Dar kartą sugriaudamas nearbitruotinių ginčų pagrindimą *numerus clausus* doktrina, Kasacinis teismas, visų pirma, pabrėžė juridinio asmens veiklos tyrimo paskirtį užtikrinti viešąjį interesą ir konstatavo, jog įvertinus nurodytus veiksmus, kuriuos teismas yra įgalintas ir įpareigotas atlikti tiriant juridinio asmens veiklą bei procedūros tikslus (užtikrinti viešąjį interesą, pavyzdžiui, suteikiant

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Pasvalio vandenys“ v. Danijos įmonės „Per Aarsleff A/S“ filialas, Nr. 3K-3-450-469/2015, kat. 27.1; 118.1; 132.

⁹⁵ Byloje buvo taikomas 1996 m. redakcijos KAI 11 str.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje N. v. K., I. v. K., R. W. A. v. K. v. bendra Lietuvos ir Vokietijos UAB „Luksora“, Nr. 3K-3-353/2012, kat. 27.11; 119.9; 132.

smulkiesiems juridinio asmens dalyviams teisę kontroliuoti juridinio asmens veiklą) bei imperatyvų juridinio asmens tyrimo procedūros reglamentavimą, tokios procedūros negalima vykdyti arbitražo teisme, kadangi tai prieštarautų komercinio arbitražo teisinei prigimčiai ir arbitro įgaliojimams. LAT, be kita ko, padarė dar vieną išvadą, jog „<...> šalių sudarytu arbitražiniu susitarimu nebuvo sulygta ir jis negalėjo apimti ginčų dėl juridinio asmens veiklos tyrimo. Dėl to ginčas dėl juridinio asmens veiklos tyrimo pradėjimo nagrinėtinas teisme“⁹⁷. Ir nors autorės akimis yra sunkiai įsivaizduojama juridinio asmens tyrimo procedūra arbitraže, tačiau ši aukščiausios instancijos teismo nutartis, priimta iš esmės tik prisidengiant viešojo intereso buvimu ir esant tokiam teisiniam reguliavimui, vertintina kaip ydinga. Viešojo intereso egzistavimas *per se* neturi būti pagrindas pripažinti ginčą nearbitruotinu. Juo labiau, kad pripažįstamas tam tikrų ginčų susijusių viešuoju interesu arbitruotinumą (pavyzdžiui, „negrynujų“ bankroto klausimų)

Nuo 2012 m. birželio 30 d. įsigaliojusi KAI redakcija turėjo suteikti galimybes formuoti kitokiai, arbitražui palankesnei teismų praktikai. Vis dėlto, net ir pakeitus KAI nustatytą reguliavimą, teismų praktika nepasuko kitu keliu ir neištaisė savo praeityje padarytų klaidų, plečiant nearbitruotinumą ribas. Pavyzdžiui, 2013 m. LAT teisėjų kolegija dar kartą analizavo juridinio asmens veiklos tyrimo arbitruotinumą galimybes⁹⁸.

Kasacinis teismas šioje byloje konstatavo, kad: „<...> įsigaliojus naujos redakcijos Komercinio arbitražo įstatymo redakcijai, jos 12 straipsnio 1 dalyje buvo įtvirtinta bendroji taisyklė, kad visi ginčai gali būti sprendžiami arbitraže, išskyrus šiame straipsnyje nustatytas išimtis, taip pat praplėstas arbitruotinių ginčų sąrašas <...> Tačiau teisinis reguliavimas, susijęs su juridinio asmens veiklos tyrimo procedūra, nesikeitė, taigi nepakito nei tokios procedūros pobūdis, nei jos nesuderinamumas su komercinio arbitražo principais, t. y. teisinis reguliavimas, kuris sudarė pagrindą suformuoti teismų praktiką dėl juridinio asmens veiklos tyrimo procedūros nearbitruotinumą išliko toks pat <...> Teisėjų kolegija pažymi, kad nemato konstituciškai pagrįstų pagrindų keisti tokią praktiką“⁹⁹.

Toks Kasacinio teismo išaiškinimas perša išvadą, kad nepaisant aiškaus įstatymų leidėjo ketinimo susiaurinti nearbitruotinių ginčų sąrašą, LAT nemato pagrindo keisti iki šiol susiklosčiusios teismų praktikos, kurioje nearbitruotinių ginčų sąrašo ribos yra

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ Autorė atkreipia dėmesį, kad šioje byloje reikalavimas teismui buvo pareikštas dar iki 2012 m. birželio 30 d. Komercinio arbitražo įstatymo redakcijos įsigaliojimo, tačiau kasatoriai šioje byloje lygino abi įstatymo redakcijas ir prašė vadovautis naująja redakcija.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje LR Energetikos ministerija v. AB „Lietuvos dujos“, V.V., V. G. ir K.S., Nr. 3K-3-548/2013, kat. 27.11; 93.2.3; 94.1; 94.2; 95.4.1; 113.6.1.3; 114.11; 123.2; 130.1; 130.2.5; 131.

plečiamos. Kaip teisingai pažymėjo J. Jarusevičius, teismas dar kartą šioje byloje pažymėjo, kad arbitražas nėra tinkamas subjektas užtikrinti viešojo intereso apsaugą¹⁰⁰.

Analizuojant teismų praktikoje nagrinėtus atvejus, kuriuose buvo vertinamas ginčo arbitruotinumumas naujojo KAĮ 12 str. kontekste, autorė išvelgia neaiškią ir prieštaringą formuojamą teismų praktiką, net ir įtvirtinus aiškią taisyklę įstatyme. Vienose bylose taikydami KAĮ 12 str. teismai sprendžia ginčo arbitruotinumą klausimą, vertindami ar to pobūdžio ginčas nepatenka tarp nearbitruotinių ginčų sąrašo, o štai kitose – nusprendžia peržengti ribas ir dėl tam tikrų priežasčių (paprastai susijusių su viešuoju interesu, ir arbitražo „negalėjimu“ tinkamai jį apsaugoti) išaina iš už KAĮ 12 str. įtvirtintų nearbitruotinių ginčų sąrašo ribų. Tokią nevienodą tendenciją suformavusią teismų praktiką iliustruoja ne tik aukščiau aptartos bylos susijusios su santykiais kilusiais iš viešųjų pirkimų ar juridinio asmens veiklos tyrimo procedūros pradėjimu.

Štai pavyzdžiui 2017 m. liepos 14 d. Kasacinis teismas, tinkamai pritaikė KAĮ 12 str. ir priėmė arbitražui palankų sprendimą. Šioje byloje tarp ieškovės viešosios įstaigos futbolo klubo „Žalgiris“ ir atsakovės viešosios įstaigos futbolo klubo „Kauno žalgiris“ buvo keliamas klausimas, ar reikalavimas uždrausti kitai šaliai savo veikloje naudoti prekės ženklą yra objektine prasme arbitruotinas. Teismas darė pagrįstą išvadą, kad lyginant su iki 2012 m. birželio 30 d. galiojusia Komercinio arbitražo įstatymo 11 str. redakcija, naujoji redakcija susiaurino nearbitruotinių ginčų sąrašą pramoninės nuosavybės teisės srityje iki ginčų dėl prekių ženklų registracijos¹⁰¹. Pažymėtina, kad kitokiam Komercinio arbitražo įstatymo 12 str. 2 d. interpretavimui nėra visiškai jokio pagrindo, kadangi įstatyme *expressis verbis* nurodyta, kad nearbitruotini yra tik ginčai „*dėl patentų, prekių ženklų ir dizaino registracijos*“, o reikalavimas uždrausti naudoti žymenį savo sportinėje ir ūkinėje komercinėje veikloje, susijusioje su futbolu, jokiu būdu negali būti traktuojamas kaip negalimas spręsti arbitražu. Todėl LAT teisėjų kolegija visiškai pagrįstai sprendė, kad ginčui nesant susijusiam su prekių ženklų registracija, bet su – draudimu bet koku būdu ir forma naudoti žymenį, tokio pobūdžio ginčas yra arbitruotinas. Dar daugiau, pritartina teismo pozicijai, kad Prekių ženklų įstatymo 49 str. įtvirtina išimtinė Vilniaus apygardos teismo kompetencija nagrinėti ginčus, susijusiu su prekių ženklais (įskaitant ir reikalavimus dėl ženklo savininko teisių gynimo kaip ir buvo šiuo atveju), nereiškia įsikišimo į KAĮ 12

¹⁰⁰ JARUSEVIČIUS, J. Civilinių ginčų, susijusių su viešuoju interesu, arbitruotinumumas. Teisė, 2014, t. 91, p. 187.

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje VŠĮ futbolo klubas „Žalgiris“ v. VŠĮ Futbolo klubas „Kauno Žalgiris“, Nr. e3K-3-317-686/2017, kat. 3.1.14.8.6.

str. išvardintų ginčų, kurie negali būti perduoti arbitražui ir paliekami nagrinėti išimtinai tik teismams, sampratą¹⁰².

Vis dėlto Kasaciniam teismui vertinant teisinį reguliavimą, jog išimtinė Vilniaus apygardos teismo kompetencija nagrinėti reikalavimus, kilusius iš prekių ženklų, neturi reikšmės apsprendžiant ginčo objektinį arbitruotinumą, baigiamojo darbo autorė įžvelgia prieštaravimą prieš tai autorės nagrinėtoms byloms, kuriose buvo analizuojamas reikalavimų objektinis arbitruotinumas. Bylose dėl juridinio asmens veiklos tyrimo ir viešojo pirkimo sutarties kainos pakeitimo¹⁰³ arbitruotinumą, LAT aiškiai pasisakė, kad tiek vienu, tiek kitu atveju įstatymai numato išimtinę teismų jurisdikciją nagrinėti šiuos reikalavimus. Todėl, natūraliai kyla klausimas, kodėl Prekių ženklų įstatyme numatyta išimtinė Vilniaus apygardos teismo jurisdikcija nagrinėti ginčus susijusius su prekių ženklų savininkų teisių gynimu leidžia ginčą deklaruoti kaip arbitruotiną ir nereiskia įsikišimo į KAI įtvirtintų nearbitruotinų ginčų sampratą, o kitais dviem atvejais teismas padarė visiškai priešingą išvadą?

Nepaisant pakankamai gausios teismų praktikos arbitruotinumą klausimu, 2018 m. aukščiausios instancijos teismą ir vėl pasiekė ginčas, kuriame buvo vertinama objektinio arbitruotinumą kategorija. Galima teigiamai vertinti vieną iš naujausių LAT nagrinėtų bylų dėl ginčų susijusių su atlyginimu už teisinę paslaugas tarp advokatų profesinės bendrijos ir kliento (juridinio asmens), arbitruotinumą. Nepaisant to, kad Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėdamas šio pobūdžio reikalavimų arbitruotinumą klausimą sprendė, kad: „<...> tokia nagrinėjama atveju susiklosčiusi situacija, kai advokatų profesinė bendrija savo iniciatyva į su klientu sudaromą teisinių paslaugų sutartį įtraukė arbitražinę išlygą, kuri, kilus ginčui, apriboja kliento teisę apeliacine ir (ar) kasacine tvarka skųsti priimtą sprendimą, neatitinka bendrųjų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų (CK 1.5 str.), todėl šis ginčas, kylantis iš kliento ir advokatų profesinės bendrijos sudarytos teisinių paslaugų sutarties ir apmokėjimo už jas, teisėjų kolegijos vertinimu, negali būti nagrinėjamas arbitraže, nebent arbitražinis susitarimas būtų sudarytas po kilusio ginčo (KAI 3 str. 6 d., KAI 12 str. 2 d.). Toks aiškinimas atitinka ir įstatymų leidėjo valią – minėtą

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ „Tiek ginčo rangos sutarties sudarymo metu galiojusios VPI V skyriaus nuostatos, tiek vėlesnės šio skyriaus redakcijos nustatė, kad perkančiosios organizacijos veiksmų ginčijimas **atliekamas paduodant ieškinį teismui** (laikantis ikiteisminės ginčų sprendimų tvarkos) <...> Ginčas dėl viešojo pirkimo sutarties pakeitimo kvalifikuotinas ginču dėl viešojo pirkimo procedūrų, kurioms **VPI nustato privalomąją teismo jurisdikciją**“. Išsamiau žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“ v. LR aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra ir UAB „Kauno vandenys“, Nr. 3K-7-304/2011, kat. 45.4; 69; 132.

*Advokatūros įstatymo 51 straipsnio 1 dalies norma, pagal kurią ginčų tarp advokatų ir klientų sprendimas priskirtas teismo arba Lietuvos advokatūros kompetencijai*¹⁰⁴. Tiesa, nors Apeliacinis teismas tiesiogiai neįvardijo ginčo kaip kylančio iš vartojimo sutarties, tačiau įvertinus šią Apeliacinio teismo argumentaciją, matyti, kad reikalavimą pripažino nearbitruotinu ir panaikino Vilniaus komercinio arbitražo teismo sprendimą, todėl, kad netinkamai kvalifikavo tarp šalių susiklosčiusius teisinius santykius, t. y. būtent palaikė juos tarytum vartojimo santykiais¹⁰⁵, kurie yra arbitruotini tik tuomet jeigu arbitražinis susitarimas yra sudarytas po to kai kilo ginčas. Todėl, Kasacinis teismas pagrįstai panaikino tokią Apeliacinio teismo nutartį sprendė, kad toks ginčas yra arbitruotinas, *inter alia*, dėl šių priežasčių: (i) šalims susitarus dėl tarpusavio ginčo perdavimo nagrinėti arbitražui, galioja arbitruotinumą prezumpcija; (ii) kilęs ginčas patenka į KAI įtvirtintą komercinio ginčo sąvoką; (iii) nei KAI, nei Lietuvos Respublikos advokatūros įstatyme nėra nurodyta, kad advokatų ir klientų ginčai dėl užmokesčio už suteiktas teisines paslaugas negali būti pavesti spręsti arbitražui; (iv) jeigu su teisines paslaugas teikiančiu advokatu sudaryta vartojimo sutartis (šiuo atveju taip nebuvo), tokiu atveju vertintina, ar arbitražinis susitarimas buvo sudarytas po to, kai kilo ginčas¹⁰⁶.

Galiausiai, 2018 m. pabaigoje LAT nearbitruotinių ginčų sąrašą „papildė“ dar viena kategorija ginčų, kuri nėra *expressis verbis* įtvirtinta tarp ginčų, kurie negali būti sprendžiami arbitražu, sąrašo. Byloje vienas iš ieškovės reiškiamų reikalavimų – panaikinti notarės vykdomąjį įrašą dėl skolos išieškojimo pagal vekselį, kuris buvo išduotas pagal tarp šalių sudarytą sutartį kaip bendrovės įsipareigojimų pagal sutartį įvykdymo užtikrinimo priemonė. Pastaroji sutartis numatė visus kilusius šalių tarpusavio nesutarimus spręsti arbitražu, todėl tiek pirmosios instancijos teismas, tiek Lietuvos apeliacinis teismas užėmė vienodą poziciją – ieškinį paliko nenagrinėtą. LAT teisėjų kolegija nagrinėjusi šią bylą padarė keletą išvalgų. Viena vertus sprendė, kad ginčas dėl prievolės egzistavimo ar dydžio, t. y. ar apskritai egzistuoja vienos šalies teisė reikalauti, o kitos – atsiskaityti pagal vekselį, turi būti nagrinėjamas arbitraže (ir negali būti nagrinėjamas teismuose, kadangi šalys susitarė spręsti kilusius konfliktus šiuo alternatyviu ginčų sprendimo būdu) bei yra arbitruotinas, kita vertus – notaro įrašo dėl išduoto vekselio galiojimo klausimas, kuris beje

¹⁰⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje advokatų profesinė bendrija „Baltic Legal Solutions Lietuva“ v. AB „LITAGROS PREKYBA“, Nr. e2A-101-370/2018, kat. 4.1.

¹⁰⁵ Pavyzdžiui, Apeliacinis teismas nurodė, kad advokatų profesinė bendrija savo turimomis teisinėmis žiniomis negali būti laikoma lygiaverte klientui (nepriklausomai nuo to, jis juridinis ar fizinis asmuo), su kuriuo pasirašoma teisinių paslaugų sutartis.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje, Nr. e3K-3-330-969/2018, kat. 2.6.20.4.; 3.3.1.13; 4.1.

priklauso nuo sprendimo ar prievolė apskritai egzistuoja, buvo pripažintas kaip negalimas spręsti arbitražu: „Teisėjų kolegija pažymi, kad nors tokio ginčo nearbitruotinių ginčų sąrašė, įtvirtintame KAI 12 straipsnyje, nėra, jo nearbitruotinumą suponuoja notaro funkcijų esmė. Notaras veikia valstybės vardu ir remdamasis įstatymais užtikrina, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų (Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 2 straipsnis). Reikalavimo panaikinti notaro vykdomąjį įrašą tenkinimas iš esmės lemtų tai, kad šalių susitarimo pagrindu sudarytas arbitražas įpareigotų iš valstybės įgaliojimus veikti gavusį ir jos vardu veikiančią notarą atlikti tam tikrus veiksmus – panaikinti vykdomąjį įrašą. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad procesinį sprendimą dėl valstybės vardu veikiančio notaro vykdomojo įrašo panaikinimo gali priimti tik kita valstybės vardu veikianti institucija – teismas, taigi reikalavimas dėl notaro vykdomojo įrašo panaikinimo nearbitruotinas“¹⁰⁷. Taigi, tokiu būdu teismas dar kartą netinkamai pritaikė KAI 12 str. ir tokiu būdu išplėtė nearbitruotinių ginčų sąrašo ribas.

Įvertinus visą anksčiau analizuotą teismų praktika, galima teigti, kad nors KAI numatytas būdas nuspręsti arbitruotinumo ribas yra sąlyginai aiškus, ir vertintinas teigiamai, kaip numatantis išsamų ir baigtinį nearbitruotinių ginčų sąrašą, tačiau dėl suformuotos teismų praktikos taikant KAI 12 str. praktikoje iškyla problemų ir neaiškumų. Atsižvelgiant į tokią nevienodą ir prieštaringą teismo praktiką, galima teigti, kad teismų praktika arbitruotinumo klausimo kontekste yra vis dar nenuspėjama.

Dar iki 2018 m. lapkričio mėn. pabaigos, darbo autorė buvo linkusi teigti, kad pastaraisiais metais LAT praktika darosi palankesnė arbitražui ir pačiai arbitruotinumo koncepcijai, tačiau 2018 m. lapkričio 29 d. nutartimi Kasacinio teismo praktika žengė žingsnį atgal, įrašydama dar vieno pobūdžio ginčą į nearbitruotinių ginčų sąrašą. Nepaisant aiškios KAI 12 str. 1 d. nuostatos, vis dar egzistuoja reali problema susijusi su (ne)arbitruotinių ginčų traktavimu. Esant tokiai KAI 12 str. konstrukcijai, kad tik konkretūs, būtent šiame straipsnyje numatyti ginčai nėra arbitruotini, o teismų praktikai tvirtinant, kad tokie ginčai gali būti numatyti ir kituose įstatymuose, teismų praktika turėtų suformuluoti vienareikšmiškus kriterijus, kuriais remiantis, ginčai, *expressis verbis* neįtvirtinti KAI 12 str. bus negalimi būti sprendžiami arbitraže¹⁰⁸. Priešingu atveju, arbitražinio susitarimo

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Arvi“ ir ko v. „Dreymoor Fertilizers Overseas PTE LTD“, Nr. e3K-3-278-313/2018, kat. 3.2.9.9; 3.4.5.12.

¹⁰⁸ Tokiai nuomonei pritaria ir E. Zemlytė, išdėsčiusi ją „teise.pro“ straipsnyje „7 mėnesiai ir 6 dienos platesnio nearbitruotinių ginčų sąrašo“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.pro/index.php/2018/09/24/e-zemlyte-7-menesisai-ir-6-dienos-platesnio-nearbitruotinu-gincu-saraso/>>.

šalys gali pakliūti į siurprizines situacijas, kuomet bus susitariama dėl ginčo, nepatenkančio į KAI 12 str. apimtį, sprendimo arbitraže, tačiau vėliau iškilus ginčui, toks ginčas teismo bus pripažintas nearbitruotinu. Tokiu būdu arbitražinio susitarimo šalys bus ne tik priverčiamos bylinėtis, siekiant, kad priimtas arbitražo teismo sprendimas būtų nepanaikintas bet ir, dėl neaiškios ir prieštaringos teismų praktikos bus paneigiamas šalių autonomijos principas, leidžiantis susitarti kokius ginčus perduoti nagrinėti arbitražo teismo jurisdikcijai.

2.3.2. Antrasis trūkumas – neteisingas KAI 12 str. 2 d. įtvirtintų nearbitruotinų ginčų kvalifikavimas

Nors kaip autorė aukščiau išdėstė Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinktas būdas nustatyti ar konkretus ginčas gali būti perduotas arbitražui, vertintinas teigiamai, tačiau egzistuojanti teismų praktika prieštarauja įtvirtintam teisiniam reguliavimui, ir dėl to praktikoje neretai iškyla problemų. Vis dėlto, ne vien tik ydinga teismų praktika sudaro pagrindą kritikuoti esamą situaciją vertinant reikalavimo ne(arbitruotinumą). Pats įstatymų leidėjo numatytas sąrašas taip pat gali kelti problemų. Dar kartą pažymėtina, kad pagal KAI 12 str. 2 d. nearbitruotini ginčai yra ginčai, priklausantys administracinio ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo kompetencijai, šeimos ginčai ir ginčai, susiję su patentų, prekių ženklų ir dizaino registracija. Be to, arbitražu negali būti sprendžiami ginčai kilę iš vartojimo ir darbo sutarčių, nebent arbitražinis susitarimas buvo sudarytas po to, kai kilo ginčas¹⁰⁹.

Baigiamojo darbo autorės nuomone, nors sąraše išvardintos ginčų kategorijos yra sąlyginai aiškios, visgi priklausomai nuo susiklosčiusios faktinės situacijos sąrašas gali kelti problemų. Šalims prieš sudarant arbitražinį susitarimą ir siekiant nuspėti ar konkretaus pobūdžio ginčą jos gali perduoti nagrinėti arbitražo teismo jurisdikcijai, gali kilti sunkumų kvalifikuojant būtent koks tai ginčas yra ir taip vertinant ar jis yra įtrauktas tarp nearbitruotinų ginčų. Netinkamai kvalifikavus ginčą šalims gali kilti neigiamos pasekmės – nesutarimas dėl kurio sprendimo arbitraže šalys susitarė gali būti perkvalifikuotas ir tokiu būdu patekti į tarp KAI 12 str. 2 d. įtvirtintų nearbitruotinų ginčų. Baigiamojo darbo autorės įsitikinimu šią kylančią problemą naudingiausia ir aiškiausia yra perteikti per konkrečius pavyzdžius, todėl šios problemos iliustravimo tikslais žemiau yra pateikiamos kelios hipotetinės situacijos.

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 76-3932.

Pirma, bendrovės vadovas yra atšaukiamas iš pareigų dėl netinkamo bendrovės veiklos valdymo, juridinio asmens vadovo fiduciarinių pareigų pažeidimo ir žalos bendrovei padarymo. Šalys iš anksčiau yra numačiusios visus kilusius tarpusavio nesutarimas spręsti arbitražo teisme. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 37 str. 4 d. numato, jog su bendrovės vadovu yra sudaroma darbo sutartis¹¹⁰, todėl iškyla klausimas ar šis nesutarimas galėtų būti patikėtas arbitražo teismo jurisdikcijai, ar jis vis dėlto patenka į KAI 12 str. 2 d. ir gali būti sprendžiamas arbitražu tik tada, kai šalys po kilusio ginčo patiki tokio ginčo sprendimą arbitražui?

Šio ginčo arbitruotinumą šalininkai, gali teigti, kad tai iš esmės yra korporatyvinis ginčas tarp bendrovės vadovo ir jos akcininkų. Be kita ko, galima tvirtinti, jog pagal susiklosčiusią praktiką bendrovės vadovo teisinio statuso prigimtis yra dualistinė, kadangi bendrovės vadovas yra tiek vienasmenis bendrovės valdymo organas, tiek ir bendrovės darbuotojas¹¹¹. Būtent dėl bendrovės vadovo teisinio statuso dvilypumo, peršasi mintis, kad atsakymas ar ginčas yra laikomas darbo ginču, nėra toks jau paprastas, o tik tinkamai kvalifikavus kilusį ginčą galima konstatuoti, ar jam taikomos papildomos sąlygos, kad šis būtų laikomas arbitruotinu. Darbo autorė būtų linkusi teigti, kad nepaisant to, jog su bendrovės vadovu yra sudaroma darbo sutartis, tai savaime nelemtų jog ginčas laikytinas darbo ginču jeigu kilo dėl fiduciarinių vienasmenio kolegialaus organo pareigų pažeidimo, bet ne iš vidinių vadovo kaip administracijos vadovo pareigų, kylančių iš darbo sutarties, pažeidimo. Vis dėlto, šiuo metu kaip teisingai pastebi ir prof. habil. dr. V. Mikelėnas taip užtikrintai ir vienareikšmiškai negalima tvirtinti dėl 2017 m. liepos 1 d. įsigaliojusio Lietuvos Respublikos darbo kodekso¹¹² 105 str. numatančio, kad ginčai tarp bendrovės vadovo ir įmonės yra laikytini darbo ginčais¹¹³. Tačiau teisingai atskirti yra kritiškai svarbu, kadangi nuo to priklausys šios ginčo rūšies arbitruotinumą klausimas.

Antra, V. Mikelėnas 2017 m. straipsnyje „Korporatyviniai ginčai ir arbitražas“ įvardija dar vieną pavyzdį, šiuo atveju susijusį su ginčo rūšies galimu priskyrimu šeimos teisinių santykių kategorijai ir todėl jo nearbitruotinumą, kuris puikiai patvirtina nearbitruotinių ginčų sąrašo įtvirtinimo, kaip būdo nuspręsti ginčo objektinį arbitruotinumą, probleminius aspektus: „*Tarkime, kad UAB „X“ akcijos yra sutuoktinių bendroji jungtinė*

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, Nr. 64-1914, 2000.

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2017 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vakarų cinkas“ v. R.T.*, Nr. 3K-7-177-701/2017, kat. 1.4.2; 2.6.10.5.2.17.

¹¹² Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *TAR*, Nr. 23709, 2016.

¹¹³ MIKELĖNAS, V. Korporatyviniai ginčai ir arbitražas. *Arbitražas: teorija ir praktika 2017*, Vilnius: Justitia, 2017, t. III, p. 7-8.

nuosavybė, tačiau sutuoktinis akcijas perleidžia negavęs sutuoktinės sutikimo (CK 3.92 str. 4 d.). Sutuoktinė, sužinojusi apie tokį sandorį, reiškia ieškinį dėl akcijų pirkimo-pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia (CK 3.96 str.)”. Tokiu, kaip šis ar kitu panašiu atveju, vėlgi iškyla būtinybė tinkamai kvalifikuoti kilusį ginčą, priklausomai nuo ginčo kvalifikavimo tiesiogiai priklausys atsakymas į klausimą ar ginčas gali būti sprendžiamas arbitražu. Šis pavyzdys, dar kartą patvirtina darbo autorės poziciją, kad praktikoje nėra taip paprasta tinkamai kvalifikuoti kokios rūšies konkretus ginčas yra.

Norint identifikuoti ar ginčas yra įrašytas tarp KAI 12 str. 2 d. numatyto nearbitruotinių ginčų sąrašo (arba teismų praktikos pripažintas negalimu spręsti arbitraže), visų pirma, reikia išsiaiškinti patį ginčo pobūdį, kurį, kaip patvirtina aiškiau nurodyti pavyzdžiai, ne visada yra paprasta. Todėl, būtinybė aiškintis ar atskirose situacijose, kilęs sutarimas, gali pakliūti į ginčų kategoriją, kuri negali būti perduodama arbitražui, yra vertintina kaip vienas iš Lietuvoje pasirinkto būdo nustatyti arbitruotinumą trūkumų.

2.3.3. Kiti trūkumai, susiję su KAI 12 str. numatytu būdu nustatyti ginčo arbitruotinumą

Neapsiribojant tik aukščiau išdėstytais KAI 12 str. 2 d. trūkumais, įžvelgtinos ir kitos problemos ir rizikos, kurios gali kilti dėl įstatymo nustatyto ir teismų praktikos suformuoto teisinio reguliavimo. Vienos iš išskiriamų problemų yra susijusios išimtinai tik su nearbitruotinių ginčų sąrašo, kokį įtvirtina įstatymų leidėjas KAI 12 str. 1 d., problema. Kitos – ir su ydinga teismų praktika, linkusia plėsti ginčų, negalimų spręsti arbitražu, baigtinį sąrašą.

Visų pirma, teisminė valdžia, tarp nearbitruotinių ginčų sąrašo įtraukdama ginčus dėl viešųjų pirkimų būdu sudarytos kainos pakeitimo, juridinio asmens veiklos tyrimo pradėjimo, notaro įrašo dėl išduoto vekselio panaikinimo, iš esmės perėmė įstatymų leidėjo įgalinimus nustatytus tiesiogiai aukščiausios teisinės galios akte – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Įstatymų leidėjo ketinimas įtvirtinant KAI 12 str. 1 d. nuostatą, jog visi ginčai gali būti sprendžiami arbitraže, išskyrus numatytas išimtis, reiškia aiškia viziją numatyti baigtinį ir nekeliantį klausimų nearbitruotinių ginčų sąrašą, tačiau teismai plėtodami praktiką ne tik, kad kūrė teisę, įtraukdami visas naujas ginčų rūšis tarp nearbitruotinių, bet ir paneigė įstatymų leidžiamosios valdžios valią.

Antra, esant tokiai kontraversiškai teismų praktikai, kuri plečiamai aiškina KAI 12 str. 2 d., suteikiama galimybė šaliai, kuri nėra patenkinta priimtu arbitražo sprendimu vien dėl to, kad jis jai yra nenaudingas, bet ne todėl, kad savo esme neteisingai išspręstas,

kvestionuoti tokį arbitražo sprendimą nacionaliniuose teismuose siekiant panaikinti arba atsisakyti pripažinti ir vykdyto užsienio arbitražo teismo sprendimą, teigiant jog konkretus arbitraže spęstas nesutarimas yra nearbitruotinas, nors tarp KAĮ 12 str. 2 d. įtvirtintų ginčų jo ir nėra. Tokiu būdu šalims nelieka jokio teisinio tikrumo, kadangi savo esme teisingas ir teisėtas arbitražo teismo sprendimas, gali būti panaikinamas arba jį atsisakyta pripažinti ir vykdyti, teismui nusprendus, kad konkretus reikalavimas, kuris pagal įstatymo raidę nepatenka tarp ginčų negalimų spęsti arbitražu, staiga tokiu tampa.

Trečia, nors teismai iš šalių reikalauja, jog jos rengdamos sudaryti arbitražinį susitarimą būtų atidžios ir įvertintų riziką, kad kai kurių susijusių ginčų, kylančių iš to paties sandorio ar susijusių sandorių, nagrinėjimas gali būti padalintas tarp teismų ir arbitražo teismo¹¹⁴, tačiau esant tokiai teismų praktikos tendencijai, kai dar ir dabar nearbitruotinių ginčų sąrašo ribos yra nepagrįstai plečiamos (ir panašu, kad toks KAĮ 12 str. aiškinimas artimiausiu metu nepasikeis), šalys objektyviai negali tinkamai įvertinti ir būti tikros, kad visi nesutarimai, perduoti arbitražo teismo jurisdikcijai, tikrai galės būti sprendžiami arbitražu.

Ketvirta, KAĮ 12 str. 2 d. įtvirtintas baigtinis nearbitruotinių ginčų sąrašas neapėpia visų ginčų, kurie negali būti sprendžiami arbitražu. Darbo autorė pažymi, kad šis išskiriamas trūkumas nėra susijęs su ydinga teismų praktika nepagrįstai plečiančia baigtinio nearbitruotinių ginčų sąrašo ribas, bet veikia su pripažįstamomis nearbitruotinių ginčų rūšimis, kurios seniau buvo minimos tarp tokių, tačiau pakeitus KAĮ iš tokio sąrašo išnyko. Pavyzdžiui, tikriausiai niekam nekyla klausimas, kad arbitražo teismas negali iškelti įmonei bankroto bylos, pripažinti bankrutavusia ir ją likviduoti¹¹⁵ arba skirti baudą už piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ar kitą konkurencijos teisės pažeidimą. Tačiau tokie ginčai, lyginant su prieš 2012 m. KAĮ redakcijos įsigaliojimą įtvirtintais, yra išbraukti iš nearbitruotinių ginčų sąrašo. Nors darbo autorė supranta, kodėl tokie ginčai yra palikti išimtinai teismų kompetencijai, tačiau esant įstatymo formulotei, jog arbitruotina viskas, išskyrus KAĮ numatytas išimtis¹¹⁶, kelia mažų mažiausią abejonę tokio sąrašo išsamumu ir duoda peno svarstymams, ar nevertėtų reglamentuoti įstatyme, kad KAĮ 12 str. 2 d. yra pateikiamas pavyzdinis nearbitruotinių ginčų sąrašas. Šiame kontekste atkreiptinas

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Arvi“ ir ko v. „Dreymoor Fertilizers Overseas PTE LTD“, Nr. e3K-3-278-313/2018, kat. 3.2.9.9; 3.4.5.12.

¹¹⁵ MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V., ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016, p. 56.

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 76-3932.

dėmesys, kad autorė nekvestionuoja galimo „negrynujų“¹¹⁷ bankroto teisės ginčų arbitruotinumą, tačiau veikia kelia klausimą, kodėl įstatymų leidėjas numatydamas baigtinį nearbitruotinių ginčų sąrašą, į jį neįtraukia nearbitruotinais laikytinų ginčų, t. y. dėl bankroto bylos iškelimo ir kt.?

Penkta, autorės nuomone praktiškai yra sudėtinga tiksliai išvardinti visus ginčus, kurie negali būti sprendžiami arbitražu. Kaip jau ne kartą šiame darbe pažymėta, įstatymų leidėjas pasirinko arbitruotinumą apribojimus nustatyti, įtvirtindamas baigtinį nearbitruotinių ginčų sąrašą. Visgi, praktika parodo, kad nepaisant tokio įstatyminio reguliavimo, sąrašas yra plečiamas teismų. Galbūt tokią teismų poziciją iš dalies galima paaiškinti būtent šia aplinkybe, kad faktiškai įstatymų leidėjui yra sunku surašyti visas praktikoje galinčias kilti ginčų rūšis, kurios negali būti perduotos nagrinėti arbitražo teismo jurisdikcijai.

Galiausiai, vertėtų pažymėti, kad teismų praktika puikiai iliustruoja, kad šiuo metu egzistuojantis reguliavimas skirtas arbitruotinumui nustatyti, o gal tiksliau sakyti, teismų praktika aiškinanti KAI 12 str., arbitražą daro nepatrauklų šalims. Kartu tokios teismų praktikos egzistavimas patvirtina, kad KAI numatytas arbitruotinumą kriterijus pats vienas yra nepakankamas apspręsti ginčų arbitruotinumą.

Įvertinus Lietuvoje pasirinktą būdą atskirti arbitruotinus ginčus nuo nearbitruotinių ginčų, t. y. KAI 12 str. įtvirtintą reguliavimą tiksliai išvardinant ginčus, kurie negali būti sprendžiami arbitražu, bei Lietuvos teismų praktiką, sprendžiant kilusio objektinio arbitruotinumą klausimą, arbitruotinumą nustatymo būdas vertintinas nevienareikšmiškai. Baigiamojo darbo autorės nuomone nors pasirinktas būdas turi trūkumų, tačiau jokių būdų negali būti atmetami ir jo privalumai. Ginčų, kurie negali būti perduoti arbitražui, išdėstymas sąrašo principu, suteikia šalims, o taip pat ir arbitražui bei teismui tam tikro aiškumo, tačiau kartu, laikytina, kad jis yra pernelyg neišsamus ir dėl šios priežasties sukuria „netikrumo situaciją“, kurią patvirtina šioje dalyje išsamiai aptarta teismų praktika. Todėl, visiškai nearbitruotinių ginčų sąrašo kaip būdo arbitruotinumui nustatyti, negalima

¹¹⁷ Pavyzdžiui, „negryniesiems“ bankroto ginčams priskiriami kreditorių ieškiniai skolininkui dėl reikalavimų, atsiradusių prieš bankroto bylą, ieškiniai dėl įmonės vadovo atsakomybės, ieškiniai dėl bankroto administratoriaus netinkamo pareigų vykdymo ir pan. Išsamiau žr.: KOZUBOVSKA, B. *Ginčų arbitruotinumą problematika ir tendencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 89.

atmesti, tačiau vertėtų pagalvoti apie aiškaus papildomo kriterijaus įtvirtinimą KAI arba teismų praktikoje.

3. GERIAUSIO KRITERIJAUS ARBITRUOTINUMUI NUSTATYTI PAIEŠKA

Šio baigiamojo darbo autorė ankstesnėje dalyje įvertino, kad iš principo Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinktas būdas identifikuoti arbitruotinus ginčus nuo nearbitruotinių, vertintinas palankiai, tačiau kaip iliustruoja Lietuvos teismų praktika, šis būdas neužtikrina tinkamo lygio teisinio aiškumo. Jokiu būdu negalima teigti, kad sąrašas *per se* yra netinkamas būdas įvertinti objektinį arbitruotinumą, tačiau autorės nuomone, turėtų būti įtvirtinamas papildomas vertinamasis kriterijus, kuris padėtų pašalinti (ar bent sumažinti) dabar egzistuojančio būdo, įtvirtinto KAI 12 str., trūkumus.

Universalaus arbitruotinum apibrėžimo nebuvimas lemia skirtingą šios koncepcijos teisinį reguliavimą atskirose jurisdikcijoje. Todėl ginčų kategorijos, kurios gali būti sprendžiamos ne tik teismuose, bet ir arbitraže, kiekvienos valstybės teisės sistemoje skiriasi. Žinoma yra tokių ginčų kategorijų, kurios daugelyje pasaulio valstybių yra paliktos išimtinai tik teismų jurisdikcijai. Klasikiniais nearbitruotinių ginčų pavyzdžiais laikytini vartojimo ginčai, darbo santykių ginčai, ginčai susiję su intelektine nuosavybe¹¹⁸. Tačiau net ir šios ginčų kategorijos nėra nearbitruotinos visur arba gali būti arbitruotinos išpildžius tam tikras įstatymų leidėjo keliamas sąlygas. Taip pat, pažymėtina, jog nėra tokio tarptautinio ar nacionalinio šaltinio, kuriame būtų išdėstyti kriterijai, remiantis kuriais būtų nustatoma, ar ginčas gali būti pavestas spręsti arbitražo teismo jurisdikcijai. Apibrėžiant arbitruotinus ginčus vienos valstybės įstatymų leidėjas gali nurodyti bendras ginčų grupes kaip arbitruotinas, o taip pat, galima ir priešinga situacija – gali būti tiesiogiai įtvirtintos specifinės ginčų rūšys, kurios nėra priskiriamos arbitražo teismo jurisdikcijai¹¹⁹. Kadangi nėra vieno kriterijaus, kuriuo remiantis būtų galima identifikuoti ginčo arbitruotinumą, tikslinga išskirti atskiras grupes kriterijų, kurias dažniausiai pasirenka skirtingų valstybių įstatymų leidėjai, siekdami nustatyti (ne)arbitruotinus ginčus:

1. Įvertinus šalių autonomijos svarbą arbitraže, valstybė gali laikyti tokius ginčus arbitruotinais, kuriuos gali išspręsti sudarant taikos sutartį (angl. *capable of being resolved by settlement*). Vis dėlto, pastebima, kad šis kriterijus yra kiek pasenęs ir buvo naudojamas senesniame Vokietijos, Austrijos ir Šveicarijos teisiniame reguliavime;

¹¹⁸ BORN, G. B. *International Commercial Arbitration*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, p. 768.

¹¹⁹ WEIGAND, F. *Practitioner's Handbook on International Commercial Arbitration (Second Edition)*. Oxford University Press, 2010, p. 44.

2. Šveicarijos ir Vokietijos įstatymų leidėjų įvykdytos reformos supažindino su nauju arbitruotinum kriterijumi – ginčai, susiję su ekonominiu interesu (angl. *claims involving economic interests*);
3. Kai kurių valstybių jurisdikcijose nėra įtvirtinto jokio bendro arbitruotinų ginčų apibrėžimo (pavyzdžiui, Anglija) arba arbitruotinum koncepcija yra neaiški sukelia sudėtingų problemų apibrėžiant ir aiškinant nearbitruotinus ginčus (pavyzdžiui, Prancūzija);
4. Kitų valstybių įstatymų leidėjas paprasčiausiai gali pasirinkti išvardinti nearbitruotinus ginčus nepateikiant jokio bendro arbitruotinum apibrėžimo (tokį būdą pasirinko Lietuvos, Latvijos¹²⁰, Ukrainos¹²¹, Airijos¹²² ir kt. valstybių įstatymų leidėjas);
5. Galiausiai, ne viena valstybė pasirenka aukščiau aptartų kriterijų variacijas: pavyzdžiui, galimybę sudaryti taikos sutartį derinant su nearbitruotinų ginčų išdėstymu arba pastarojo kriterijaus ir ekonominio intereso variaciją¹²³.

Nors autorė savaimė neatmeta Lietuvos KAI įtvirtinto arbitruotinum kriterijaus (nearbitruotinų ginčų sąrašo įtvirtinimo) kaip tinkamo būdo nuspręsti ar ginčas gali būti sprendžiamas arbitražu, tačiau ankstesnėje dalyje išreiškė poziciją, kad tik šio vieno kriterijaus nepakanka ir todėl turėtų būti svarstyta apie papildomo kriterijaus įtvirtinimą KAI. Toliau šio baigiamojo darbo dalyje autorė sieks išanalizuoti skirtingose Europos valstybėse nustatytus kriterijus ginčo arbitruotinumui įvertinti bei išanalizuos galimybę

¹²⁰ Latvijos Arbitražo įstatymo 5 str. 1 d. įtvirtina nuostatą, jog arbitražo teismas gali spręsti bet kokius civilinius teisinius ginčus, jeigu šalys savanoriškai susitarė ir sudarė arbitražinį susitarimą, išskyrus toliau išvardintus ginčus. Ši įstatymo formuluoė leidžia spręsti, kad įstatymų leidėjas taip pat neįtvirtina jokio vertinamojo kriterijaus (išskyrus civilinius teisinius ginčus) nustatant ginčo (ne)arbitruotinumą bei nusprendė tiesiogiai išvardinti konkrečias ginčų rūšis, kurios negali būti sprendžiamos arbitražu ir todėl priklauso išimtinai teismų jurisdikcijai. Pavyzdžiui, tokiems ginčams yra priskiriami (i) ginčai, kurie gali pažeisti asmenų, nesančių arbitražinio susitarimo šalimi, teises; (ii) ginčai susiję su asmens, kuriam yra taikoma globa ar rūpyba, teisėmis; (iii) tam tikri ginčai susiję su nekilnojamu turtu ir pan. Išsamiau žr.: 2014 m. Latvijos arbitražo įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Arbitration_Law.pdf>.

¹²¹ Ukrainos komercinio proceso kodeksas (angl. *Commercial Procedural Code of Ukraine*) draudžia ginčų sprendimą arbitražu (nacionalinio ir tarptautinio) šioms ginčų kategorijoms: ginčai dėl teisės aktų negaliojimo, ginčai, kylantys iš viešųjų pirkimų būdu sudarytos sutarties sudarymo, pakeitimo, nutraukimo ir vykdymo, ginčai, kylantys tarp įmonės ir jos dalyvių (steigėjų, akcininkų) bei kiti ginčai įtvirtinti Ukrainos įstatymuose. Išsamiau žr.: BYELOUSOV, P. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Ukraine)*. Global Legal Group, 2015, p. 204.

¹²² Arbitražo akte nustatyti apribojimai susiję su asmenų, laikomų silpnesniais, ginčų arbitruotinum. Pavyzdžiui, Arbitražo akto 30 str. numato, kad ginčai susiję su darbo sąlygų ar darbuotojų atlyginimais negali būti sprendžiami arbitražu, o vartotojų ginčai, jeigu arbitražinės sutarties išlygos sąlyga nebuvo individualiai suderinta ir ginčo suma nesiekia 5 000 EUR, yra arbitruotini tik vartotojų pasirinkimu. Išsamiau žr. DUNLEAVY, N., CAREY, G. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Ireland)*. Global Legal Group, 2015, p. 285.

¹²³ WEIGAND, F. *Practitioner's Handbook on International Commercial Arbitration (Second Edition)*. Oxford University Press, 2010, p. 44-45.

juos pritaikyti Lietuvoje per konkrečius anksčiau tirtus bylų pavyzdžius, kuomet LAT pripažino tam tikro pobūdžio ginčus kaip nearbitruotinus, nepaisant to, kad jie nėra tiesiogiai įtvirtinti KAI 12 str. baigtiniame nearbitruotinių ginčų sąrašė. Todėl šioje dalyje darbe autorė aptars du dažniausiai praktikoje taikomus kriterijus arbitruotinumui nustatyti – šalių galėjimą sudaryti taikos sutartį ir turtinio ginčo egzistavimą. Siekiant visapusiškai atskleisti egzistuojančių kriterijų įvairovę ir išrinkti tinkamiausią arbitruotinumui kriterijų derinti kartu su Lietuvoje egzistuojančiu nearbitruotinių ginčų sąrašu, darbo autorė išanalizavo ne vienos Europos valstybės teisinį reguliavimą susijusį su arbitruotinumu.

3.1. Galimybė sudaryti taikos sutartį kaip kriterijus nustatyti ginčo arbitruotinumą

Baigiamojo darbo autorė pasirinko analizuoti galimybės sudaryti taikos sutartį kriterijų neatsitiktinai. Šį kriterijų iš dalies ar visa apimtimi savo nacionalinėse teisės sistemose yra įtvirtinusi ne viena valstybė¹²⁴. Tai yra viena iš priežasčių, lemiančių autorės svarstymą apie šio kriterijaus įtvirtinimą Lietuvos teisinėje sistemoje šalia KAI numatyto nearbitruotinių ginčų sąrašo. Be kita ko, šis kriterijus vertinant ginčo galėjimą būti arbitražo nagrinėjimo dalyku pasirenkamas dar ir todėl, kad taikos sutarties institutas, kaip ir paties arbitražo prigimtis yra siejamas su subjekto laisve naudotis savo teisėmis¹²⁵. Šiame kontekste, pažymėtina, kad atskirų valstybių jurisdikcijose yra dažnai naudojamas kitas kriterijus ginčo objektiniam arbitruotinumui nustatyti – „galimybė disponuoti ginčo dalyku“. Pavyzdžiui, Kroatija savo arbitražo įstatymo 3 str. 1 d. numato, kad šalys, jeigu ginčas nagrinėjamas nacionaliniame arbitraže (angl. *domestic arbitration*), tokiam arbitražui gali pavesti spręsti ginčus, kurio dalyku gali laisvai disponuoti¹²⁶. Taigi Kroatijos įstatymų leidėjas visiems ginčams, nediferencijuojant jų į turtinius ir neturtinius, suteikė vieną arbitruotinumui kriterijų – galimybę disponuoti ginčo dalyku. Atitinkamai, teisės, kuriomis šalys gali laisvai disponuoti Kroatijos teisėje suprantama kaip tokios teisės, kurias šalys gali laisvai perleisti, sudaryti taikos sutartį ir pan. Jokių kitų kriterijų, kuriais remiantis būtų nustatytas ginčo arbitruotinumas, Kroatijos teisė nepateikia. Toks arbitruotinumui kriterijus tam tikroje apimtyje yra įtvirtintas ir kitų Europos valstybių teisinėse sistemose

¹²⁴ Įskaitant, bet neapsiribojant: Austrija, Belgija, Suomija, Vokietija, Švedija ir kt.

¹²⁵ KOZUBOVSKA, B. *Ginčų arbitruotinumui problematika ir tendencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 28.

¹²⁶ Kroatijos arbitražo įstatymas (vertimas į anglų kalbą) [interaktyvus] . [žiūrėta 2018 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/Legislation_Law-Arbitration-RC.pdf>.

(įskaitant, bet neapsiribojant Šveicarijoje¹²⁷, Ispanijoje¹²⁸, Liuksemburge¹²⁹, Nyderlanduose¹³⁰ ir kt.), tačiau darbo autorė nori atkreipti dėmesį, kad doktrinoje šios teisinės kategorijos, t.y. „disponavimas ginčo dalyku“ ir „galimybė sudaryti taikos sutartį“ dažnai yra laikomos sinonimais¹³¹. Pavyzdžiui, A. Uzelac¹³² yra pažymėjęs, kad nors ir buvo ketinimų atriboti teises, kuriomis šalys gali laisvai disponuoti ir teises, dėl kurių šalys sudaryti taikos sutartį, tačiau paaiškėjo, kad šie du „išsireiškimai“ praktikoje iš tikrųjų yra sinonimai¹³³. Be kita ko, toks glaudus ryšys tarp dviejų kriterijų atsispindi ir kitų valstybių teisinėse sistemose. Pavyzdžiui, Vokietijos civilinio proceso kodekso (vok. *Zivilprozessordnung*) 1030 str. 1 d. numato, jog arbitruotini yra tik tokie neturtinio pobūdžio ginčai dėl kurių šalys gali sudaryti taikos sutartį¹³⁴. Tačiau šalių galimybė sudaryti taikos sutartį yra pagrindžiama objektyvia šalių galimybe disponuoti ginčo dalyku¹³⁵. Šveicarijos įstatymų leidėjo pasirinkto arbitruotinum kriterijaus nacionaliniame arbitraže¹³⁶, t.y. „galėjimo laisvai disponuoti ginčo dalyku“ interpretacija yra neatsiejama

¹²⁷ Šveicarijos teisė numato, kad Šveicarijos tarptautinio arbitražo ginčų objektinio arbitruotinum kriterijus yra ekonominio intereso egzistavimas, tačiau nacionaliniame šios šalies arbitraže, arbitruotinum kriterijumi yra laikytina galimybė disponuoti ginčo dalyku ir išimtinės teismų jurisdikcijos dėl ginčo neegzistavimas. Išsamiau žr.: DASSER, F., GROSS, B. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Switzerland)*. Global Legal Group, 2015, p. 345; ir KOZUBOVSKA, B. *Ginčų arbitruotinum problematika ir tendencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 37.

¹²⁸ Ispanijoje kilusių konfliktų galėjimas būti arbitražinio nagrinėjimo dalyku, taip pat sprendžiamas įvertinus, ar šalys gali ginčo dalyku laisvai disponuoti. Tačiau, pačio kriterijaus, t. y. šalių galėjimo disponuoti ginčo dalyku, apibrėžimo Ispanijos teisės aktai nepateikia. Išsamiau žr.: RODRIGUEZ-SASTRE, I., SANCHEZ, S.E. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Spain)*. Global Legal Group, 2015, p. 331.

¹²⁹ Liuksemburgo įstatymų leidėjas Naujajame civilinio proceso kodekso (angl. *New Code of Civil Procedure*) 1224 str. numato, jog šalims yra leidžiama sudaryti arbitražinį susitarimą, susijusį su teisėmis, kuriomis jie gali laisvai disponuoti. Šio įstatymo 1225 str. yra numatytos tam tikros ginčo rūšys, kurios laikomos nearbitruotinomis. Konkrečiai tai yra tokie ginčai, kurie susiję su asmens statusu, teisiniu veiksmumu, sutuoktinių santykiais, santuokos nutraukimo iniciavimu, ginčai, susiję su asmenimis, kurie pripažįstami dingę, ir pan. Išsamiau žr.: HOFFELD, V. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Luxembourg)*. Global Legal Group, 2015, p. 313.

¹³⁰ Nyderlandų įstatymai pateikia liberalią arbitruotinum koncepcijos sampratą. Iš principo Nyderlandų įstatymai numato, kad bet koks ginčas, kilęs iš sutarties ar ne, gali būti perduotas nagrinėti arbitražu. Tačiau arbitražas negali būti skirtas nustatyti teises pasekmes tiems ginčams, kurių ginčo dalyku šalys negali laisvai disponuoti. Paprastai tai yra atvejai, kai arbitražo teismo sprendimas, sukelia teises pasekmes tretiesiems asmenims. Išsamiau žr.: BORDEI, I., SCHLUEP, A. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Netherlands)*. Global Legal Group, 2015, p. 322.

¹³¹ SAJKO, K. *On Arbitrability in Comparative Arbitration – an Outline*, 2009, p. 963 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://hrcak.srce.hr/59890>>.

¹³² Dr. Alan Uzelac yra Kroatijos komercinio arbitražo specialistas, Zagrebo universiteto, Teisės fakulteto profesorius.

¹³³ UZELAC, A. *New Boundaries of Arbitrability Under the Croatian Law on Arbitration*. Croatia Arbitration Yearbook, Vol. 9, 2002, p. 151 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.alanuzelac.from.hr/pubs/E12z_New_Boundaries_of_Arbitrability_CAY2002.pdf>.

¹³⁴ Vokietijos civilinio proceso kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.trans-lex.org/600550/_german-code-of-civil-procedure/#head_9>.

¹³⁵ KOZUBOVSKA, B. *Ginčų arbitruotinum problematika ir tendencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 34-35.

¹³⁶ Autorė neatsitiktinai nurodo „nacionaliniame arbitraže“, kadangi tarptautinių ginčų arbitruotinumas Šveicarijoje yra nustatomas remiantis kitu kriterijumi – ekonominio intereso egzistavimu.

susijusi su taikos sutarties institutu, kadangi yra laikoma, jog šalis laisvai disponuoja ginčo dalyku tuomet, kai šalis turi pilna kontrolę paveikti ginčo objektą, ypač taikos sutartimi¹³⁷. Tokia Šveicarijoje pateikiama samprata, leistų teigti, kad „šalių galėjimas laisvai susitarti“ iš esmės patenka į šio kriterijaus apimtį, t.y. galėjimas disponuoti ginčo dalyku iš esmės apima ir šalių galimybę sudaryti taikos sutartį, kas neabejotinai pagrindžia šių dviejų kriterijų sąsajumą. Jeigu analizuotume „galimybę sudaryti taikos sutartį“ ir „galėjimą laisvai disponuoti ginčo dalyku“ Lietuvos teisinėje sistemoje, pamatytume, kad šios koncepcijos yra neabejotinai susijusios. Civiliniam procesui yra būdingas dispozityvumo principas, kuris reiškia, jog šalys gali laisvai disponuoti ir ginčo objektu, t.y. savo pareikštais materialiaisiais teisiniais reikalavimais, ir procesinėmis priemonėmis¹³⁸, o šalių galimybę sudaryti taikos sutartį priskiriama dispozityvumo principo pasireiškimo pavyzdžiams¹³⁹. Galiausiai, pažymėtina, kad doktrinoje nurodant tam tikras kriterijų grupes, šalių galėjimas laisvai disponuoti ginčo dalyku dažniais atvejais nebūtina išskiriamas kaip atskiras kriterijus priešingai nei kiti, t.y. šalių galėjimas sudaryti taikos sutartį ar turtinio ginčo egzistavimas¹⁴⁰. Todėl, dėl tokio šių kriterijų (šalių galimybės sudaryti taikos sutartį ir galėjimo laisvai disponuoti ginčo dalyku) panašumo, baigiamojo darbo autorė pasirinko analizuoti tik šalių galimybės sudaryti taikos sutartį kriterijų.

3.1.1. Bendra kriterijaus analizė

Šalių galimybę sudaryti taikos sutartį yra vienas iš dažniausiai įtvirtinamų vertinamųjų kriterijų atskirų valstybių nacionalinėse sistemose siekiant nustatyti, ar konkretus ginčas yra (ne)arbitruotinas. Šis kriterijus atskirų valstybių jurisdikcijose yra naudojamas tiek kaip vienintelis būdas nustatyti ar konkretus ginčas yra arbitruotinas, tiek derinat jį su kitais arbitruotinumo kriterijais. Galimybės sudaryti taikos sutartį kaip arbitruotinumo nustatymo kriterijų galima rasti, įskaitant, bet neapsiribojant, šiose Europos valstybių teisinėse sistemose:

¹³⁷ KAUFMANN-KOHLER, G., RIGOZZI, A. *International Arbitration: Law and Practice in Switzerland*. London: Oxford University Press, 2015, p. 100 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą:

<https://books.google.lt/books?id=M05TnAEACAAJ&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.

¹³⁸ MIKELĖNAS, V. *Civilinio proceso teisė (I tomas)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 183.

¹³⁹ *Ibid.*, p. 182.

¹⁴⁰ Pavyzdžiui, teisinėje literatūroje yra išskiriamos šios šaltinių grupės: galimybę sudaryti taikos sutartį, turtinio ginčo egzistavimas, aiškaus kriterijaus nebuvimas bei minėtų kriterijų derinimas. Išsamiau žr.: WEIGAND, F. *Practitioner's Handbook on International Commercial Arbitration (Second Edition)*. Oxford University Press, 2010, p. 44-45. Arba išskiriamas galimybės sudaryti taikos sutartį, turtinio ginčo egzistavimo kriterijai bei abiejų kriterijų derinimas. Išsamiau žr.: DRLIČKOVÁ, K. Arbitrability and Public Interest in International Commercial Arbitration. *ICLR*, 2017, Vol. 17, No. 2, p. 57-58.

1. Suomijoje yra laikoma, jog bet kokie ginčai dėl kurių šalys gali sudaryti taikos sutartį be jokio nacionalinio teismo ar valdžios institucijos įsikišimo, gali būti sprendžiami arbitražu (angl. *Any disputes that the parties can settle by an agreement, without any involvement of a national court or public authority, can be referred to arbitration*)¹⁴¹. Tačiau Suomijos teismų praktika numato tam tikrą išimtį, t. y. viešosios teisės ar viešojo intereso klausimai, negali būti sprendžiami arbitražu (pavyzdžiui, fizinio asmens veiksnio klausimai, santuokos nutraukimas, įvaikinimas ir pan.)¹⁴²;
2. Mūsų kaimyninėje Lenkijoje arbitruotinumą klausimas sprendžiamas nustatant, ar šalys gali sudaryti dėl kilusio ginčo taikos sutartį, ir nors pripažįstama, kad tam tikri ginčai negali būti sprendžiami arbitražu, Lenkijos įstatymai nepateikia jokio konkretaus sąrašo, kuriame būtų konkretizuojami nearbitruotini ginčai¹⁴³;
3. Austrijoje reikalavimo arbitruotinumą yra išsprendžiamas, priklausomai nuo ginčo pobūdžio: (i) jeigu ginčas yra susijęs su bet koku ekonominiu interesu tuomet jis yra arbitruotinas; ir (ii) neturtinio pobūdžio ginčas gali būti sprendžiamas arbitražu jeigu dėl jo šalys gali susitarti (angl. *could enter into settlement*)¹⁴⁴. Taigi Austrijos įstatymų leidėjas pasirinko identifikuoti arbitruotinus ginčus naudodamas skirtingus kriterijus priklausomai ar tai yra turtinio, ar ne turtinio pobūdžio ginčas;
4. Belgijos įstatymų leidėjas arbitruotinumą nustato įvertindamas ginčų pobūdį. Turtiniams ginčams buvo pasirinkta liberali nuostata, jog iš principo visi turtinės prigimties ginčai gali būti pateikiami spręsti arbitražui, o tuo tarpu neturtinių ginčų arbitruotinumą yra įvertinamas, atsižvelgiant į tai ar dėl tokių ginčų šalys gali sudaryti taikos sutartį¹⁴⁵. Tačiau Belgija neapsiriboja tik vienu arbitruotinumą nustatymo būdu – įtvirtinamos tam tikros ginčų rūšys, kurios nepriklausomai nuo to jog yra turtinio pobūdžio ar dėl jų šalys gali susitarti, gali būti perduotos arbitražo teismo jurisdikcijai tik esant tam tikroms sąlygoms. Pavyzdžiui, kai kurie klausimai patenkantys į išimtinę darbo ginčus nagrinėjančių teismų jurisdikciją arbitražui negali būti pateikiami jeigu arbitražinis susitarimas sudarytas prieš kilusį ginčą arba yra tam

¹⁴¹ KUJANSUU, L., KIURUNEN, P. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Finland)*. Global Legal Group, 2015, p. 258.

¹⁴² LINDFORS, P. Arbitration in Finland – Characteristic features currently under discussion. *Nordis Journal of Commercial Law*, 2003, p. 4 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://journals.aau.dk/index.php/NJCL/article/view/3077/2599>>.

¹⁴³ SZPARA, J. ir MACIEJEWSKI, A. *Arbitration in 49 jurisdictions worldwide: Poland*, 2014 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://arbitraz.laszczuk.pl/publikacje/en_36/Poland_47267_20140213.pdf>.

¹⁴⁴ WEBER, S., KITZBERGER, K. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Austria)*. Global Legal Group, 2015, p. 137.

¹⁴⁵ VERLINDEN, J., VAN DER HAEGEN, O. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Belgium)*. Global Legal Group, 2015, p. 219.

tikri arbitruotinumai tam tikriems iš intelektinės nuosavybės teisės kilusiems ginčams¹⁴⁶;

5. Vokietija taip pat yra tarp tų šalių, kuri nustato, jog neturtinio pobūdžio ginčai yra arbitruotini tik tuomet, jeigu šalys turi galimybę sudaryti taikos sutartį¹⁴⁷.

Įvertinus šį vyraujančią kriterijų ginčo arbitruotinumui nustatyti galima padaryti keletą įžvalgų. Visų pirma, ypač dažnai šalių galėjimas sudaryti taikos sutartį, nėra naudojamas nustatant visų ginčo rūšių arbitruotinumą¹⁴⁸. Neretai šis kriterijus yra derinamas su kitais būdais arbitruotinumui įvertinti, pavyzdžiui, turtinio ir neturtinio pobūdžio ginčams valstybės taiko skirtingus arbitruotinumui kriterijus (paprastai neturtinio pobūdžio ginčus vertindamos pagal šalių galimybę sudaryti taikos sutartį). Pastebėtina, kad galimybės sudaryti taikos sutartį kriterijus neretai derinamas su neturtinio pobūdžio ginčais. Šalys tokio pobūdžio ginčiuose laisvai ginčo dalyku nedisponuoja dėl ypatingo tokių klausimų pobūdžio, todėl doktrinoje yra sutariama, kad ne visi šios rūšies ginčai gali būti arbitruotini¹⁴⁹. Tokių ginčų nearbitruotinumui šalininkai, teigia, kad tokių ginčų arbitruotinumai tarsi paneigtų įstatymų leidėjo ketinimą laikytis imperatyvių įstatymų normų. Dėl šių priežasčių ne vienoje valstybėje neturtinių ginčų arbitruotinumai derinamas šalia įvedus galimybės sudaryti taikos sutartį kriterijų. Kadangi šis kriterijus yra retai naudojamas kaip vienintelis būdas įvertinti atskiro nesutarimo arbitruotinumui klausimą, sudėtinga surasti valstybę, kuri remtųsi išimtinai tik juo. Šiame kontekste, pažymėtina, kad taikos sutarties sudarymo galimybės kriterijaus taikymas visiems ginčams (kaip pvz., yra įtvirtinta Lenkijoje), netaikant kito kriterijaus turtinės prigimties ginčams, yra pelnytai kritikuojamas, todėl galima pastebėti pasaulinę tendenciją, kad daugelis valstybių prieš tai taikiusios šį kriterijų visiems ginčams, palapsniui jo atsisakė¹⁵⁰ apribodamos jo taikymą tik neturtinio pobūdžio ginčiuose. Šio kriterijaus atsisakymo turtinės prigimties ginčiuose priežastis – galimybės sudaryti taikos sutartį kriterijus nėra pakankamai apibrėžtas, yra savaime neaiškus ir reikalaujantis specifinio aiškinimo¹⁵¹. Be kita ko, šio kriterijaus trūkumu paprastai yra įvardijama tai, jog šio kriterijaus pritaikymas reikalauja pasižiūrėti į

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ PERKAMS, M. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Germany)*. Global Legal Group, 2015, p. 276.

¹⁴⁸ Pavyzdžiui, Austrija, Belgija, Vokietija.

¹⁴⁹ KOZUBOVSKA, B. *Ginčų arbitruotinumai problematika ir tendencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 33.

¹⁵⁰ Pavyzdžiui, tokiu kriterijumi visų ginčų atžvilgiu vadovavosi Austrija, Vokietija, Šveicarija. Išsamiau žr. WEIGAND, F. *Practitioner's Handbook on International Commercial Arbitration (Second Edition)*. Oxford University Press, 2010, p. 44 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://books.google.lt/books?id=Z-Bbba13DZAC&printsec=frontcover&hl=lt#v=onepage&q&f=false>>

¹⁵¹ KOZUBOVSKA, B. *Ginčų arbitruotinumai problematika ir tendencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 31-32.

skirtingus įstatymus ir kitus teisinius instrumentus, kur tokia šalių galimybė sudaryti taikos sutartį yra sureguliuota¹⁵². Pritartina, ir B. Kuzobovskos daktoro disertacijoje „Ginčų arbitruotinum problema ir tendencijos“ pažymėtai šio kriterijaus kritikai: „<...> taikos sutarties sudarymo galimybės kaip ginčų arbitruotinum nustatymo kriterijaus pritaikymas yra apsunkintas sudėtingumu įvertinti arbitražinio susitarimo efektyvumą jo sudarymo metu. Taikos sutarties sudarymo galimybė yra susijusi su jau kilusiu ginču ir priklausoma nuo ginčo dalyko ir subjekto, o arbitražinis susitarimas gali numatyti arbitražo tinkamumą būsiamiems ginčams, be to, daugiašaliams santykiams, kur net tikslus dalykas neturi būti iš anksto žinomas ir apibrėžtas. Vertinimo objektas pagal galimybės sudaryti taikos sutartį kriterijų turi būti konkretus ginčas, o ne arbitražinis susitarimas.“ Galiausiai, yra laikoma, kad šis kriterijus nėra tinkamas būdas įvertinti ginčo arbitruotinumą dar ir todėl, kad negalima pagrįsti ginčo priklausymo išimotinei teismų jurisdikcijai tuo, kad ginčo išsprendimas konkrečia taikos sutartimi prieštarautų imperatyvioms įstatymų nuostatoms, kadangi teismas tokiu atveju kvestionuotų pačios taikos sutarties turinį (tekstą), bet ne šalių galimybę sudaryti tokią sutartį apskritai¹⁵³. Vis dėlto, nepaisant egzistuojančių trūkumų, šis kriterijus išlieka vienu populiariausių kriterijų įvertinti konkretaus ginčo arbitruotinumą, todėl toliau baigiamojo darbo autorė apsversto šalių galimybės sudaryti taikos sutartį kaip arbitruotinum nustatymo kriterijaus, potencialą Lietuvoje šalia jau esančio KAI 12 str. įtvirtinto nearbitruotinum ginčų sąrašo.

3.1.2. Kriterijaus pritaikymas Lietuvoje

Pirmasis autorės pasirinktas kriterijus, kurio įtvirtinimo galimybę kartu su nearbitruotinum ginčų sąrašu vertėtų apsvarstyti, yra šalių galimybė sudaryti taikos sutartį. Kaip darbo autorė pabrėžė aukščiau, galimybės sudaryti taikos sutartį kriterijus, siekiant įvertinti ginčo arbitruotinumą, darbo autorės pasirinktas visai neatsitiktinai. Tai ne tik vienas iš dažniausiai taikomų kriterijų arbitruotinumui numatyti atskirose valstybėse, tačiau ir Lietuvoje jis yra įtvirtintas. Tiesa – ne nustatyti ginčo objektinį arbitruotinumą, bet veikiau nuspręsti ar konkretus ginčas yra „medijuojamas“. Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 12 str. 1 d. įtvirtina taisyklę, jog gali būti susitariama taikyti mediaciją tik dėl tokio ginčo, dėl kurio pagal įstatymus leidžiama ginčo šalims sudaryti taikos sutartį¹⁵⁴. Tokia Mediacijos įstatymo 12 str. 1 d. formuluoatė, leidžia teigti, kad sprendžiant, ar galima susitarti taikyti mediaciją

¹⁵² WEIGAND, F. *Practitioner's Handbook on International Commercial Arbitration (Second Edition)*. Oxford University Press, 2010 p. 44 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://books.google.lt/books?id=Z-Bbba13DZAC&printsec=frontcover&hl=lt#v=onepage&q&f=false>>.

¹⁵³ KOZUBOVSKA, B. *Ginčų arbitruotinum problema ir tendencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 33.

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas. *TAR*, 2017, Nr. 12053.

konkreto ginčo atveju, yra naudojamas galimybės sudaryti taikos sutartį kriterijus, o tai, atitinkamai, sudaro pagrįstas prielaidas vertinti apie galimybes įtvirtinti šį kriterijų kaip papildomą kriterijų sprendžiant ginčo arbitruotinumą klausimus. Jeigu įstatymų leidėjas pasirenka vienam alternatyviam ginčų nagrinėjimo būdui įtvirtinti tokį kriterijų, tai galbūt tokio kriterijaus įtvirtinimo galimybės turėtų būti svarstybinos ir kitam alternatyviam ginčų nagrinėjimo būdui – arbitražui? Priežasčių dėl tokio įstatymų leidėjo pasirinkimo (taikos sutarties sudarymo galimybės kriterijaus įtvirtinimo) darbo autorė nerado viešai skelbiamuose šaltiniuose, todėl galima tik spėti kodėl ginčo arbitruotinumą ir ginčo pripažinimą „medijuotinu“ yra nustatomi remiantis skirtingais kriterijais.

Taikos sutarties institutas Lietuvos teisinėje sistemoje reguliuojamas tiek materialinės (CK), tiek procesinės teisės (CPK). Be to, šalys turi galimybę sudaryti taikos sutartį ne tik bendrosios kompetencijos teismuose, bet ir administraciniame procese – Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 51 str. leidžia bylą baigti taikos sutartimi, jeigu ją sudaryti galima atsižvelgiant į ginčo pobūdį¹⁵⁵. Todėl tokio kriterijaus įtvirtinimas leistų vystyti diskursui apie tam tikrų administracinių teismų kompetencijai priklausančių ginčų sprendimą arbitražui.

Nors teisės aktuose nėra įtvirtinta aiški šalių galimybės sudaryti taikos sutartį samprata, tačiau LAT savo praktikoje yra atskleidęs šio instituto esmę: „<...> *procesinė šalių teisė sudaryti taikos sutartį ir tokiu būdu baigti teisminį ginčą – viena iš civiliniame procese galiojančio šalių dispozityvumo principo, kuris šalims suteikia teisę disponuoti tiek ginčo objektu, t. y. pareikštais materialinio teisinio pobūdžio reikalavimais, tiek procesinėmis priemonėmis, išraišką. Vis dėlto dispozityvumo principas ir iš jo kylanti šalių laisvė susitarti dėl taikos sutarties sąlygų nėra absoliutūs. Šalių veiksmus kontroliuojantis teismas netvirtina taikos sutarties, jei byloje nustatomi CPK 42 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti pagrindai, t. y. bylą nagrinėjantis teismas visais atvejais turi įvertinti šalių pasiektos taikos sutarties sąlygų atitiktį imperatyviosioms įstatymų nuostatomis ir viešajam interesui*“¹⁵⁶.

Kaip minėta, CK taip pat reglamentuoja šį institutą, tačiau CK normos reglamentuojančios taikos sutartį apsiriboja tik taisyklėmis, įtvirtinančiomis kokiais atvejais taikos sutartis negalioja. Pavyzdžiui, CK 6.984 str. numato, kad taikos sutartis sudaryta dėl asmenų teisinio statuso ar veiksnio, dėl klausimų, kuriuos reglamentuoja

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 13-308.

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje *Klaipėdos žydų bendruomenė v. Klaipėdos miesto savivaldybė*, Nr. e3K-3-29-421/2019, kat. 2.6.38.

teisės imperatyvios normos, taip pat dėl klausimų, susijusių su viešąja tvarka, negalioja¹⁵⁷. Tokia CK normos konstrukcija tarsi suponuoja, kad šalys apskritai negali sudaryti taikos sutarties dėl klausimų, kuriems yra taikomas imperatyvios įstatymų normos, kadangi priešingu atveju sutartis galėtų būti pripažįstama negaliojančia. Tuo tarpu CPK normos susijusios su taikos sutarties patvirtinimu, numato, kad teismas netvirtina šalių taikos sutarties, jeigu tie veiksmai prieštarauja imperatyvioms įstatymų nuostatomis ar viešajam interesui¹⁵⁸. Atitinkamai, ši CPK normos konstrukcija, leidžia tvirtinti, kad teismas netvirtina taikos sutarties tik jeigu ji prieštarauja imperatyvioms įstatymų nuostatomis ar viešajam interesui. Analizuojant šias dvi taisykles skirtas taikos sutarties negaliojimui ir jos netvirtinimui, galima išvelgti tam tikrą prieštaravimą tarp materialinės ir procesinės teisės taisyklių: taikos sutartis negalioja jeigu klausimą dėl kurio ji sudaroma reglamentuoja imperatyvi teisės norma, o taikos sutartis netvirtinama tik tada, kai ji prieštarauja imperatyvioms įstatymų nuostatomis. Tai kelia klausimą, ar šalių galimybė sudaryti taikos sutartį (o gal teisingiau teigti tokios galimybės apribojimai) būtų siejami su tuo, kad taikos sutarties tekstas paprasčiausiai negalėtų prieštarauti imperatyvioms įstatymų normoms, ar vis dėlto taikos sutartimi apskritai šalys negalėtų susitarti dėl tokių klausimų, kuriuos reguliuoja imperatyvios įstatymų normos?

Visgi, tam, kad būtų tinkamai įvertintos galimybės šio kriterijaus įtvirtinimui šalia jau egzistuojančio nearbitruotinių ginčų sąrašo, autorės nuomone, reikalinga išanalizuoti aktualias situacijas, kaip šio kriterijaus taikymas atrodytų praktikoje. Konkrečiai, šio kriterijaus reikalingumą Lietuvos teisinėje sistemoje, realiausiai galima išvelgti, pabandant jį pritaikyti tose Kasacinio teismo išnagrinėtose bylose, kuriose LAT dėl vienokių ar kitokių priežasčių išplėtė nearbitruotinių ginčų sąrašą, t.y. bylose dėl viešųjų pirkimų sutarties kainos pakeitimo¹⁵⁹, juridinio asmens veiklos tyrimo procedūros pradėjimo¹⁶⁰ ir notaro vykdomojo įrašo panaikinimo¹⁶¹. Tokia analizė leis konstatuoti, ar esant įtvirtintam šalių galimybės sudaryti taikos sutartį arbitruotinumui kriterijui šalia tiesiogiai išvardintų

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“ v. LR aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra ir UAB „Kauno vandenys“, Nr. 3K-7-304/2011, kat. 45.4; 69; 132.

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje N. v. K., I. v. K., R. W. A. v. K. v. bendra Lietuvos ir Vokietijos UAB „Luksora“, Nr. 3K-3-353/2012, kat. 27.11; 119.9; 132.

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Arvi“ ir ko v. „Dreymoor Fertilizers Overseas PTE LTD“, Nr. e3K-3-278-313/2018, kat. 3.2.9.9; 3.4.5.12.

nearbitruotinių ginčų, Kasacinio teismo priimti sprendimai dėl ginčų nearbitruotinumą būtų vertinami kaip pagrįsti.

Pirmoji byla, kurią vertinant pasitelkiamas taikos sutarties sudarymo galimybės kriterijus – LAT nagrinėta byla dėl viešųjų pirkimų sutarties kainos keitimo arbitruotinumą. Aukščiau šiame baigiamajame darbe buvo aptarta, kad nepaisant to, jog tokio pobūdžio ginčas nėra įtrauktas tarp KAI 12 str. numatyto baigtinio nearbitruotinių ginčų sąrašo, LAT nusprendė, kad tokio pobūdžio ginčas yra nearbitruotinas. Jeigu potencialiai egzistuotų keli arbitruotinumą nustatymo būdai, t.y. nearbitruotinių ginčų sąrašas ir šalių galimybės sudaryti taikos sutartį kaip arbitruotinumą nustatymo kriterijus, analizė, ar ginčas dėl viešojo pirkimo sutarties kainos keitimo yra arbitruotinas, apimtų kelis etapus. Visų pirma, vertinama, ar ginčas, kilęs iš viešųjų pirkimų teisinių santykių, yra nurodytas KAI 12 str. 2 d. tarp nearbitruotinių ginčų. Atsakymas į šį klausimą – neigiamas. Tuomet, pereinama prie antrojo etapo – vertinimo, ar šalys gali sudaryti taikos sutartį ir pakeisti jau sudarytos viešojo pirkimo sutarties, kuri po sudarymo tampa įprastu komerciniu sandoriu, vieną iš esminių sąlygų – kainą. Kasacinis teismas savo praktikoje iš esmės yra pripažinęs šalių (tiekėjo ir perkančiosios organizacijos) galimybę sudaryti taikos sutartį ginče, kilusiame iš viešojo pirkimo¹⁶². Vis dėlto, praktikoje pripažįstama, kad teismas ne visada pripažįsta šalių galimybę sudaryti taikos sutartį (o gal tiksliau ne visada sudarytą sutartį patvirtina), kadangi teismas, tvirtindamas taikos sutartį, turi patikrinti, ar ji neprieštarauja imperatyviosioms Viešųjų pirkimų įstatymo normoms ir principams bei viešajam interesui, ar ja nesukuriama tokia tvarka, kad viešojo pirkimo procedūros toliau būtų vykdomos ne pagal Viešųjų pirkimų įstatymo teisinį reguliavimą¹⁶³. Tai reiškia, kad šalys negali sudaryti taikos sutarties jeigu tokia sutartis prieštarauja imperatyviosioms įstatymų normoms. Tokiai pozicijai paantrina ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo Finn Frogne byla, kurioje teismas konstatavo, kad: „<...> po viešojo pirkimo sutarties skyrimo negalima atlikti esminio jos pakeitimo nerengiant naujos pirkimo procedūros, net jeigu šis pakeitimas objektyviai yra **taikaus susitarimo būdas** <...> Kitaip būtų tik tuo atveju, jeigu atitinkamo viešojo pirkimo dokumentuose būtų numatyta galimybė pritaikyti tam tikras, net ir svarbias, pirkimo sąlygas po viešojo pirkimo sutarties skyrimo ir juose būtų numatyta šios galimybės

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Lodvila“ v. savivaldybės įmonė „Susisiekiama paslauga“, Nr. 3K-3-107/2012, kat. 118.5.

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Roche Lietuva“ v. VšĮ Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninė Kauno klinikos, Nr. e3K-3-258-378/2017, kat. 2.6.11.4.1; 2.6.38.

taikymo tvarka.¹⁶⁴ Taigi jeigu laikysime, kad kaina yra esminė viešojo pirkimo sąlyga¹⁶⁵, tuomet, nepaisant to, kad ginčas dėl viešojo pirkimo sutarties kainos keitimo nėra įtrauktas į KAI 12 str. 2 d., jeigu būtų įtvirtintas papildomas arbitruotinumų kriterijus, t.y. šalių galimybė sudaryti taikos sutartį, remiantis būtent šiuo kriterijumi Kasacinio teismo sprendimas pripažinti šio pobūdžio ginčą kaip priklausantį išimtiniai teismų kompetencijai, būtų vertintinas kaip pagrįstas.

Analogiškai atliktina analizė ir sprendžiant ginčo dėl juridinio asmens veiklos tyrimo procedūros arbitruotinumų klausimą. Šio pobūdžio ginčas, kaip ir ginčas dėl viešojo pirkimo sutarties kainos keitimo, buvo LAT pripažintas nearbitruotinu, nepaisant to, kad nėra įtrauktas į KAI įtvirtintą nearbitruotinių ginčų sąrašą. Todėl, kaip ir pirmuoju atveju, aktualu įvertinti ar papildomai remiantis pagalbiniais kriterijais, t.y. šalių galėjimu konkrečių ginčą užbaigti taikos sutartimi, toks LAT priimtas sprendimas dėl juridinio asmens veiklos tyrimo nearbitruotinumų būtų laikytinas nepagrįstu. Šiame kontekste pažymėtina, jog CPK leidžia bet kurioje proceso stadijoje šalims sudaryti taikos sutartį. Pagal teismų praktiką¹⁶⁶, ne išimtis yra ir bylos dėl juridinio asmens veiklos tyrimo, kuriose teismas patvirtino šalių sudarytą taikos sutartį ir bylą nutraukė. Taigi jeigu būtų remiamasi tiek KAI 12 str. 2 d. numatytais nearbitruotinių ginčų sąrašais, tiek šalių galimybe sudaryti taikos sutartį, ginčai dėl juridinio asmens veiklos tyrimo – priešingai nei sprendė kasacinis teismas - turėtų būti laikomi arbitruotinais.

Galiausiai, vertintina, ar įvedus šalių galėjimą sudaryti taikos sutartį kaip arbitruotinumų kriterijų, pasikeistų pozicija dėl Kasacinio teismo nutarties, pripažinti ginčą dėl notaro vykdomojo įrašo panaikinimo, arbitruotinumų. Vertinimas, iš esmės sutampa su prieš tai atliktais. Akivaizdu, kad ginčai notarų vykdomųjų įrašų panaikinimo nepatenka į KAI 12 str. 2 d. baigtinį nearbitruotinių ginčų sąrašą. Tačiau šio baigiamojo darbo autorė įžvelgia abejonę, ar šalys galėtų sudaryti taikos sutartį dėl trečiojo asmens, t.y. valstybės vardu veikiančio notaro vykdomojo įrašo panaikinimo. Šiuo atveju sutiktina, su Kasacinio teismo išsakyta pozicija, kad procesinį sprendimą dėl valstybės vardu veikiančio notaro vykdomojo įrašo panaikinimo gali priimti tik kita valstybės vardu veikianti institucija¹⁶⁷.

¹⁶⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2016 m. rugsėjo 7 d. sprendimas *Finn Frogne C-549/14*, EU:C:2016:634.

¹⁶⁵ Pirkimo dokumentuose nėra numatyta galimybė pakeisti tam tikras pirkimo sąlygas (šiuo atveju kainą) ir jose nėra numatyta aiški tokių pakeitimų tvarka.

¹⁶⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *N. V. K., I. V. K., R. W. A. V. K. v. Lietuvos ir Vokietijos įmonė UAB „Luksora“ ir A. L.*, Nr. 2A-326-330/2016, kat. 3.1.17; 3.2.8.5.

¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Arvi“ ir ko v. „Dreymoor Fertilizers Overseas PTE LTD“*, Nr. e3K-3-278-313/2018, kat. 3.2.9.9; 3.4.5.12.

Todėl šalys taikos sutartimi šio klausimo negalėtų išspręsti, o tai reikštų pagrįstą šio ginčo pripažinimą nearbitruotinu.

Taigi nors kai kuriais atvejais (pavyzdžiui, dėl viešojo pirkimo sutarties kainos keitimo) šis kriterijus leistų pagrįsti ir pritarti teismų pozicijai kodėl tam tikro pobūdžio ginčai neįtraukti į nearbitruotinių ginčų sąrašą yra nearbitruotini, vis dėlto reikėtų gerai apsvarstyti ar tai yra tinkamas arbitruotinumui nustatymo kriterijus šalia jau egzistuojančio (ne)arbitruotinių ginčų nustatymo būdo, (t.y. nearbitruotinių ginčų sąrašo). Šio kriterijaus naudojamas dažnai yra kritikuotinas ir praktikoje pakeistas kitais kriterijais (pavyzdžiui, turtinio ginčo egzistavimu), kadangi kaip valstybių patirtis byloja, galimybės sudaryti taikos sutartį kriterijus yra pats savaime neaiškus, nepakankamai apibrėžtas ir todėl sudėtingai pritaikomas kaip kriterijus apibrėžti ginčų arbitruotinumą¹⁶⁸. Be kita ko taikant šį kriterijų būtų sudėtinga nuspėti prieš sudarant arbitražinį susitarimą, ar konkretus ginčas būtų arbitruotinas, kadangi taikos sutartis yra sudaroma tik jau kilus ginčui, kai yra aiškus konfliktas dėl kurio taikaus sprendimo šalys derasi (priešingai nei, kad šalims sudarant arbitražinį susitarimą, kai nėra aišku koks ginčas ateityje kils ir ar apskritai kils).

3.2. Turtinio ginčo egzistavimas kaip kriterijus ginčo arbitruotinumui nustatyti

3.2.1 Bendra kriterijaus analizė

Antrasis kriterijus, pasirinktas atskirų valstybių jurisdikcijų įstatymų leidėjų ir analizuotinas šiame darbe – turtinio ginčo egzistavimas. Pirmoji valstybė įtvirtinusi šį kriterijų savo teisinėje sistemoje buvo Šveicarija (tarptautiniame arbitraže), kiek vėliau pastarosios pavyzdžiu pasekė ir Vokietija. Šių valstybių įstatymų leidėjų ketinimas įtvirtinant turtinio ginčo egzistavimo kriterijų arbitruotinumui nustatyti, iš esmės buvo siekis pristatyti naują koncepciją, kuri yra platesnės apimties nei, kad nuoroda į šalių galėjimą sudaryti taikos sutartį¹⁶⁹, kadangi prieš tai Vokietija buvo pasirinkusi galimybės sudaryti taikos sutartį kaip arbitruotinumui kriterijų absoliučiai visų ginčų atžvilgiu¹⁷⁰, tačiau dėl šio kriterijaus įgyvendinimo problemų praktikoje, pastarojo atsisakė. Panašu, kad minėtų valstybių tikslas, įtvirtinant turtinio ginčo egzistavimo kriterijų, buvo pasiektas,

¹⁶⁸ KOZUBOVSKA, B. *Ginčų arbitruotinumui problematika ir tendencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 31.

¹⁶⁹ WEIGAND, F. *Practitioner's Handbook on International Commercial Arbitration (Second Edition)*. Oxford University Press, 2010, p. 44.

¹⁷⁰ Anksčiau galiojusio Vokietijos civilinio proceso kodekso 1025 str. kaip vienintelį kriterijų arbitruotinumui nustatyti numatė šalių galėjimą teisėtai sudaryti taikos sutartį. Išsamiau žr.: BERGER, K.P. *International Economic Arbitration*. Boston: Kluwer Law and Taxation, 1993, p. 191.

kadangi pripažįstama, jog pagrindinio kriterijaus pakeitimas reikšmingai išplėtė objektinio arbitruotinum ribas¹⁷¹.

Pažymėtina, kad turtinio ginčo egzistavimo kriterijaus formuluotė atskirų valstybių praktikoje nėra vienoda - vienu valstybių jurisdikcijose naudojama sąvoka „ginčai susiję su ekonominiu interesu“¹⁷² (angl. *claims involving economic interests*), kitose – „piniginio pobūdžio“¹⁷³ (angl. *pecuniary nature*) ginčai ir pan. Vis dėlto, sutiktina, kad šis kriterijus turi būti traktuojamas plačiai, t.y. turtinio ginčo sąvoka turi apimti bet kokius ginčus, kuriais siekiama tam tikro ekonominio tikslo, įskaitant tiek ginčus, kurie kyla iš turtinių santykių, tiek tokius ginčus, kurie kilę iš neturtinių santykių, tačiau pastaraisiais siekiama patenkinti turtinio pobūdžio interesus¹⁷⁴.

Dabar, šis kriterijus yra įtvirtintas ne vienoje valstybėje, turinčioje ilgametes ginčų sprendimo arbitraže tradicijas. Tiek aukščiau aptarta Austrija¹⁷⁵, tiek ir Belgija¹⁷⁶ vertindamos arbitruotinumą atsižvelgiant į ginčo pobūdį (turtinės prigimties ar ne), numato, kad iš esmės visi ginčai, esantys turtinės prigimties, yra arbitruotini. Turtinio ginčo kriterijų arbitruotinumui apspręsti numato ir kitų valstybių įstatymai. Štai Rumunijos įstatymuose ginčo objektinis arbitruotinumas identifikuojamas atsižvelgiant į: (i) turtinę prigimtį, t.y. ginčas turi būti susijęs su ekonomine verte – vertinant tai akivaizdžios grynai neturtinio pobūdžio ginčų rūšys yra negalimos nagrinėti arbitražu (pvz., teisinis statusas, veiksnumas, paveldėjimas, šeimos santykiai); ir (ii) esamų teisių pobūdį, t.y. šalių galimybę disponuoti šiomis teisėmis¹⁷⁷. Šveicarijos teisė numato, kad Šveicarijos tarptautiniame arbitraže bet koks ginčas susijęs su ekonominiu interesu (t.y. turtinis ginčas) yra arbitruotinas, o pati ekonominio intereso (angl. *economic interest*) sąvoka yra traktuojama plačiai, pirmenybę teikiant pripažinimui, jog ginčas yra arbitruotinas¹⁷⁸. Vokietijos įstatymų leidėjas įstatymuose įtvirtino, kad visi ginčai, kurie yra susiję su ekonominiu interesu, yra arbitruotini. Kartu, Vokietijos įstatymų leidėjas, pažymi, kad ginčai, kurie neturi

¹⁷¹ BARON, P. M. A Second Look at Arbitrability. *Arbitration international*, 2003, Vol. 19, No. 1, p. 27,36.

¹⁷² Pavyzdžiui, Šveicarijoje nustatant tarptautinių ginčų arbitruotinumą, taip pat ir Vokietijoje.

¹⁷³ Pavyzdžiui, Belgijoje. Išsamčiau žr.: Išsamiau žr.: VERLINDEN, J., VAN DER HAEGEN, O. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Belgium)*. Global Legal Group, 2015, p. 219.

¹⁷⁴ KOZUBOVSKA, B. *Ginčų arbitruotinum problematika ir tendencijos: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 37-38.

¹⁷⁵ Išsamiau žr.: WEBER, S., KITZBERGER, K. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Austria)*. Global Legal Group, 2015, p. 137.

¹⁷⁶ Išsamiau žr.: VERLINDEN, J., VAN DER HAEGEN, O. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Belgium)*. Global Legal Group, 2015, p. 219.

¹⁷⁷ NITU, F., PETRESCU R. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Romania)*. Global Legal Group, 2015, p. 182

¹⁷⁸ DASSER, F., GROSS, B. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Switzerland)*. Global Legal Group, 2015, p. 345.

ekonominio intereso, yra arbitruotini jeigu šalys turi galimybę sudaryti taikos sutartį¹⁷⁹. Todėl, kai kurios rūšies ginčai čia yra nearbitruotini apskritai arba arbitruotini su sąlygomis. Pavyzdžiui, darbo ginčai yra arbitruotini tik atitikus tam tikrus reikalavimus, ginčai, kilę iš šeimos santykių, gali būti sprendžiami arbitražu tik jeigu jie yra susiję su ekonominiu interesu, o reikalavimai, darantys įtaką asmens teisiniam statusui yra nearbitruotini apskritai (pavyzdžiui, santuokos nutraukimas, vaiko gyvenamosios vietos nustatymas ir pan.)¹⁸⁰. Vertinant Vokietijoje nustatytą neribotą turtinių ginčų arbitruotinumą, pažymėtina, kad kaip ir Šveicarijoje, turtinio ginčo egzistavimas yra interpretuojamas plačiai. Tai reiškia, kad į arbitruotinių ginčų apimtį patenka ne tik ginčai susiję su mokėjimu, bet ir kitokio pobūdžio ginčai, pavyzdžiui, pripažinimo ginčai (angl. *declaratory claims*), veiksmai susiję su teisiųjų santykių modifikavimu, veiksmai, kuriais siekiama ką nors uždrausti (angl. *prohibitory actions*) ir kt.¹⁸¹

Pažymėtina, kad išanalizavus šių užsienio valstybių arbitruotinumo koncepcijos tendencijas, galima pastebėti, kad paprastai, tos valstybės, kurios numato, jog arbitruotini ginčai yra tie, kurie yra turtinio pobūdžio ar turi ekonominį interesą (arba vartoja bet kokią kitą panašią formuluotę), jokio kito papildomo kriterijaus arbitruotinumui šio pobūdžio ginčams nustatyti neįtvirtina, ir laiko jį pakankamu išspręsti tokių ginčų arbitruotinumo klausimą¹⁸². Tuo tarpu aukščiau pastebėta, kad galimybės sudaryti taikos sutartį kriterijus paprastai yra derinamas su kitais arbitruotinumo kriterijais (dažniausiai neturtinio ginčo atveju).

Atlikus trumpą turtinio ginčo egzistavimo kriterijaus analizę, kaip ir pirmuoju atveju, darbo autorė toliau apžvelgia galimybes, šį kriterijų pritaikyti Lietuvoje šalia jau įtvirtinto būdo (ne)arbitruotiniams ginčams nustatyti, t.y. nearbitruotino ginčų sąrašo.

Baigiamojo darbo autorės nuomone, šis kriterijus turi neabejotinų privalumų, pagrindžiančių jo populiarumą tarp ilgametes arbitražo tradicijas turinčių valstybių. Pirma, doktrinoje šis kriterijus laikomas kur kas platesnės apimties nei, kad taikos sutarties kriterijus, ir iš esmės apima bet koki ginčą, kuriame yra bet koks ekonominis ar finansinis interesas. Tai reiškia, kad remiantis šiuo kriterijumi nearbitruotinių ginčų dalis¹⁸³ yra

¹⁷⁹ PERKAMS, M. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Germany)*. Global Legal Group, 2015, p. 276.

¹⁸⁰ *Ibid.*

¹⁸¹ MROTZEK, C. *The development of concept of arbitrability – an international comparison*. Disertation for LL.M. in Dispute Resolution, Cape Town, 2017, p. 7.

¹⁸² Pavyzdžiui, Vokietija, Šveicarija (tarptautinio arbitražo atveju), Austrija, Belgija.

¹⁸³ Su sąlyga, jeigu nėra taikomi kiti arbitruotinumo būdai (pavyzdžiui, įtvirtintos atskiros rūšys kaip nearbitruotinos).

sąlyginai nedidelė ir apimanti tik neturtinius ginčus¹⁸⁴, kurių nearbitruotinumumas doktrinoje iš esmės yra pateisinamas, t.y. sutinkama, kad ne visi neturtinio pobūdžio ginčai gali būti sprendžiami arbitražu¹⁸⁵. Galiausiai, šio kriterijaus privalumus išryškina aplinkybės, kad kitos valstybės praeityje savo teisinėje sistemoje įtvirtinusios šį kriterijų, nusprendė jį pakeisti – turtinio ginčo egzistavimo kriterijumi¹⁸⁶.

3.2.2. *Kriterijaus pritaikymas Lietuvoje*

Turtinio ginčo egzistavimas tai - antrasis kriterijus, kurio potencialų įtvirtinimą šalia jau Lietuvoje esamo būdo arbitruotinumui nustatyti, šio baigiamojo darbo autorė svarsto. Šiuo kriterijumi remiasi ne viena valstybė priskiriama prie arbitražui draugiškų valstybių. Pavyzdžiui, Austrija, Belgija, Vokietija taip pat ir Šveicarija (tarptautinio arbitražo atveju). Tačiau prieš pradėdant analizę dėl šio kriterijaus potencialaus taikymo Lietuvoje, pabrėžtina, kad šio kriterijaus esmė yra platus turtinių ginčų traktavimas, prioritetą suteikiant išvada, kad ginčas yra arbitruotinas¹⁸⁷. Šiame kontekste, aktualu įvertinti turtinio ginčo sampratą Lietuvos teisinėje sistemoje. Iš esmės doktrina teisinius santykius dalina į dvi rūšis: turtinius santykius ir asmeninius neturtinius santykius, pastaruosius dar skirstant į asmeninius neturtinius, susijusius su turtiniais¹⁸⁸, ir asmeninius neturtinius, nesusijusius su turtiniais. Atitinkamai, turtiniai santykiai yra apibrėžiami kaip santykiai, susiklostantys tarp asmenų dėl vienos ar kitos formos turto¹⁸⁹. Visgi, pažymėtina, kad tam, jog turtinio ginčo egzistavimo kriterijaus pritaikymas Lietuvoje būtų „efektyvesnis“, šis iš esmės turėtų apimti ne tik išimtinai turtinius santykius, bet ir asmeninius neturtinius santykius, susijusius su turtiniais. Tokiu būdu būtų užtikrinta kaip įmanoma platesnė apimtis ginčų, galinčių būti arbitražinio nagrinėjimo objektu, bei atitiktų Šveicarijoje ar Vokietijoje pateikiamą turtinio ginčo sampratą.

Pažymėtina, kad Lietuvos teismų praktikoje turtinio ginčo esmė yra atskleista daugiausiai tose bylose, kuriose keliamas klausimas dėl ieškinio sumos ar žyminio mokesčio dydžio. Štai vienoje byloje LAT yra pažymėjęs, kad Lietuvos teismų praktikoje

¹⁸⁴ Nebent numatyta, kad neturtiniai ginčai gali būti arbitruotini jeigu atitinka kitą arbitruotinumumo kriterijų. Paprastai – galimybės sudaryti taikos sutartį (pavyzdžiui, Vokietija).

¹⁸⁵ KOZUBOVSKA, B. *Ginčų arbitruotinumumo problematika ir tendencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 33.

¹⁸⁶ Pavyzdžiui, Belgija.

¹⁸⁷ DASSER, F., GROSS, B. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition) (Switzerland)*. Global Legal Group, 2015, p. 345.

¹⁸⁸ Tokių santykių objektas yra tokia asmeninė gėrybė, kurios naudojimas gali sukurti turtinius santykius. Pavyzdžiui, autorystė, juridinio asmens pavadinimas, prekės ženklas. Išsamiau žr.: PAKALNIŠKIS, V. *Civilinė teisė (bendroji dalis)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 48.

¹⁸⁹ PAKALNIŠKIS, V. *Civilinė teisė (bendroji dalis)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 46.

ir teisės teorijoje turtiniu ginču yra laikomas toks ginčas dėl turto arba ginčas, tiesiogiai susijęs su turtu¹⁹⁰. Kasacinis teismas, aiškindamas turtinio ginčo sampratą, be kita ko, yra pažymėjęs kad: „*Ginčas laikytinas turtiniu, kai atsiranda turtinio pobūdžio padariniai: priteisiamas turtas, pripažįstama teisė į turtą, nuosavybė, įpareigojama vykdyti turtinę prievolę, atleidžiama nuo turtinės prievolės vykdymo ar nustatoma, kad ji pasibaigusi. Taigi ginčas pripažintinas turtiniu tuo atveju, jei dėl priimto sprendimo keičiasi asmens turtinė padėtis, t. y. gerėja ar blogėja*“¹⁹¹. Turtiniu ginču laikytinas ir toks ginčas, kuomet sandorio negaliojimas lemia būtinybę taikyti restituciją¹⁹². Taigi aukščiau nurodyta teismų praktika, interpretuojanti turtinio pobūdžio ginčo sampratą bei doktrina, leidžia teigti, kad Lietuvoje turtinio ginčo egzistavimo kriterijus gali būti suvokiamas plačiai ir tokiu būdu atitikti šio arbitruotinum kriterijaus kilmės valstybės tendenciją.

Išanalizavus turtinio ginčo sampratą Lietuvos teisinėje sistemoje, kaip ir galimybės sudaryti taikos sutartį atveju, analizuotina Kasacinio teismo praktika, kurioje teismas išplėtė nearbitruotinių ginčų sąrašą.

Visų pirma, vertintina byla dėl viešųjų pirkimų sutarties kainos keitimo, kurioje LAT sprendė, kad šis ginčas priklauso išimtinai teismų jurisdikcijai¹⁹³. Šiame darbe jau ne kartą atkreiptas dėmesys, kad minėtas ginčas nėra įtrauktas į KAI 12 str. 2 d. įtvirtintą nearbitruotinių ginčų sąrašą, todėl turėtų būti arbitruotinas. Autorės pozicija dėl tokio pobūdžio ginčo arbitruotinum nepasikeistų, net jeigu ir būtų taikomas papildomas kriterijus – turtinio ginčo egzistavimas. Jeigu pastaruoju kriterijumi būtų vadovojamasi šalia įtvirtinto nearbitruotinių ginčų sąrašo, akivaizdu, kad ginčas vis tiek turėtų būti laikomas arbitruotinu, kadangi šiuo atveju ginčas dėl viešojo pirkimo sutarties kainos keitimo yra turtinis, t.y. tiek perkančiajai organizacijai, tiek tiekėjui atsirastų turtinio pobūdžio padariniai. Todėl šiuo atveju, spręstina, kad pritaikius turtinio ginčo egzistavimo kriterijų kartu su KAI numatytu nearbitruotinių ginčų sąrašu, LAT nutartis pripažinti ginčą dėl viešojo pirkimo kainos keitimo nearbitruotinu, būtų vis tiek vertintina kaip nepagrįsta.

¹⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto apylinkės vyriausiasis prokuroras v. Vilniaus apskrities viršinininko administracija, Vilniaus miesto savivaldybės administracija, UAB „Vilniaus Žalgirio dengtas plaukimo baseinas“*, Nr. 3K-3-381/2008, kat. 94.2.1; 99.1.1; 106.4.

¹⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *Rietavo savivaldybė v. UAB Telšių regiono atliekų tvarkymo centras*, Nr. 3K-3-190/2014, kat. 94.2.1.

¹⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje *R.J. v. R.V.*, Nr. 3K-3-334/2009.

¹⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje *„WTE Wassertechnik GmbH“ ir AB „Požeminiai darbai“ v. LR aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra ir UAB „Kauno vandenys“*, Nr. 3K-7-304/2011, kat. 45.4; 69; 132.

Analogiškai turėtų būti analizuojamas ir klausimas dėl juridinio asmens veiklos tyrimo arbitruotinum¹⁹⁴. Nustačius, kad ginčai, susiję su juridinio asmens veiklos tyrimo procedūra, nepatenka į nearbitruotinių ginčų sąrašą, turi būti vertinama ar tai gali būti laikoma turtiniu ginču. Byloje ieškovai (bendrovės akcininkai) inicijavo juridinio asmens veiklos tyrimą, siekiant iširti, ar bendrovės vienasmenis valdymo organas – vadovas, veikė tinkamai. Šiuo atveju manytina, kad nors ir įmonės akcininkai, turi turtinį interesą bendrovės atžvilgiu, tačiau pats ginčas dėl juridinio asmens veiklos tyrimo, neturėtų būti vertinamas kaip turtinis, kadangi iš principo akcininkų turtinė padėtis dėl juridinio asmens veiklos procedūros pradėjimo nepakis. Todėl šiuo atveju jeigu turtinio ginčo egzistavimas būtų taikomas kaip papildomas arbitruotinum kriterijus, manytina, kad LAT sprendimas pripažinti tokį ginčą nearbitruotinu, būtų laikomas pagrįstu.

Taigi pateiktas įvairių Europos valstybių teisinis reguliavimas sprendžiant konkretaus ginčo arbitruotinumą, patvirtina teiginį, jog nesant vienodo tarptautinio standarto arbitruotinumui nustatyti, būdai, kuriais remiantis nustatomas kiekvieno ginčo galėjimas būti arbitražo nagrinėjimo objektu, atskirose jurisdikcijose smarkiai skiriasi. Vien tik Europoje egzistuoja ne vienas kriterijus, kuriuo remiantis sprendžiama ar tam tikras ginčas gali būti sprendžiamas arbitražu. Žinoma, vienos valstybės perimą kitų valstybių gerąją praktiką pasirenkant konkrečius arbitruotinum kriterijus, kadangi vieni kriterijai praktikoje juos taikant sukelia daugiau probleminių situacijų nei kiti. Dažniausiai atskirų jurisdikcijų pasirinkti arbitruotinum kriterijai – šalių galimybė sudaryti taikos sutartį, šalių galimybė laisvai disponuoti ginčo dalyku arba turtinio ginčo egzistavimas. Tačiau, atkreiptinas dėmesys, kad valstybės veikiau yra linkusios įtvirtinti kelių kriterijų skirtingas variacijas (ne retai dar ir *expressis verbis* įtvirtinant specifinius ginčus, kurie yra nearbitruotini), nei kad pasirinkti išimtinai tik vieną kriterijų.

Išanalizavus užsienio valstybių jurisdikcijų arbitruotinum tendencijas, baigiamojo darbo autorė yra linkusi teigti, kad labiausiai pasaulines tendencijas atitiktų turtinių ginčų egzistavimo kriterijus. Tokį autorės pasirinkimą lėmė keletas priežasčių. Visų pirma, taikant turtinių ginčų egzistavimo kriterijų, arbitruotinių ginčų dalis būtų platesnės apimties nei, kad taikant galimybės sudaryti taikos sutartį kriterijų. Antra, iš principo siekiama, kad prioritetas būtų teikiamas paprastai taisyklei, kuria remiantis šalys gali lengvai nuspėti ar

¹⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje N. v. K., I. v. K., R. W. A. v. K. v. bendra Lietuvos ir Vokietijos UAB „Luksora“, Nr. 3K-3-353/2012, kat. 27.11; 119.9; 132.

ginčas yra arbitruotinas, nei kad sudėtingai taisyklei, kuri gali prailginti visą procesą ir kelti grėsmę arbitražo sprendimui¹⁹⁵. Atitinkamai, baigiamojo darbo autorės nuomone galimybės sudaryti taikos sutartį kriterijaus taikymas doktrinoje yra ypatingai kritikuojamas dėl jo neaiškumo ir sunkumų jį pritaikant praktikoje (ypač taikant jį visų rūšių ginčams), o turtinio ginčo egzistavimo kriterijus, nors ir gali kelti sunkumų atskirais atvejais nustatant ar konkrečiu atveju ginčas yra turtinis, ar ne, vis dėlto, yra aiškesnis nei pirmasis. Pavyzdžiui, galimybės sudaryti taikos sutartį kriterijus dažnai yra kritikuojamas dėl to, jog šiuo kriterijumi būtų sudėtinga remtis siekiant šalims nuspėti ginčo arbitruotinumą dar prieš sudarant arbitražinį susitarimą, kadangi taikos sutartis yra sudaroma tik po to kai kyla ginčas. Trečia, darbo autorės manymu, galimybės sudaryti taikos sutartį kriterijaus ydingumą, iliustruoja ir pasaulinė tendencija palaipsniui atsisakyti šio kriterijaus ir pakeisti jį kitu¹⁹⁶ – turtinio ginčo egzistavimu. O tai, atitinkamai išryškina turtinio ginčo egzistavimo kriterijaus privalumus pirmojo atžvilgiu. Tačiau, nepaisant turtinio ginčo egzistavimo kaip arbitruotinumą nustatymo kriterijaus privalumų galimybės sudaryti taikos sutartį atžvilgiu, atkreiptinas dėmesys, kad tam, jog turtinio ginčo egzistavimo kriterijus būtų efektyvus ir plečiantis arbitruotinių ginčų ribas, jis turi būti aiškinamas kaip įmanoma plačiau. Galiausiai, norima pažymėti, kad įtvirtinus turtinio ginčo egzistavimą kaip papildomą kriterijų arbitruotinumui nustatyti, būtų keliamos abejonės tam tikrų ginčų priskyrimų tarp nearbitruotinių pagrįstumu. Todėl gali tekti peržiūrėti KAI 12 str. 2 d. numatytus ginčus ir nustatyti, ar jie įrašyti tarp nearbitruotinių pagrįstai¹⁹⁷.

¹⁹⁵ GRÄSLUND, D. *An analysis of under which state's law a dispute must be amenable to out-of-court settlement in order to be arbitrable under Swedish law*: Master's Thesis, 2015, p. 12.

¹⁹⁶ Pavyzdžiui, tokią poziciją patvirtina faktas, kad Belgijos įstatymų leidėjas pakeitė šalių galimybę sudaryti taikos sutartį į turtinio ginčo egzistavimo kriterijų. Išsamiau žr.: GRÄSLUND, D. *An analysis of under which state's law a dispute must be amenable to out-of-court settlement in order to be arbitrable under Swedish law*: Master's Thesis, 2015, p. 42.

¹⁹⁷ Pavyzdžiui, sutiktina, kad ne visi ginčai kylantys iš šeimos teisinių santykių, gali būti sprendžiami arbitražu, tačiau kodėl šalys negalėtų spręsti turto padalijimo klausimų?

IŠVADOS

1. Tarptautinių teisės aktų, užsienio šalių ir Lietuvos doktrinos analizė objektinio arbitruotinum kontekste, atskleidė, kad arbitruotinum instituto apimtis ir kriterijai, kuriais remiantis nustatomas konkretaus ginčo galėjimas būti arbitražinio nagrinėjimo objektu, įvairiose valstybėse skiriasi. To priežastis – trūkumas vienodo tarptautiniu mastu taikytino ginčų arbitruotinum nustatymo kriterijaus. Atlikta analizė leidžia konstatuoti, kad apibrėžiant arbitruotinumą aktualiausia ir svarbiausia yra kriterijų aiškumas, užtikrinantis, kad konfliktų dėl konkretaus ginčų arbitruotinum būtų kiek įmanoma mažiau, kadangi priešingu atveju, kiltų rizika paneigti šalių valią pavesti spręsti arbitražui konkretų tarp jų kilusį (ar potencialų) ginčą.
2. Išanalizavus Lietuvoje pasirinktą būdą nustatyti arbitruotinus ginčus, t.y. KAI 12 str. numatytą nearbitruotinių ginčų sąrašą, bei Lietuvos teismų praktiką aiškinant minėtą nuostatą, sprendžina, kad nors pasirinktas būdas turi trūkumų (pavyzdžiui, įstatyminis reguliavimas, numatantis baigtinį nearbitruotinių ginčų sąrašo, neužkerta kelio tokio sąrašo plėtimui praktikoje), tačiau jokių būdu negali būti atmetami ir jo privalumai. Ginčų, kurie negali būti perduoti arbitražui, išdėstymas sąrašo principu, suteikia šalims, o taip pat ir arbitražui bei teismui tam tikro aiškumo, tačiau kartu, laikytina, kad jis yra pernelyg neišsamus ir dėl šios priežasties sukuria „netikrumo situaciją“, kurią patvirtina baigiamajame darbe išsamiai aptarta teismų praktika. Dėl šios priežasties, visiškai nearbitruotinių ginčų sąrašo kaip būdo arbitruotinumui nustatyti, negalima atmesti, tačiau vertėtų pagalvoti apie papildomo kriterijaus įtvirtinimą KAI.
3. Arbitruotinum reglamentavimas užsienio valstybių jurisdikcijose, atskleidė kitus egzistuojančius kriterijus ginčo arbitruotinumui nustatyti, t.y. šalių galimybė sudaryti taikos sutartį ir turtinio ginčo egzistavimas. Įvertinus šių kriterijų privalumus ir trūkumus bei praktines taikymo galimybes kartu su nearbitruotinių ginčų sąrašu, darbo autorė priėjo prie išvados, kad nors nei vienas iš šių kriterijų nėra be trūkumų, labiausiai arbitruotinum tendencijas atitinka turtinio ginčo egzistavimo kriterijus, kuris leidžia praplėsti arbitruotinių ginčų ribas, lyginant su kitais analizuotais kriterijais. Todėl, siūlytinas šio kriterijaus ar kito įstatymų leidėjui priimtino kriterijaus, leidžiančio nesunkiai identifikuoti nearbitruotinus ginčus, įtvirtinimas šalia jau esančio KAI 12 str. 2 d. numatyto nearbitruotinių ginčų sąrašo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Nacionaliniai teisės aktai

1. 1996 m. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 39-961 (netekęs galios);
2. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 13-308;
3. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, Nr. 64-1914, 2000;
4. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 76-3932;
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340;
7. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *TAR*, Nr. 23709, 2016;
8. Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas. *TAR*, 2017, Nr. 12053;

Užsienio teisės aktai

9. 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 10-208;
10. Kroatijos arbitražo įstatymas (vertimas į anglų kalbą) [interaktyvus] . [žiūrėta 2018 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/Legislation_Law-Arbitration-RC.pdf>;
11. 2014 m. Latvijos arbitražo įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą:
<http://vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Arbitration_Law.pdf>;
12. Vokietijos civilinio proceso kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: < https://www.trans-lex.org/600550/_german-code-of-civil-procedure/#head_9>;

Specialioji literatūra

13. BARANAUSKAS, E., et al. *Civilinė teisė (bendroji dalis)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008;

14. DAUJOTAS, R. *Tarptautinė investicijų teisė ir arbitražas*. Vilnius: Eugrimas, 2015;
15. DOMINAS, G., MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995;
16. JARUSEVIČIUS, J. Civilinių ginčų, susijusių su viešuoju interesu, arbitruotinumai. *Teisė*, 2014, t. 91;
17. KOZUBOVSKA, B. Ginčų, kylančių iš šeimos teisinių santykių, arbitruotinumai galimybės. *Teisė*, 2011, t. 80.
18. KOZUBOVSKA, B. *Ginčų arbitruotinumai problematika ir tendencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014;
19. LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė (I tomas)*. Vilnius: Justitia, 2003;
20. MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V., ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016;
21. MIKELĖNAS, V. Korporatyviniai ginčai ir arbitražas. *Arbitražas: teorija ir praktika 2017*, Vilnius: Justitia, 2017, t. III;
22. SOLOVEIČIKAS, D. Viešųjų pirkimų ginčų arbitruotinumai problematika. *Teisė*, 2010, t. 75;
23. ANSARI, J. *Party Autonomy in Arbitration: A Critical Analysis* [interaktyvus]. *Researcher*, 2014; 6(6) [žiūrėta 2019 m. sausio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.sciencepub.net/researcher/research0606/010_25323research060614_47_53.pdf>;
24. BARON, P. M. A Second Look at Arbitrability. *Arbitration international*, 2003, Vol. 19, No.;
25. BERGER, K.P. *International Economic Arbitration*. Boston: Kluwer Law and Taxation, 1993;
26. BERMANN, GEORGE A. The “Gateway” Problem in International Commercial Arbitration. *The Yale Journal of International Law*, 2012, Vol. 37, Iss. 1;
27. BORN, G. B. *International Commercial Arbitration*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009;
28. CARBONNEAU, E. T., JANSON, F. Cartesian Logic and Frontier Politics: French and American Concepts of Arbitrability. *Tulane Journal of International & Comparative Law*, 1994, Vol. 2;
29. CHARTER. H. J. *The International Arbitration Review (Sixth Edition)*. London: Law Business Research, 2015;

30. DRLIČKOVÁ, K. Arbitrability and Public Interest in International Commercial Arbitration. *ICLR*, 2017, Vol. 17, No. 2;
31. FAGBENI, A. *The Doctrine of Party Autonomy in International Commercial Arbitration: Myth or Reality?*;
32. GRÄSLUND, D. *An analysis of under which state's law a dispute must be amenable to out-of-court settlement in order to be arbitrable under Swedish law*: Master's Thesis, 2015;
33. Global legal group. *The International Comparative Legal Guide to: International Arbitration 2015 (12th Edition)*. 2015;
34. KAUFMANN-KOHLER, G., RIGOZZI, A. *International Arbitration: Law and Practice in Switzerland*. London: Oxford University Press, 2015 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=M05TnAEACAAJ&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>;
35. LEW, J. D. M., MISTELIS, L. A., KRÖLL, S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003;
36. LINDFORS, P. Arbitration in Finland – Characteristic features currently under discussion. *Nordis Journal of Commercial Law*, 2003 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://journals.aau.dk/index.php/NJCL/article/view/3077/2599>>;
37. MISTELIS, L. A., BERKOULAKIS, S. L. *Arbitrability: International and Comparative Perspectives*. The Hague: Kluwer Law International, 2009;
38. MROTZEK, C. *The development of concept of arbitrability – an international comparison*. Disertation for LLM in Dispute Resolution, Cape Town, 2017;
39. REDFERN, A., HUNTER, M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration (Second edition)*. London: Sweet & Maxwell, 1991;
40. REDFERN, A. *International Arbitration (Sixth Edition)*. Kluwer Law International, 2015;
41. SAJKO, K. *On Arbitrability in Comparative Arbitration – an Outline*, 2009 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://hrcak.srce.hr/59890>>;
42. UZELAC, A. New Boundaries of Arbitrability Under the Croatian Law on Arbitration. *Croatia Arbitration Yearbook*, Vol. 9, 2002, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą:

http://www.alanuzelac.from.hr/pubs/E12z_New_Boundaries_of_Arbitrability_CA_Y2002.pdf.

43. WEIGAND, F. *Practitioner's Handbook on International Commercial Arbitration (Second Edition)*. Oxford University Press, 2010.

Teismų praktika

44. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2016 m. rugsėjo 7 d. sprendimas *Finn Frogne* C-549/14, EU:C:2016:634;
45. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2000 m. spalio 18 d. nutarimas „Dėl akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo“;
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto apylinkės vyriausiasis prokuroras v. Vilniaus apskrities viršininko administracija, Vilniaus miesto savivaldybės administracija, UAB „Vilniaus Žalgirio dengtas plaukimo baseinas“*, Nr. 3K-3-381/2008, kat. 94.2.1; 99.1.1; 106.4;
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje *R.J. v. R.V.*, Nr. 3K-3-334/2009;
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje „*WTE Wassertechnik GmbH*“ ir AB „*Požeminiai darbai*“ v. LR aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra ir UAB „*Kauno vandenys*“, Nr. 3K-7-304/2011, kat. 45.4; 69; 132.;
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „*Lodvila*“ v. savivaldybės įmonė „*Susisiekimo paslaugos*“, Nr. 3K-3-107/2012, kat. 118.5.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *N. v. K., I. v. K., R. W. A. v. K. v. bendra Lietuvos ir Vokietijos UAB „Luksora“*, Nr. 3K-3-353/2012, kat. 27.11; 119.9; 132;
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB AK „*Aviabaltika*“ v. *Flight Test Aerospace Inc.*, Nr. 3K-3-431/2013, kat. 83.7.;
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje LR Energetikos ministerija v. AB „*Lietuvos dujos*“, V.V., V. G. ir K.S., Nr. 3K-3-548/2013, kat. 27.11; 93.2.3; 94.1; 94.2; 95.4.1; 113.6.1.3; 114.11; 123.2; 130.1; 130.2.5; 131.;

53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Rietavo savivaldybė v. UAB Telšių regiono atliekų tvarkymo centras, Nr. 3K-3-190/2014, kat. 94.2.1;
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Švenčionių miesto savivaldybės administracija v. UAB „Kašgarija“ ir UAB „Visagino tiekimas ir statyba“, Nr. 3K-3-510/2014, kat. 132;
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Pasvalio vandenys“ v. Danijos įmonės „Per Aarsleff A/S“ filialas, Nr. 3K-3-450-469/2015, kat. 27.1; 118.1; 132.;
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje „East China Automobile Association Ltd“, Nr. e3K-3-365-969/2016, kat. 2.53.8; 4.2;
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Roche Lietuva“ v. VšĮ Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninė Kauno klinikos, Nr. e3K-3-258-378/2017, kat. 2.6.11.4.1; 2.6.38;
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje VšĮ futbolo klubas „Žalgiris“ v. VšĮ Futbolo klubas „Kauno Žalgiris“, Nr. e3K-3-317-686/2017, kat. 3.1.14.8.6.;
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vakarų cinkas“ v. R.T., Nr. 3K-7-177-701/2017, kat. 1.4.2; 2.6.10.5.2.17;
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje, Nr. e3K-3-330-969/2018, kat. 2.6.20.4.; 3.3.1.13; 4.1;
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Arvi“ ir ko v. „Dreymoor Fertilizers Overseas PTE LTD“, Nr. e3K-3-278-313/2018, kat. 3.2.9.9; 3.4.5.12;
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Klaipėdos žydų bendruomenė v. Klaipėdos miesto savivaldybė, Nr. e3K-3-29-421/2019, kat. 2.6.38
63. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje advokatų profesinė bendrija „Baltic Legal Solutions Lietuva“ v. AB „LITAGROS PREKYBA“, Nr. e2A-101-370/2018, kat. 4.1;

64. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje N. V. K., I. V. K., R. W. A. V. K. v. Lietuvos ir Vokietijos įmonė UAB „Luksora“ ir A. L., Nr. 2A-326-330/2016, kat. 3.1.17; 3.2.8.5.

Travaux préparatoires

65. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 23, 137, 148, 163, 296, 340, 810, 811, 812, 813, 814, 815 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 812¹ straipsniu įstatymo projektų aiškinamasis raštas;
66. Pažyma apie Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo bei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 23, 137, 148, 163, 296, 340, 810, 811, 812, 813, 814, 815 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 812¹ straipsniu įstatymo projektų derinimą, 2010, Nr. 10-807-02 [interaktyvus: žiūrėta 2019-03-16]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAPIS.29338?positionInSearchResults=47&searchModelUUID=b20883d9-f4b7-47c8-866c-23e8388bb1ee>>
67. UNCITRAL Pavyzdinis tarptautinio komercinio arbitražo įstatymas 1985. Su 2006 m. pakeitimais. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 sausio 4 d.]. Prieiga per internetą: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/mlarb/0786998_Ebook.pdf;

Kiti šaltiniai

68. SZPARA, J. ir MACIEJEWSKI, A. Arbitration in 49 jurisdictions worldwide: Poland, 2014 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://arbitraz.laszczuk.pl/publikacje/en_36/Poland_47267_20140213.pdf>.

SANTRAUKA

Arbitruotinumas – tai nuo kiekvienos atskiros valstybės įstatymų leidėjo, priklausanti koncepcija, leidžianti identifikuoti kokie ginčai gali būti sprendžiami arbitražu, o kokie – priklauso išimtiniai teismų jurisdikcijai. Atitinkamai, kadangi arbitruotinumą apimtis ir kriterijai valstybėse skiriasi, šiame darbe autorė vertina arbitruotinių ginčų apibrėžimą Lietuvoje.

Pirmiausia, šiame baigiamajame magistro darbe, autorė analizuoja arbitruotinumą sampratą ir pabrėžia, jog nepaisant to, jog arbitruotinumas yra seniai doktrinoje ir praktikoje gvildinama tema, ji vis dar nepraranda savo aktualumo.

Toliau, vertinamas Lietuvos įstatymų leidėjo numatytas arbitruotinumą instituto teisinis reguliavimas – įtvirtintas baigtinis nearbitruotinių ginčų sąrašas. Pasiremddama aktualia teismų praktika ir doktrinos šaltiniais, autorė analizuoja arbitruotinumą instituto reguliavimo Lietuvoje problematiką. Kaip viena iš pagrindinių problemų darbe yra išskiriama netinkamas įstatymo taikymas ir iš to sekantis netinkamas jo įgyvendinimas praktikoje, t.y. nepagrįstas nearbitruotinių ginčų sąrašo išplėtimas. Be kita ko, darbo autorė vertina ir kitus trūkumus, kuriuos išanalizavus padaro išvadą, kad nors sąrašas pats savaime nėra netinkamas būdas nustatyti ginčo arbitruotinumą, tačiau toks, koks dabar yra teisinis reguliavimas ir teismų praktika, neužtikrina šalims pakankamo aiškumo, todėl turėtų būti svarstyta apie kito papildomo kriterijaus įtvirtinimą.

Galiausiai, magistro darbe vertinti populiariausi arbitruotinumą kriterijai, pagrindinį dėmesį skiriant galimybės sudaryti taikos sutartį ir turtinio ginčo egzistavimo kriterijams. Abu kriterijai buvo analizuojami įvertinus jų privalumus ir trūkumus, taikymo galimybes Lietuvoje. Remiantis šia analize, autorė pateikia savo nuomonę, kurio papildomo kriterijaus taikymas, būtų tinkamesnis, aiškesnis ir efektyvesnis su kartu jau egzistuojančiu nearbitruotinių ginčų sąrašu.

SUMMARY

“Problems of the Definition of Arbitrary Disputes in Lithuania“

Arbitrability – is the concept that solely depends from different states’ legislators and that helps to identify what kind of disputes can be subject to arbitration, and what disputes can be solved only by courts. Therefore, since the scope of arbitrability and approaches to decide arbitrability varies from one state to another, this Master’s thesis analyses definition or arbitrable disputes in Lithuania.

First of all, this thesis describes what exactly is arbitrability and defines, that despite the fact that arbitrability is deeply explored subject in commercial arbitration, however it is still just as relevant as ever.

Furthermore, Master’s thesis analyses legislation of arbitrability in Lithuania, i.e. the list of non-arbitrable disputes. Based on the case law and doctrine, problematic aspects of arbitrability in Lithuania, are being investigated next. In this context thesis distinguishes one of the main issues concerning arbitrability in Lithuania, i.e. inappropriate application of law and improper implementation of law in practice, which means that the list of non-arbitrable disputes is unreasonably expanded. Also, other issues related to arbitrability in Lithuania, are being discussed as well. Taking into account those analyzed issues, the Master’s thesis comes into conclusion that even though the list is not completely wrong approach to decide arbitrability of the dispute, however, legislation of arbitrability as it is now and case law, which interpret that legislation, does not ensure proper level of predictability. Therefore, the need of additional arbitrability criteria is being evaluated.

Finally, Master’s thesis evaluates the most popular approaches to decide arbitrability, i.e. capability of being resolved by settlement and existence of a claim involving economic interest. Both criteria are being analyzed while taking account its pros and cons, as well as application possibilities in Lithuania.